

K. Hamar Ilona

Mikor a kalász megérett

1944

JÓKAI-NYOMDA R. T., SEPSISZENTGYÖRGY

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2024
ISBN 978-963-417-598-8 (online)
MEK-24973

Előszó.

Mikor ez az írás életrekelt, - a Mindenható jóvoltából, - akkor már ismét magyar honvédek álltak őrt Észak-Erdély határain s a hófedte bércek ormán újból magyar zászlót lengetett az őszi szél, mint ezer esztendővel előbb.

Óh, hányszor imádkoztak el az Olajfák hegyén vérrel verejtékező Krisztussal:

Atyám, ha lehet, muljék el tőlünk e pohár... És a Pohár, mely már színültig volt a székelyek keserű könnyeivel, - elvétetett.

Áldassék az Úrnak szent neve érte!

Az az érzésem, hogy akadnak majd, akik lemosolyogják s kemény kritikus szemmel bírálják meg írásomat s éppen azért bevallom, hogy magam is szorongó szívvel engedem útnak szerény, de való igaz megfigyeléseimet, melyek szóról-szóra megtörtént eseményei a multnak, hogy látva-lássák azok is, akik a huszonkétéstendős rabságnak nem voltak részesei és így nem lehettek részesei a felszabadulás igaz örömének sem.

Kérem a Mindenhatót, adjon teljes megbékülést a szívekbe s őrizze meg minden székely ember lelkében Magyar hazája iránt érzett, azt a fáklyaként lobogó szent tüzet, mely nem szünt meg világítani a huszonkétéstendős rabságának ijesztően sötét, magányos útvesztőiben sem.

- Írásomat testvér-öcsémnek ajánlom, ki a hozzá intézett sűrű beszámoló levelezésem hatása alatt biztatott ennek megírására.

Sepsiszentgyörgy, 1940. december hava.

K. Hamar Ilona

I. RÉSZ.

I.

Február fanyar, hideg csípős szele - dacára a fényes napsütésnek -, markoslag kapta le az üvegfénnel szikrázó havat a háztetőkről s a zezugos sikátorokban megforgatva, halomra hordta össze, majd újból felkapta s megforgatta a levegőben.

Mariora fázósan húzta össze télikabátjának prémgallérját s mélyen lehajtott fejjel, hogy karimátlan diáksapkája is kissé felfogja az arcába vágódó havat, összehúzódkodva, kipirult arccal, lihegve küzködött az erős széllel, mely törékeny, lenge kis alakját már majdnem feldőntötte. A kiszámíthatatlanul szeszélyes „Nemere” hol szembe, hol hátba kapta s utóbbinak még örült is, mert az tolt, segítette az előrejutásban, ez pedig neki most mindennél fontosabb volt, hogy idejében szállására jusson s nehogy lekésse a vonatot, amely most hosszú szabadságra fogja hazavinni az egyetemi városból az édesanyjához, akinek boldogan viszi az örömhírt, záró szigorlatának eredményét.

Milyen jó lesz örömet szerezni Neki! - sóhajtotta s melegség öntötte el szívét és könny buggyant a szemébe, mikor édesanyja eszébe jutott. Ragyogó ifjúságának minden szépségét odaadta volna érte, ha ezzel levehette volna a súlyos keresztet anyja válláról, amit az mélyen magába temetve hordott s amiről soha senkinek - még neki sem panaszkodott -, de amit Mariora világos megfigyelése mégis tisztán látott.

Anyjának örömtelen élete mélyen ráfeküdt fiatal lelkére. Azért vette körül olyan mérhetetlen rajongással, olyan túlzott gyermeki szeretettel és annyi gyöngédséggel anyját, akit gyermeki szemei mindig a mártírok koszorújával látott övezve.

Diákszállására érve tanácstalanul nézett körül a rideg, fűtetlen szobában és összedidergett. Ma nem fűtöttek be egyáltalán a szobában, mert már reggel bejelentette háziasszonyának, hogy ha indexét kikapja az egyetemen, még ma elutazik.

Loholva kapkodja össze könyveit, ruháit és ami éppen kezeügyébe esik s belegyömöszöli egy diákosan megviselt kofferbe, amelyet apja még ludovikás korában vett s amely azóta végigjárta a világháború harctereit s világvárosi hotelek reklámcimkéi helyett a háborús nyomorúság bélyegét viseli magán.

Rátérdel a kofferre, hogy könnyebben becsukhassa. Nem fontos - gondolja -, hogy mindenét magával vigye; ami nem, fér bele, az itt marad, ősszel úgyis vissza fog jönni ledoktorálni. Úgy futtában bekiált háziasszonyának:

- Viszontlátásra Lenke néni, sietnem kell, mert lekésem a vonatot.

- Szerencsés utat, Marióka, csak siessen lelkem, majd én becsukom a szekrényajtókat - s aprókat lépegetve betipeg az albérletbe adott szobába, hogy hosszú időre rendet teremtsen a felforgatott kis szobában.

Mariora cipeli a nehéz csomagot. Térdei rogyadoznak alatta és fujtat, míg egy bérkocsihoz ér. Csak most látja ügyetlenségét, hogy ok nélkül cipekedik, holott rendelkezhet volna a kocsit a lakása elé is, hiszen így is pontosan annyit kell majd fizetnie s legalább nem fárasztotta volna ennyire ki magát. - No de most már hiába medítál ezen - gondolja - fontos csak az, hogy idejébe kiérjen a vasúthoz s le ne késse a vonatot. Elzsibbadt karjait megnyomkodva bebugyolálta térdeit kabátja szárnyaival s fázósan bedugta kezeit kabátja ujjába.

Sürgeti a kocsist, hajtson gyorsabban - jaj, le ne késsek! - S bár pattog az ostor a szegény gebe hátán, az annyira hozzá van szokva, hogy fel sem veszi s egyenletes, megszokott ütemben

csattognak patái tovább az utca kövezetén. A kocsis, mintegy mentegetődzve fordul hátra s panasolja, hogy a másik lovát elvitték „katonának”, ez is csak most került haza, azért látszanak úgy ki a bordái, - de mindez Mariorát nem érdekli, oda sem figyel a kocsis szavaira. Gondolatai az egyetem falai körül csapongnak s fáradt mosoly fut át arcán. Azt szeretné tudni, vajjon „Neki” sikerültek-e a vizsgái, akit még csak látásból ismer, de aki mégis annyira foglalkoztatja gondolatait, a szép barna székelő fiú. Annyit tud csak róla, hogy magyar és székelőföldi.

Vajjon fognak-e ősszel újból találkozni? - ábrándozik tovább s még mélyebbre húzódik a kocsis ülésén.

Jegy váltására nincsen már ideje. Az még csak eszébe sem jut, hogy a következő vonattal is elmehetne. Nehezen áttöri magát a kifelé özőnlők sűrű forgatagán. A gyors benn áll és méltóságteljesen pöfékel. Élesen sípol a vonatkísérő sípja. Meglóbálja még egyszer lámpáját a szürkületben, jelezve vele az indulást. Az utasok búcsúzkodnak, integetnek kísérőjüknek. Egyik kocsis ablakából sürgető női hang hordárjának számát visítja, aki eltűnt csomagjaival. Nagy az izgalom.

Mariora nagy lendületet vesz, hogy valahogyan felléphessen a kocsis magas, jeges lépcsőjén, de nehéz kofferje ebben mindannyiszor megakadályozza.

- Indulás!... - kiáltja elnyújtva a vonatkísérő.

A mozdony erősen pöfékel s a kocsisor nehézkesen megrándul.

Egy férfi, aki eddig elgondolkozva eregette cigarettája füstjét ki az ablakon, felrántja a kocsis ajtaját s elkapva őt is az utasok izgalma, készségesen nyújtja le kezét s felhúzza a csomaggal és magas lépcsővel küzködő leányt.

Mariora zihálva megköszöni a segítséget s a gyenge világításban csak most ismernek egymásra. Összemosolyognak, mint régi ismerősök s mindketten mélyen elpirulnak. Nem volt még alkalmuk a kölcsönös bemutatkozásra, de az egyetemi előadások alatt szemük sokszor találkozott. Percekig zavartan hallgatnak s csak néznek egymásra, míg elhangzik a hivatalos bemutatkozás:

- Orbán András.

- Popa Mariora.

A fiú zavarát palástolva, már viszi is a nehéz koffert udvariaskodva, hogy elhelyezze a fülkében. Készségesen ajánlja fel ülőhelyét a leánynak, amit az hálásan el is fogad s András a fülke ajtajából érdeklődik Mariora útjának végcélja felől. Mindkettőjüket boldog izgalom járja át, hogy végre egymásra találtak anélkül, hogy fiatalos gögjükből egyik is engedett volna az ismerkedés keresésével s most csaknem nyolc órát fognak együtt utazni.

A fülkében hihetetlen meleg van s erős áporodott parfümillat keveredik a csípős izzadságszaggal. András a fülke ajtaját egészen hátratulja, hogy Mariora friss levegőhöz jusson, de meg azért is, hogy ő, legalább az ajtónyílásba beállhasson.

Az ajtó melletti sarokülésen hangosan szuszogva megmozdul valaki, - akinek eddig csak vastag lábszárai látszottak. Kibugyolálja fejét a prémmel bélelt bundából, mely a feje felett függ. Álmos, bedagadt szemekkel mérgesen körülnéz, értelmetlenül dohog s mintha csak merényletet követtek volna el ellene, dühösen rántja be a fülke ajtaját s mozdulataiban benne van, hogy fázik s mérhetetlenül sértve érzi magát, hogy szendergésében zavarják.

András - nagy fájdalomra - kint reked a folyosón és pokolba kívánja a szuszogó prémbundás urat.

Csak most jut eszébe Mariorának, hogy szétnézzen útitársai között afülkében.

Kívüle még öten ültek. Egy elfolytóbájú, bizonytalan korú mama. Arca téglaszínűre mázolvá, amit tükör nélkül követhetett el, mert nem volt egyenletesen elkenve, csak mintegy odacsapva két oldalra. Szemöldöke leborotvált s szénnel ferde vonalban, kékes árnyalatban kihúzva a szeme felett. Haja platina szöke és úgy ki van göndörgetve, mint a ma született birkának a szöre. Nyögösködő kisfiával bíbelődik, aki 4-5 évesnek látszik. A kisfiú nagyon nyugtalan. Minden állomáson megkérdezi: „mamá ez már Bukurest?” - s mivel nem kap kielégítő feleletet, nagyokat köp a jégvirágos ablakokra s kis öklével elmaszatolja, hogy jobban kilásson az esti sötétbe s dühös, hogy semmit sem lát. Egyre kérdez, anyja nem gyöz felelgetni a lehetetlenebbnél-lehetetlenebb kérdésekre. Izog-mozog. Lábai alatt az újságpapír, amit a mokett ülésre tettek, hogy be ne piszkítsa azt, ronggyá szakadva darabokban hull le a kocsi padlójára.

Vele szemben, az ablak másik sarkában, frissen borotvált, illatfelhőbe burkolódzott, lakk-csizmás fiatal tisztült, ezredének gála uniformisában, melyet sok bojt-rojt díszített, melyeket a kisfiú láthatólag nagyon szeretett volna megfogni. A tiszt azonban kényeskedve húzogatta félre térdeit, hogy a gyermek be ne piszkolja valahogy.

A tiszt mellett, szélesre kitömött vállú úriemberült, nagy fekete csontkeretes pápaszemmel újságot olvasva és látszott rajta, hogy szerfelett zavarja őt a gyermek állandó kérdezősködése, nyafogása, mert idegesen fészkelődött. s változtatta helyét a szűk ülésen s hol egyik, hol másik lábát rugta át a szemben levő ülés alá s nehézfüstű szivarjából akkorákat szippantott, hogy az már csaknem lángragyúlt, annyira ízzott a mély szívástól.

A kisfiú éhes, enni kér. Anyja nehezen mozdul s lustán elhelyezett tagjait alig bírja összeszedni s mozgásba hozni. - Előkerül egy jókora papírdoboz, belőle csirkecombok, sütemény, narancs, amit mama és csemetéje hosszasan rágcsálva, jóízűen elfogyasztanak.

A tisztcske kétségbeesetten kíséri szemmel a gyermek minden mozdulátát.

A démonnak maszkírozott nő a maradékot gondosan visszapakkolja a dobozba. A csontokat, narancshéjat, zsíros papírokat leszórja a földre, az ülést lepallja a morzsáktól, majd erélyesen rászól fiacskájára:

- Pujó, most aztán már aludj, mert én is álmos vagyok!

A gyermek még nyafog néhány percig, de aztán tényleg elcsendesedik s csakhamar elnyomja az álom.

A vonat egyhangúlag zakatol tovább, a közbeeső állomásokon éleket sípolva.

Kalauz jön, kéri a biletokat. Nem sok dolga akad, mert csaknem mindenkinek igazolványa van, egyedül a pápaszemesnek van rendes menetjegye, amit a kalauz a leggondosabban megforgat, átvizsgál, lámpását szeméhez emelve kibetűzi a dátumot - mert hát sok a csaló utas -, de látván, hogy itt hibát nem tud felfedezni, átlukasztja és visszanyújtja az utasnak.

Mariora közben idegesen kapkod, kutat kis kizításkájában s ijedten állapítja meg, hogy nagy sietségében még az arcképes igazolványát sem vette magához. Zavartan néz fel, de mentőötlete támad. Előveszi pénztárcáját, mire a kalauz vésztjósló arca megenyhül, ahogy a markában érzi a 40 lejt. Halkan megköszöni, szalutál, megy tovább lámpásával és lyukasztójával, keresni tovább a „csaló” - utasokat.

A folyosón még megáll, kikotorja a zsebeit, megszámlolja, hogy voltaképpen mennyit is keresett ezen az úton.

Tövisnél leszáll a prémbundás haragos úr.

Hely ürül s végre Orbán András is bejöhet a hideg folyosóról. Helyet foglal Mariorával szemben. Egészséges barna-piros arcát előnti a 25 évesek derűje. Hátrasímit szénfekete haján, cigarettára gyújt, Mariorát is megkínálja vele s diákos félszegséggel beszélgetésbe kezdenek, ami azonban nehezen indul meg.

- Emlékszik-e Mariora?... - kezdi András, de Mariora közbevág:

- Nem, nem emlékszem semmire sem, ha nem Marikának szólít, mert nekem csak hivatalosan Mariora a nevem.

András belezavarodik s készséggel kijavítja a megszólítást „Marikára”, annál is inkább, mert így neki is kellemesebb és közvetlenebb a további társalgás, de közben kiesik fejéből, hogy mit is akart kérdezni.

Elhallgatnak. András kutat emlékezetében s szeretne nagyon kedves, nagyon elmés, nagyon szellemes lenni. Irígyel most magában minden szeladont, aki ilyen alkalmakkor kezeügyében tudja tartani eszét és feltalálja magát, mint például Budis Gazsi, aki neki évtársa és aki órákon át tud mesélni hódításairól s azonnali sikereitől. Neki azonban semmi sem jut most eszébe, semmi ötletes, pont most nem, amikor végre szemben ül azzal a leánnyal, kinek megismerése legtitkosabb vágya volt. Lehúzott kabátujjával - kitöltve a pauzát - zavartan keféli a ruhájára lehullott cigarettahamut. Kínlódik.

Marika egyszerűen, kedvesen megmenti a kínos helyzetet.

- Mondja csak András, mi volt az, amikor magát a rektor maga elé citálta s a fiúk úgy hahotáztak rajta?

András mohón belefogódzik a beszéd fonálába s nagy bőbeszédűséggel mondja el, még most is mulatva saját ötletén, hogy az egyetemi menzán, ahol ő étkezik, egy alkalommal sváb-bogarat talált a levesben s ezt ő a panaszkönyvbe úgy írta be, hogy „Goangát” talált, amitől nagyon megundorodott, - tudvalevő, hogy a goanga bogarat jelent magyarul. Ezért citálta a rettegett Stefanescu Goanga maga elé és istenigazában lehordta, hogy nem szégyenli magát kisebbségi létére személyeskedni a fellebbvalójával.

Jóízűen kacagtak most is rajta mind a ketten.

Marika is elmond egy hasonló históriát, mely ugyancsak Goangával történt meg. A kémiai laboratórium melletti folyosón a professzor felakasztotta drága coboly bundáját a fogasra s „valaki” sósavval végigöntötte a hátát a bundának, amely hosszú csíkban kiégette azt, mire nagy „cirkusz” lett, de a tettes sohasem került elő.

András teljesen magához tért zavarából s most aztán se vége, se hossza nem volt a hasonló diákcsínyek kölcsönös elmondásának s Marikából csak úgy gyöngyözött a kacagás.

A fülkében kívülök már mindenki aludt, csak a sarokban ülő tisztecske volt még ébren, sőt nagyon ébren. Könyvet tartott szemei előtt, mintha olvasna, de egyet sem lapozott s időnkint fel-felnézett s lesújtó pillantásokkal mérte végig Marikát, aztán tovább imitálta az olvasást.

A vonat ütemesen robogott velük tovább, nyelte a kilométereket s itt-ott nagyokat zökkent a meglazult síneken. Az idő múlt, de ők észre sem vették, az sem bosszantotta, ha némelyik állomáson félórát is elácsorgott. Azt sem tudták, hol, milyen tájon járnak.

Kiskapusnál fujtatva megáll a vonat. A kalauz leszáll s elnyújtva kiáltja: „Kopsamika!” - A tisztecske hirtelen összerezzen, szedelődzködik s fogja csinos kis neszeszerét, hangtalanul sapkájához érinti kezét, mentében még egyszer végigméri Marikát és kivonul a fülkéből.

Andrásban felülkerekedik a féltékenység, amit hangos szóval alá is támaszt.

- Mit nézi magát úgy ez a mafla? Talán ismeri, mert igen szemügyre vette?!

- Lehet, hogy tetszem neki, - mondja édeskacéran Marika és jólesőleg könyveli el András látszólagos féltékenységét, de aztán magyarázólag hozzáfűzi:

- Biztosan ő ismer engem, vagy legalább is tudja ki vagyok, de én nem emlékszem, hogy valaha is láttam volna s többet nem tudok felőle, mint maga - és jókedvűen diskurálnak tovább.

Még csak néhány rövid óra van hátra, míg Brassóba érnek s ott útjaik szétválnak, mert Andrásnak Háromszék felé kell átszállania. - Nem beszélnek erről, de ki nem mondott gondolataikban mindketten fájlalják, hogy ilyen gyorsan megérkeznek.

II.

A kisvárosi bérház emeleti lakásához sötét, zeg-zugos lépcsőház vezet fel, ahol az ódon kőlépcsők fokai annyira elvannak kopva már az évszázados használatból, hogy valóságos teknő alakot vettek fel.

Nikoláj, a tisztiszolga, egy fájdalmasan jajgató moldovai dalt füttyürészve halad a lépcsőkön felfelé. Kezében bőrszíjjal összefűzött, kékszománcos, kosztos-csészéket visz, melyeket hanyag nemtörődomséggel vígan locsogtat ide-oda. Az utolsó pihenőnél megáll, leteszi a csészéket, zsebeiben kotorász s mivel nem talál arra alkalmas zsebkendőt, tenyerével körbesímítja az edényeket s a kezén maradt kilocsogott levest, főzeléket a falhoz vágja, megigazítja a fedőül szolgáló tányérban az uborkákat, majd beletörüli kezeit kincstári nadrágjába s tovább halad, hogy betálalja gazdáinak az ebédet, melyet előbb még petróleumlámpán megmelegít. - Őt különösebben nem érdekli, mert a kaszárnyában már elfogyasztotta a magáét, amit a katona-szakács a csajkájába locsantott és tudja, hogy ebből, amit hoz, úgy sem jut neki semmi, mert az egész egy és fél adag, amihez négyen vannak.

A Boldogasszony templomának harangja már egy órával előbb elharangozta a delet.

A magas, barnaszínű cserépkályhában, mely az ebédlőt és szalont közösen fűti, a tűz annyira kialudt, hogy már nem lehetett feléleszteni.

Marika a kályha előtt guggol s egy nagy konyhakéssel igyekszik egy deszkadarabot apró szilánkokra vágni, hogy újból befűthessen.

A lakásban barátságtalan ridegséget lehelnek az antik, politúros bútorok. A háztartás rendje és melege rég felbomlott s már csak a megszokás és társadalmi rend tartja össze a széthullástól.

Az ebédnél nem sok szó esik, csupán Marika élénk. Segít Nikolájnak a betálalásnál, jóindulatúlag figyelmezteti ügyetlenségeire. - Klárának, Marika anyjának minden mindegy. Észre sem veszi, hogy az edényt zsírosan teszi az asztalra a legény s az abroszon kerek, tányéralakú, kormos zsírfolt marad. - Neki az étkezés is csak annyiban fontos, hogy élni kell.

Miron, a családfő kevés beszédű, befelé élő ember. Az ebéd végén egykedvűen, mintegy bejelentve mondja, hogy új kolléga jött a városra, aki bejelentette magát ma délutánra, hogy bemutató látogatóba jön feleségével együtt, tehát legyenek itthon. Neki ugyan most el kell mennie, de addigra ő is hazajön.

Klára asszony idegesen kapja fel fejét s kitör belőle a méltatlankodás.

- Már megint? Nem hagyják élni az embert!

Duzzogva megy át a szalonba s lefekszik megszokott ebédutáni pihenőjére, de álom nem jön a szemére. Megpróbál olvasni, hogy bosszúságát levezesse, de az sem megy, majd szótlanul bámul fektében a mennyezet gipszfiguráira.

Marika aggódva figyeli anyja mozdulatait, az ócska zongorához ül s vidámságot erőltetve mondja:

- Anyám, hallgasd meg ezt a legújabb tangót, ezt dúdolja ma az egész egyetem. Úgy-e szép? - és halkán dudolja hozzá a dal szövegét s ábrándosan fűzi hozzá, hogy milyen jó volna erre egyet tangózni s szeme a hargitaalji kis falu irányába téved s harmatos kék szemeit belefúrja a messzeségbe, ahol Orbán András most bizonyosan a székely leányokat szórakoztatja.

Végigsuhan gondolatain apja, anyja házassége, a faji különbség örökösen felszínen lebegő kérdése és az ilyen házasságból született gyermekek sorsa, saját tépelődő élete, - mert voltaképpen ő maga sem tudja, hogy nyugodt lélekkel hová sorozza magát, magyarnak, romának?!

Apja, bár romának vallja magát, ő a leánya mégis csak magyar, mert az első szó is magyar volt, amire sokat szenvedett anyja tanította és az első csepp tejbe is, amit magába szívott, emiatt vegyült anyja keserű könnye. - És vallása is református, mert hiszen reverzális hiányában a leánygyermek anyja vallását követi a különböző felekezetű szülők házasságában, tehát ő csak magyar lehet, mint András, - de azért titkos mély seb égeti lelkét. Mi lesz vele, hová vezet az András iránt érzett vonzalma? Meggyötörten hajtja le szép szőke fejét az elnémult zongorára, hogy anyja ne lássa előtörő könnyeit.

Anyja szelíd érintésére rezzen fel.

- Gyere Marika, szedjük össze a lakást, nemsokára jöhetnek apád vendégei.

Ablakot nyitnak, szellőztetnek. Az asszony felpuhogatja az összegyűrt díványpárnákat, majd rendelkezik Marikának: ürítse ki a hamutartókat, seperje össze a kályha előtti szemetet, amit a tűzrakással csinált. - Maga elrendezi az asztalon heverő ujságokat, kiválogatja közülük a magyar lapokat, szépirodalmi füzeteket s azokat gonddal félreteszi szem elől, majd rak még a tűzre s rosszkedvűen figyel az előszoba felé, nem érkeztek-e már meg a bejelentett vendégek.

- Itt van a kredenc kulcsa is, Marika: ha jönnek, vegyél ki poharakat, a likőrösüveg is a helyén van, van még néhány száraz sütemény is és aztán mondd majd meg nekik, hogy sajnálom, de beteg vagyok, fekszem s nem jöhetnek ki.

Ezzel bevonult hálószobájába.

Ott leül a kályha melletti kis székre, aminek segítségével férje a csizmáit szokta lehúzni. Fáradtan simít végig ősülő haján, majd könyökére támasztva fejét a semmibe bámul, míg sírás nélkül patakokban ömlenek végig könnyei az arcán. - Most hullhatnak - gondolja -, Marika nem látja, nem látja férje sem, akit mindig felbőszít, ha sírni látja. Sokáig ül így mozdulatlanul, könyökére támasztott fejjel. Gondolatai nagyon messze futnak az időben. Nehéz sóhaj szakad fel szívéből. - Hová lett az ifjúság s mire volt jó neki az a huszonnégy esztendő, amit férje mellett eltöltött! Ha Marika nem volna és a kicsi fia..., aki az öregség kapujában, csak véletlenségből jött a világra s aki még csak hatesztendő!

Tétován áll fel, a szekrényhez lép, keres-kutat benne, lassan eszmél rá, hogy nem is ide tette, hanem a szüette háromfiókos szublódba, amit még az anyai háztól hozott el ezelőtt huszonnégy évvel. S lelki szemei előtt elsuhan az otthoni árván maradt falusi udvarház a rendetlenül heverő szántó-vető ekékkel, boronákkal. Látja a gémeskutat a nagy udvar közepén az itató kővályúkkal. Látja parancsoláshoz szokott, keményszavú apját, amint a sok bérest dirigálja s kiadja nekik egész hétrevaló parancsait, mert ő néha napokig elmarad hazulról s olyankor ők,

a felszabadult gyermekek, csak azt látják, hogy anyjuk szeme gyakran ki van sírva, édesapjuk pedig minden ilyen kirándulás után, nagyon vidáman tér haza s gyakran megesett az is, hogy cigánybanda kísérte, akiket még napokig nem eresztett el magától s amit ők, a gyermekek nagyon mulatságosnak tartottak s gyermeki eszük nem bírta felfogni, hogy halkszavú anyjuk ilyenkor miért lesz még hallgatagabb.

És látta az öreg eperfa árnyékában a nagy malomkőasztalt, ahol a napszámosok szoktak vacsorázni és eszébe jutott az is, hogy ennek az eperfának a tetejéből ő egyszer úgy került le a nagy kőasztalra, hogy utána körülbelül hat hétig gipszcsizmában volt a lába s hogy az nagyon, nagyon fájt akkor.

Aztán feltűnik lelki szemei előtt a díszes érckoporsó a sok virággal, ami ott feküdt a nagy ebédlőben s nekik gyermekeknek lábújhegyen kellett járniok, mert édesanyjuk nem akart belőle felkelni, pedig a legkisebb testvére, aki még csak kétnapos volt, úgy bömbölt a bölcsőben, hogy ő, Klára, hiába ringatta, nem tudta elhallgattatni.

Aztán alig mult el néhány év, apja ugyanígy feküdt, ilyen makacsul a nagy ebédlőben és akkor már nem cigány húzta a nótáit, hanem az egyházi dalárda énekelt nagyon komoran.

Majd látja az utána következő évek sötét gondjait, amelyek 17 éves ifjúságában reászakadtak, mert ő volt a legnagyobb a hét árva között.

Lassan kihúzza az öreg kommod legalsó fiókját, ahová évek óta be sem nézett. Kivesz belőle egy dobozt, felnyitja, forgatja kezében az elsárgult mirtuszágakat s kiveszi belőle a féltve-őrözött honvéd főhadnagyi uniformist, amelyen a magyar csillagok már rég elvesztették fényüket, ragyogásukat.

Szeretettel símogatja meg a csukaszürke zubbonyt s eszébe jut az a kíváncsi sorfal, amely között huszonegy évvel előbb kijöttek a kis falu református templomából s látja hófehér menyasszonyi ruhájának lengő fodrait.

De mi ez? Döbben a szívébe, amint észreveszi, hogy csupa apró lyuk a zubbony s ijedten állapítja meg, hogy nem ért semmit a dobozba berakott dohánylevél, mert mégis moly került bele s azok csinálták ezt a nagy pusztítást. Vádolja önmagát, de egyben mentséget is talál, mert hiszen nem rakhatta ki szellőztetni azóta soha, mióta az idegen hatalom betette ide a lábát.

Gyors mozdulattal szól ki a konyhában foglalatoskodó ordonáncnak s inkább kezei mozdulataival magyaráz:

- Hai katona, dute la patika s hozzá naftalin! - Pénzt ad a legény markába, aki bárgyú szemekkel nézi asszonyát, meglátszik rajta, hogy nem érti honnan és mit kellene hoznia. Klára papírdarabkára írja a szót „naftalin” s gyógyszeres üveget mutat, mire a legény megérti, hogy hová kell mennie, de biztonság okából visszakérdezi:

- Farmacia?

- Az, az, siess, - repede! - mondja Klára.

Élesen berreg az előszoba csengője. Klára befigyel. Gyors mozdulattal összehajtja az egészet s zavartan visszasüllyeszti a fiókba s mint aki titkos dolgot rejteget, védőleg támaszkodik a zárnak s figyel, ki jöhetett.

Hangokat hall, a férje hangját is és gyors, csiripoló beszédet, melyet nehéz lépések sarkantyú-pengése kísér. Hallja Marika kedves csengő hangját, amint tessékeli beljebb az érkezteteket. A további beszéd a harmadik szobában folyik, Klára ezt már nem hallja, de nem is érdekli.

Újra csend veszi körül, újra menekülhet a múltba. Hosszú, hosszú óráknak tetsző percek telnek így el, míg kinyílik az ajtó s Marika szalad feléje vidám kacagással és bekiált:

- Anyám, jöhetsz már, végre elmentek a vendégek s szélesen kitárja az ajtót anyja felé és tréfásan mondja:

- Poftic Doamna, meg tetszett gyógyulni? - s gyöngéden öleli át anyja vállát.

Klára fellelékzik. Ezen túlesett, de nem esett még túl férje megszokott szemrehányásain. Érzi, tudja már megszokásból, hogy ez még hátra van. Mindig így volt, miért maradna el éppen most? S igyekszik felvértetni magát férje támadásaival szemben.

Ablakot nyit, kiengedi a terjengő cigarettafüstöt és az émelyítő parfümillatot, amit a vendégek hagytak hátra. Leszedi a poharakat az asztalról, azután tétován tesz-vesz.

Vár.

Férje hátratett kezekkel, hangtalanul, nagy lépésekkel méri a szobát oda és vissza. Csizmái tompán puffannak a puha szőnyegen. Nem látszik dühösnek, de arcán mély ráncok és szomorúság omlik szét. Küzd magával. Cigaretta veszt elő, egyiket a másik tüzeinél gyújtja meg s keze remeg. Látszik egész lényén, hogy idegesen gondolkodik, szavakat keres.

Maga sem tudja hol kezdje, hogy kezdje, mi újat, mi meggyőzőt mondhatna, amit még nem mondott az asszonynak. Milyen hangot üssön meg, hogy ne legyen belőle családi perpatvar, mint eddig mindig, - hiszen csak most jött haza Marika is és ne érezze, legalább ő ne, a kettejük között folyó örökös harcot, ami már elviselhetetlen mindkettőjük számára. Ez az állandó ütköző pont közös életükben.

Megáll az asszony előtt. Nyugalmat erőltetve, fegyelmezi magát s lefokozott idegekkel csendesen és nagyon szomorúan beszélni kezd:

- Nézd Klára, - meg kell végre értened. Ez az állapot tarthatatlan mi közöttünk. Én amúgy is erdélyi ember vagyok s tudod, már maga ez is bűn a feletteseim előtt. Azonkívül feleségem magyar nő, aki annyi idő alatt sem tanulta meg az ország nyelvét. Hogy reméljek én előléptetést, ha benned egy szikrányi jóindulat sincs és ilyen magatartást tanusítasz még velem szemben is?

- Mondd, miért vagy ilyen konok?! Miért gyűlölöd úgy a fajtámat, hogy még azt a fáradságot sem veszed magadnak, hogy nyelvét megpróbálnád megtanulni? Mindjobban elveszítve önuralmát, felemelt hangon folytatja:

- Hiába reménykedel, hiába biztatnak a testvéreid, mert a ti álmotok valóra soha sem válik! Az állam erős; megingathatatlanok a határai! - A férfinak tüzesen villognak tágra nyitott szemei.

Mély lélegzetet vesz, visszarángatja hangját, mert tudja, hogy ezen az úton hiába próbálkozik, eredményt úgy sem fog elérni. Szelídebbre fogja s kérlelve folytatja:

- Mondd, miért nem tanulsz hát meg románul? Nem érzed a helyzetünk fonákságát? Le kell tagadjalak, ha valaki a házukba jön. Nem tudunk egy vendéget fogadni, nem tudunk ezredtársainnak illően egy vizitet visszaadni. Jól tudod, hogy régen lemondtam a vendégeskedésről, de vannak dolgok, melyek kötelezőek s mi még ennek sem tudunk eleget tenni a te makacsságod miatt. Végkép tönkre akarod tenni karrieremet?! - csattan fel a hangja újból s már-már a legfelsőbb c-én remeg.

Klára összeszorított fogakkal sokáig hallgat s látszik rajta, hogy ő is szorosan fogja indulatait. Küzködik könnyeivel, zsebkendőjét gyűrögeti, csavarja, majd bugyborékolva ömlik ki belőle a felgyülemlett keserűség.

- Váljunk el, Miron. Ez az egyetlen megoldás, hogy sokat emlegetett karriered ne szenvedjen csorbát én miattam - s zokogva szorítja zsebkendőjét arcára.

Szepegve, fuldokolva mondja tovább:

- Ne legyek én a kerékkötő, elválok, de lehetetlent ne kívánj tőlem. Képtelen vagyok a nyelvetekre, mert ha valamikor volt is bennem erre jószándék, azt már rég kiölte belőlem fajtád magyargyűlölete.

Testvéreimet koldusbotra juttatták. Földjeiket elvették, amit az én apám és nagyapám szerzett. Különböző ürügyek alatt állásukból kiebrudalták s mint üldözött vadakat, még most sem hagyják őket élni. Gyermekük nem ejthetik ki a magyar szót büntetlenül, hiszen csak a múlt héten kaptam hírt hazuról, hogy egyik testvérem hétéves kicsi fiának - aki a tízperces szünetben magyarul beszélt - a tanító tintát öntött a szájába.

Az asszony mindjobban belegurulva saját fájdalmába, artikulátlan hangon kiáltja tovább:

- Nem tanulok! Te sem kellesz, érted? Te sem kellesz! El akarok válni!

Miron megdöbbenve hallgat. Nem ismer az ő csendes nyugodt feleségére.

Leül a dívány sarkába, feje mélyen lecsuklik.

- Hát így vagyunk - sóhajtja. Marikára néz, aki kétségbeesve áll a kályha mellett s kerekrenyitott szemekkel hallgatja apja-anyja küzdelmét, a robbanó és jóvátehetetlen szavakat, tőle vár segítséget: mit csináljon ő ezzel az asszonnyal? De Marika nem vesz részt a vitában, halkan kimegy a szobából.

Az asszony is észretér, kiadta, ami benne volt s hangos sírással borul a díványpárnák közé. Sokáig csak csukló zokogása hallatszik.

Miron kábult, mint akit halálos döfés ért s percekig nem tud szólni.

Melléje ül, békítőleg fogja meg az asszony kezét s csendesen mondja:

- Klára, nem értettél meg most sem, mint annyiszor máskor. Belátom, nem egészen benned van a hiba, hanem a korban, melyben élünk s melybe neked is bele kellene illeszkedned. Nem akarsz megérteni. Gyermekük vannak, szép nagy leányunk, már eladó sorban s hatéves kisfiúnk - és melegség járja át szívét s hálasan néz felesége kisírt arcába, aki hosszú évek után fiúval ajándékozta meg őt, ami életének legtitkosabb vágya volt. Mindig bánat rágt a lelkét, hogy büszke katonai pályájának nem lesz örököse.

Mikor a kis Miron megszületett, olyan mérhetetlenül nagy volt a boldogsága, hogy azt hitte, most már csak derű lesz a további életük.

Nagyon melegen mondja:

- Klára, mi már nem válhatunk el. Megöregedtünk, nincs mit kezdeni a szabadságunkkal.

És kedveskedve, békítőleg kérdi:

- No mondd, mit kezdenél már te is öszülő fejjel nélkülem? - és végigsímít az asszony ezüstös haján és megadással folytatja:

- Beismerem, hogy én vagyok a hibás, mikor annakidején nem hallgattam rád és itt maradtunk. De jól tudod miért. Itt voltak öreg, gyámoltalan szüleim, akiket nem lehetett volna már kitelepíteni. Itt éltek úgy az én, mint a te testvéreid s összes atyjafiaink, nehéz lett volna elszakadni tőlük. Nehéz lett volna itthagyni a földet, hol születünk. Meg aztán, te sem tudtad volna itthagyni szüleid örökségét. Igaz-e? Nem volt más megoldás, emlékezz csak vissza,

hány hosszú éjszakát beszélgettünk akkor át álmatlanul tépelődve s magunk sem tudtuk, mitévők legyünk.

Te akkor vállaltad velem a jövőt, - igaz ugyan, hogy az, akkor szebbnek ígérkezett - de akkor még én sem tudhattam azt, hogy különbség van regáti és erdélyi, görögkeleti és görögkatolikus román között. S most nem akarsz beleilleszkedni az életembe s nem akarod könnyebbé tenni a sorsomat. Ez a hiba Klára, érts meg hát végre!

No ne sírjál. ígérd meg nekem, hogy tanulni fogsz. Könnyű az, menni fog, csak egy kis jóakarattal legyen benned és egy kis megértés.

Veszünk egy tanítót - hízelkedi tovább - s mint kislány korodban, írsz, olvasol, szavakat tanulsz s felelni fogsz. Én vizsgáztatlak majd le, én leszek a tanfelügyelő. Még jegyet is adok, osztályzatot, csupa tízesed lesz s aztán még jutalomkönyvet is kapsz, ha szorgalmas leszel. No, kis öreg, ígérd meg nekem!

Klárát nem hatják meg a jóságos, szelíd szavak, csak hallgat makacsul, nem tud ígéretet tenni.

- Jutalomkönyv helyett mit kívánsz, mondd, megveszem, akármit kívánsz is. Úgy-e hát megpróbáljuk megint? Én is segítek - s kérlelve szeretettel simogatja az asszony kezét.

Klára lassan felenged. Ravaszítás kis mosoly fut arcára. Régi vágya egy szép új zongora, amit leányának szeretett volna venni, hogy a rossz, bérelt zongorát visszaadhassa a zsidónak, de hiába hozta szóba eddig, Miron ezer kifogást talált és sohasem volt erre lehetőség.

Most küzködve önmagával, kiböki:

- Jó, tanulni fogok, de ennek az ára egy új Bösendorfer és nem a végén, hanem most, azonnal.

Megbékélten ülnek le a vacsorához.

III.

A magas, galambbugos székelykapu sarkából kitárva ásít bele a falu unalmába. A sok nyitogatástól elromlott a rozsdás sarok, bizony férfierő kellene ahhoz, hogy mindig helyére illesszék, de a legényfiakat, ki tudja merre kommandírozzák ebben a furcsa világban s így napjában csak egyszer, reggel nyitják ki nagy ügyel-bajjal s csak este csukják be újból.

Az udvar tele van szórva szalmaszállal és olyanforma képet mutat, mintha egy nagy gazdaságot ölelne, pedig csak két tehénke, meg a kicsi borjú szomorkodik az istállóban.

Bözsi, hiába vigyáz, csak nem tudja a szekeret úgy megrakni a két tehénke után, hogy az el ne hulljon s csak kárba megy fele az úton, amíg a mezőről hazaér velük, pedig édesanyja váltig mondogatja, hogy ne rakjon olyan sokat fel egyszerre, hozzon csak egy szekérderékkal, de Bözsi sajnálja a tehénkéket minden nap befogni s így mindig hozzálop a kaszalyból még egy-két villával, hiszen a bátyjai emeletmagasra rakták a szekeret s mégsem hullott szét, pedig ők a lovakkal gyorsabban is haladtak.

Ma azonban nem maradhat az udvar ilyen rendetlenül, ilyen özvegyasszonyi módra, mert ma kedves vendég érkezik. Fogja a hosszúnyelű vesszőseprűt - a tyúkok vad kotkodácsolással rebbennek szét útjából - s nagyjából összesepri az elhullott szalmahulladékot, felmarkolja s bedobja azt is a sütőkemencébe, ahol már vígan lobog s pattogva ég az ágfa.

Feje pirosbabos kendővel hátra van kötve s kipirultan szól be a konyhában foglalatostkodó édesanyjához:

- Anyám lelkem, nézze már meg, jól van-e a hevítés, vethetem-e már bé a kenyeret?

Anyja feddőleg néz leányára s nem állja meg szó nélkül:

- Ugyanbiza Bözsi fiam, már esmént elfelejtetted, mikor elég tüzes a kemence? - kotord széjjel az aszaggal a szenet, vedd a peheteget, üsd belé a vízbe, hogy a szalmacsutak tüzet ne fogjon rajta, seperd ki vele a kemence fenekét s dobjál bé egy marék lisztet a meghóttaknak s ha a liszt lángra kap, akkor jól van s vetheted bé a tésztát.

- No, ízibe próbáld ki s ne kérdezősködjél már annyit - sürgeti tovább Orbánné -, hiszen minden pillanatban megérkezhetik Andráská s még a káposzta sincs odavetve.

András az öt fiú között a legkisebb, akiből „úr” lesz s akinek majd nem kell az időjárással törődnie, lesz-e termés, nem-e s büszke könnyek fénylenek az öregasszony anyai szemében.

Repeső szívvel várja most haza legkisebbik fiát, aki levizsgázott az egyetemen.

Hálával gondol a nagyvárosra, amit egyszer életében, tizenhatban - a meneküléskor - ő is látott, de akkor sok gondja-baja miatt nem vehette jól szemügyre azt az emeletes palotát, ahogy képzeletében él az Egyetem fogalma, mert hiszen emiatt kapott az ő András fia is tanulmányi szabadságot s ezért nem kellett még neki is hadimunkára bevonulnia, mint a többi négy fiának.

Nagyot sóhajtott. Istenem, mi lesz már azokkal is? Meddig tart még a „koncentráció”?...

Búsan gondol rá, hogy a föld még máig is szántatlan, csak gaz terem benne. Az ősszel sem volt ki vessen, nem lesz a nyáron sem aratás... és mi lesz az adóval? Honnan fogja majd előteremteni, amit a jegyző úr egyre sürget s már a végrehajtót sem tudja tovább borraavalózni, hogy adjon még egy kis haladékokat, hogy a bornyúcska nőjön még egy kicsit, amíg eladhatta.

Ha legalább a két lovat meghagyták volna! Latolgatja fájdalmasan, de azokat is elvitték s ráadásul még az új hámokat is, pedig négyezer lejt adott volt az ősszel értük s most még csak cédulát sem adának sem a lovakért, sem a hámokért.

Még ezer szerencse - gondolja -, hogy a múltakban, mikor a lovakat sorozták, hogy meg nem adák az ígért „huszonötöt” öreg csontjaira.

Belássa igaz, hogy egy kicsit eleresztette vala a száját s megmondta akkurátusan a magáét a sorozó uraknak, de hát mégis csak csúfság lett volna a falu szeme előtt, ha lekenik neki akkor azt a megígért huszonötöt - s tenyerével végigsímít hátul, szöttes rokolyája ráncain.

Meg kell adni, - állapítja meg - jó ember volt az a kapitány úr, hogy leintette az őrmestert, aki már suhogtatta vala a gummibotját s megúsza azzal, hogy elküldték, de nagyon mérgesen valahová Budapestre panasztételre s valami igen cifrát jelenthetett, amit még feléje kiabáltak a törvényes urak, mert akik ott körülötte hallották és megértették, igen-igen kacagtak rajta.

Dehát ő nem sértődött meg a viláért sem, mert ő nem értett az egészről egy árva szót sem s még boldog, hogy nem jára úgy, mint tavaly márciusban a négy nagy legényfia, akik - hogy mindenfelé azt hallották, hogy jönnek a magyarok - nekibátorodának s levágták - uram bocsá... - a ménkö magas rúdról a kötelet, amivel a zászlót fel szokták húzni a rúd tetejébe s odadozták a tanító úrnak, mondván, hogy akassza fel vele magát. De az nem értette meg s nem tudta mire magyarázni ezt a hallatlan bátorságot, hogy levágák s a szót még kevésbé.

Aztán elvitték a tanító urat a korcsmába. Iddogáltak s énekelték felállva a régi Himnusz, amire felrángatták ültő helyzetéből a tanító urat is és csúful reja ordítottak:

- Állj fel, ha van Istened, eleget állítottatok tü és münköt, amikor rományul fúttatok az Isten áldd meg a magyart!

Az öreg asszony még most is keresztet vet magára remegő kezével, amint végiggondolja ezeket a szörnyűségeket.

...ezután nem úgy fújjuk, értetted-e? - ordították a legények a tanító úr fülébe s egyáltalában nem mű táncolunk már tovább a tü nótákra, hanem tü a mienkre! - Úgy, ahogy mondjuk! - erősítették a legények s a hüledező tanító úrnak, hogy jobban elhiggye, még le es kenének egy-két pofot s csúf szavakkal erősen megmocskolák.

De aztán iddoggáltak tovább s megbékéltek. Annyira meg, hogy úgy belejött az ivásba a tanító úr is, hogy már ő sürgette a koccintásokat s tele tüdővel ordította, hogy „eksz” - s a bor locsogott még a pádimentumon is.

...Hát azt tudod-e, te nyavalyás, hogy „Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája!...” s nem nyughatának, míg meg nem tanították erre a nótára a tanító urat es hibátlanul énekelni s még le es fordították neki rományul, hogy megértse s ez aztán annak erősen megtetszett, különösen ott, hogy „...legszebb katonája...”, mert a „legszebb” szóra a tanító úr a mejjit kidüllesztve, akkorákat csapott a kújakjával az asztalra, hogy az üvegek is felborultak s torkaszakadtából üvöltötte hozzá mély meggyőződéssel, hogy ilyen nóta nincs több a világon!

De aztán próbált sunyin egyezkedni, hogy: jó, jó, szép-szép, de nem lehetne-e úgy fújni, hogy „Károly” király katonája vagyok?... - de a székely legények nem alkudtak, legszebb katonája csak Horthy Miklósnak lehet s ebből aztán esmént összevesztek s esmént elcsattant egy-egy pofon. De aztán esmént megbékéltek. Így cifrázták reggelig az éccakát s nagy felbuzdulásukban úgy leitták magukat s le a tanító úr is, hogy reggelfelé már ő kérte a legényeket, hogy maradjanak: s no még csak egyszer azt, hogy „...legszebb katonája...” - nem bánja ő, ha a Horthy Miklósé is, de úgy érezte, hogy ezt a szöveget pontosan reá írta a szerző s aztán összeölelkezve kivilágos-virradatkor lődörögtek az utcán hazafelé s a tanító úr is nagy önérzettel felváltva énekelt és csuklott hazáig.

Otthon, mint egy zsup, esett ruhástól az ágyára, de még álmában is mondogatta, „váj frumosz melodi!” - s csurgott a nyála.

No még aznap leve is nagy ribillió belőle. - Nem győzték a csöndérek essze fogdosni a legényeket a faluban, akik, mikor kijózanodának, azt sem tudták, hol vannak s hogy kerültek oda.

Pontosan tizenhatot vivének bé ecceribe az őrsre s ott olyan akkurátusan kivallatták őket, hogy nem maradt emberi ábrázatja egyiknek sem.

A szemük ki s bedagadt, a fülük keményen megvastagodott s kék véraláfutások éktelenkedtek a képükön. Legtöbbje meg is sántult s még a jó zekeujjosuk is le vala szaggatva róluk, pedig a vasárnapi gúnyájukban voltak.

Mikor vitték őket párosával összekötözve bé Brassóba a hadbíróság elé, még a szülőanyjuk sem ismerte fel, melyik az ő kedves fia, úgy elváltozának s úgy meghitvánkoztak egy nap alatt.

Aztán ott tartották őket vagy három hónapig s fúrton-furt vallatták, de úgy, hogy már a hetedik bőrt is leszedték róluk.

Nem győzték izengetni haza, hogy mindent adjanak el, amit csak lehet, de hamar és siessenek a pénzt béhozni, mert már nem bírják tovább a vallatást s nincs is már semmi mondani-valójuk, mert már mindent bévallottak.

Mikor a gazdák eladhatták marhájukat, téli tüzelőjüket s pénzt csinálhattak mindenből, amiből csak lehetett s bévivék Brassóba, - a pénz láttán - a hadbíró urak szíve is megesett, mert hát ők is csak emberek s bennük is van lélek és kirugták a legényeket az oda becsődített sok rablógyilkos közül, akik még maradtak az árvák, mert nem volt mégcsak kecskéjük sem, amit eladhattak volna, hogy váltságdíjat fizethessenek a törvényes uraknak.

Aztán, meg sem melegedhetének a szülői ház ölén, máris békonszentrálták őket s most valahol Bukovéniában ássák a sáncot.

...Vajjon milyen falu lehet az a Bukovénia - tusakodik tovább öreg Orbán Móziné -, ahol annyi sáncot kell ásni, hogy a falu összes legényeit oda vitték; - és ha sánc eddig nem volt, így tavasszal hol folyt le az a töméntelen sok hólé?

Aztán fájószívvel jut eszébe, hogy egyiknek sem volt meleg gúnyája, mikor elvitték őket s szegény Dénesnek, még a lábujja is ki volt esve a lábbelijéből.

Elgondolkodik. De honnan vegyen neki másikat, mikor nincs már mit eladni, mert amit lehetett, azt már eladta az - énekszóért. Amit pedig Bözsivel a télen szőttek-fontak, abból Andrást kellett elindítani az egyetemre.

Tovább tűnődik, mi lesz Bözsivel is? Most volt csak gyermek s már időtöltött kezd lenni ő is. Aratáskor tölti bé a huszonhét esztendejét s már egy kicsit megütődött a sok, neki nem való nehéz munkától s idestova vén leány lett. Pedig takaros, jódollgú a lelkem s még sincs aki elvegye, mert a gazdalegények csak úgy házasodhatnak ma meg, ha a fehérnéppel legalább egy pár ökröt s egy-két pászma földet is kapnak, mert mind nyakig vannak eladósodva.

Az őrmester, - az elvonné, mert eleget nyüszkölődik utána s váltig mondogatja, hogy „draguca, jöjjön utánam feleség...” - Jó ruhája van, eleget ágál, jó fizetése is lehet neki, mert csak két esztendeje, hogy a faluba jött s már is szép kőházat épített itt, holott ők még csak egy néhány új zsendelyt sem bírtak a gazdaság mellett venni, hogy legalább itt-ott bédugdoshatták volna a lyukakat a háztetőn, hogy a hijuban bé ne ázna a tapasz s a gerendák mellett éppen ne a szobába csurogna bé az eső, mert annyi cserépedény sincs feleslegben, amit szétrakhatnának, hogy a vizet felfogja.

Jó párti volna - gondolja -, de hát - s itt mély ráncba fut két öreg szeme - ennél többet egy szót sem tud magyarul s aztán ő, a nagyanyó, hogy beszélgetne majd az unokáival?

Unoka! S le kellett ülnie erre a gondolatra. Neki még egy sincsen, pedig már hetvenedik életévét tapossa. Gondoktól gyötört, álmatlan éjszakáin pedig hányszor gügyög képzeletben az unokákkal s már a nevüket is szétosztotta. És hogy vágyik már öreg szíve, hogy valaki őt „nagyanyámnak” szólíthassa.

De még remény sincs rá. És - még sem lehet. Nem, nem, hajtogatja magában. Bözsiből nem lehet „doamna”, ő csak székel asszony lehet, amilyen az anyja is volt. Szegény ura sírjában is megfordulna, ha megtudná, hogy egyetlen leányát odaadta egy ilyen jött-mentnek - s pedig maholnap számot kell neki adjon arról, hogy hogyan sáfárkodott az életben egyedül és hogyan viselte gondját korán itthagytott gyermekeinek.

Büszkén siklik át gondolata Andrástra, az ő kicsi fiára, akiről majd boldogan fog számot adni meghót urának, mert azt „úr”-nak nevelte, ügyvédnek! Mert az lesz, ha az Isten is megsegíti - s nyomban kiderült sok gondtól barázdált arca. - Azt már régen elfelejtette, hogy mennyit nélkülözött miatta.

De megérte, mert Andráská ügyvéd lesz! - s éppen olyan okos, mint Kovács doktor úr, sőt, okosabb. Jobb tanácsokat fog ő adni a bajbajutott embereknek, mint a híres Kovács úr, aki, mikor bajba jutta szegény Áron sógor a „revízió” szóért, amit a korcsmában kimonda, azt a tanácsot adta neki, hogy a törvény előtt, a tárgyaláson mondja azt nyugodtan, hogy ő nem „revíziót”, hanem „konverziót”, - vagy mi a sújt mondott.

Igy is leve, ő jó nyugodtan bémondta a konverziót.

Szegény Áron sógor hát hogyne fogadta volna meg a jó szót?! De mikor ott a tárgyaláson az urak megkérdezték, hogy: no öreg, ha azt mondta, akkor hát mondja meg most, mit jelent az a

szó, hogy konverzió? - úgy belezavarodott a jámbor, hogy nagyfrissen kívágta, hogy hát ő hogyne tudná?!... Hát azt, mikor jönnek a magyarok.

Szentül hitte, hogy jól felelt, mert nagyot serített bajuszán s alatta elpisolyodott s meg volt magával elégedve. Az urak sem kérdezőnek tőle egyebet, semmit, csak igen komolyan esszenéztek. Áron sógor nem győzte harcsabajuszát igitetni még kijövet sem s igen-igen büszke volt rá, hogy ő, hogy túljárta az urak esztit. De osztán egy hét múlva kihirdették az ítéletet s Áron sógor még es egy esztendő t kapa a „konverzió” szóért s még a házacskája is reja ment vala.

No hát, azt ő tudja bizonyosan, hogy az ő fia, az ő Andraskája ilyen furfangos tanácsokat majd nem fog adni senkinek, amibe így bele lehet zavarodni.

Ijedten pillant a kakukkos órára, melyről még tizennégyben beadta volt a rézsúlyokat a jegyző úrnak, hogy öntsének belőle ágyút s azóta csak kő helyettesíti azokat. Az óra ugyan jól jár, csak az jár rosszul, aki utána igazodik. Csak most vasárnap is lekése a litániáról miánna, mivel a harangszót sem hallotta meg, mert hát egy kicsit már nagyot is hall.

De nem baj - gondolja -, ha egy kis pénze akad, rendes súlyokat tetet az öreg órára, csupa rézből s a követ kidobja. Majd amikor András kész lesz, kész ügyvéd s irodája is lesz, sőt talán még kisasszonya is, aki majd masinán fog írni s nem pennával. Akkor majd egy ép csikifazakat is fog venni, esetleg udvarhelyit, valódi korondit káposzta főzni, mert ezt a meglevőt még a penefernumjában hozta volt és már jó húsz esztendeje, hogy megcsorbásodott s az egyik füle is hiányzik neki. Ezt már nem lehet jó alkalmatosan felrázni, mikor a káposzta fő benne.

Pedig most kellene, hogy a legjobban főjjön, mert a gyöngyös is benne van, amit a disznóölés óta tartogat kedvenc fia számára, aki azt szereti legjobban a káposztában.

Tovább tipeg-topog a tűzhely körül. Magában pusmog. Megfújja a széket, egyet törül rajta kötényével s képzeletben már ott látja ülni András fiát, - a leendő ügyvédet s nagy megtiszteltetéssel és szerető szavakkal mesélget neki a hazai dolgokról.

IV.

Katonás rövidséggel, írásbeli parancsot kap őrnagy Miron Popa:

Jelentkezzék kihallgatásra az ezred irodájában!

Szíve nagyot dobban az örömtől. No hála Istennek, végre talán sikerül az oly régóta várt és esedékes előléptetés, ami miatt mindig a mellőzés keserű íze fojtogatta torkát.

A legutolsó számú hivatalos közlöny - igaz, hogy csak a napokban érkezett meg s bár ő tüzetesen átböngészte az egészet, de saját nevét nem tudta benne felfedezni az előléptetettek között, noha éppen tízet rángattak elő olyant, akik rang-sorban utána következtek. De hátha őt most soronkívül léptették elő s nem várnak a következő hivatalos lap megjelenéséig.

Most, egészen biztosan csak ezirányban lesz a kihallgatás és az is meglehet, hogy csak ezután a kihallgatás után fogják az előléptetésre felterjeszteni s az sincs kizárva, hogy kárpótolni is fogják az eddigi mellőzésekért.

Alig bír elaludni az izgalomtól s álmában már egy fokkal magasabb rangban tetszeleg magának.

- - -

Korán ébred s fűrgén ugrik ki az ágyból.

A keze remeg a borotválkozásnál s megvágja magát. Élénk piros vér serked ki arcán. Bosszúsan nyomkodja meg timsóval. Különös gonddal öltözködik. Nikoláj forgolódik körülötte s minden darabot kezébe ad. Nyújtja a csizmákat. Gazdája kikapja kezéből s vésztjósító szemmel megforgatja.

- Te állat! - ordítja. - Hol a szemed? Elég fényes ez neked? - s már repülnek is a csizmák a Nikoláj megszeppent fejéhez.

- Nézz jól körül, - parancsol tovább, add a púderos pamacsot. Vedd a kefé, keféld le jól még egyszer a ruhámat.

Tükörbe néz, belemosolyog. Felteszi kerek tányérsapkáját, kesztyűket vesz, megelégedve néz vissza még a tükörbe, aztán könnyű léptekkel halad a lépcsőkön lefelé. Kettőt-hármat vesz egybe, hogy mielőbb az utcán lehessen.

Kellemes, enyhe tavaszi szél fujdogál s ő még dudorászik is magában. Nagy ugrásokkal halad előre, kerülve a gyalogjárón az elolvadt hó okozta pocsolyákat, - mert hát, nem lehet sáros egy román királyi őrnagy csizmája.

De miért is nem javítják az utcákat soha, hiszen az ország gazdag, juthatna erre is pénz, ha - el nem lopnák - s óvatosan körülnéz nyomban, nehogy valaki honfitársai közül belásson a gondolatai mögé és főleg nehogy egy kisebbségi kiolvassa gondolatait. Mert, bár ő beismeri magában, hogy mindenki lop, aki csak teheti, ki többet, ki kevesebbet, dehát mirevaló Erdély, a nagy hozomány, ha még ennyi haszna sem volna belőle az utódoknak, hogy vagyonosodjanak kedvükre! Sőt, egyenesen nemzeti érdek, hogy vagyonosodjanak. No meg aztán, ez szintisza székely vidék s ha annakidején a magyar állam nem akarta volna, hogy a székelyek nyakig sárba járjanak, akkor miért nem gondoskodott az utcák kövezéséről. És igazán nem érti meg, hogy arra sem gondoltak, hogy az utódok milyen kényesek a csizmájukra, nem is beszélve a bocskorról, amibe éppen hogy belemegy a sár.

Gyorsan megérkezik a kaszárnya elé. Karórájára néz, de még nincs kilenc óra, túlkorán jött, várnia kell s türelmetlenül sétál előtte végig kétszer-háromszor is.

Végre kilenc óra. Bemegy. Boldogan kopog az ezredparancsnok ajtaján s feszes vigyázzban, mosolyogva jelentkezik.

A parancsnok azonban nem hajlandó barátkozni. Szigorú ridegségbe merevedik Miron láttára. Bozontos szemöldökeit összehúzza, hideg udvariassággal hellyel kínálja meg az előtte álló őrnagyot, de kezet nem nyújt neki. Mélyeket szippant finom cigarettájából s csaknem hangosan fújja ki a füstöt és sűrűn hunyorgat a szemébe áradt füsttől. Nagyokat hallgat. Keres valamit az íróasztalán összegyűlt iratokból.

- Ez az! - csap rá egy iratra.

Arca kemény, hangja ágaskodik.

- Őrnagy úr, ön, mint a román kir. hadsereg tisztje, nem szolgálja a nemzet érdekeit, nem szolgálja a nemzeti eszméket!

Pattog a szava s merőn néz az előtte álló alacsonyabb rangú tisztre, aki halottfehér lesz a hallottakra.

Csak némán bámul. Nem érti az egészet, nem tudja ködbeborult agya felfogni a vádat s dermedten áll és vár.

- Az ön leánya - folytatja a parancsnok - Kolozsvártól Brassóig utaztában állandóan magyarul beszélgetett egy kisebbségi fiatalemberrel! - Itt a feljelentés!

Miron nem tud megszólalni. Megreked a szó a torkán.

- Nem tudná őrnagy úr, hogy ez súlyos, nemzetellenes vétek? - majd nehéz hangsúllyal folytatja:

- Ezért önt a nagyvezérkar büntetésből áthelyezi Besszarábiába, ahol majd nem lesz alkalma családjának magyarul beszélnie. Megértette? Elsején indul! - végeztem. - És most ridegen kezet nyújtott Mironnak.

A kihallgatásnak vége.

Miron Popa szeretne valamit mondani, valamit kérdezni, hátha csak félreértésről van szó, de a kihallgatás befejeződött, a parancsnok más ügybe feküdt bele, nem lehet kérdezni semmit. Szédelegve tiszteleg.

Arcából lefutott minden csepp vére s úgy érzi magát, mintha fejbevágták volna egy doronggal. Összefut minden a szeme előtt és támoilyogva megy ki a kaszárnyából. Nem tudja gondolatait rendezni.

Értelmetlenül ismételteti magában, - feljelentettek! - s csak most ötlük eszébe, hogy éppen Marika miatt!

Marika! Az ő büszkesége! Magyarul beszélt valahol!...

Gondolkodik, maga is belátja, hogy ez bűn Marikától, súlyos bűn, forgatja fejében a parancsnok szavait: nemzetellenes vétek!

Nem is hiszi el Marikáról. Ez csak rosszindulatú feljelentés lehet ellene. És kutat magában. Ki lehet neki ekkora ellensége?

De elúzi magától ezt a gondolatot. Az nem lehet, hiszen neki nincs is személyes ellensége, hiszen ő soha a légynek sem ártott és csak jót tett, aki hozzáfordult s mégcsak irigye sem lehet, mert mit irigyelnének tőle? - hacsak azt nem, hogy évek óta háttérbe van szorítva és nem tud haladni pályáján. És nem jut eszébe senki, akiről feltehetne ekkora rosszindulatot.

Elfelejtí a szellemet, ami Nagyromániát uralja.

Marika beszél franciául, németül, sőt angolul is s az még sohasem volt baj, pedig apai büszkeségét legyezve ő maga is sokszor megszólaltatta leányát idegen nyelven.

Ellenben magyarul beszélni? Az tényleg vétek, ezt ő maga is belátja. Sőt, bűn Marikától. Hiszen tudhatná - már nem gyermek -, hogy a magyarok legnagyobb ellenségei Nagyromániának s mindig határ-reviziót sürgetnek s mindig izgatják a kedélyeket s nyugtalanítanak az ilyen oktan reviziós mozgalmakkal.

Még az itt élők is állandóan konspirálnak. Nem tudnak már végre belenyugodni abba, hogy Erdély a románoké s az is marad!

Sőt, nem is igen titkolják aspirációjukat az egész Erdélyre, amit pedig ők ezer évig csak bitoroltak!

Ha legalább az itt élő székelek csendesesen viselkednének! De látszik a szemük villanásából a határtalan és engesztelhetetlen gyűlölet s a jövőbe vetett reményük hite.

Ez nem feltevés. Ezt én látom a legjobban feleségem családjában - gondolja Miron -, akik még előttem sem titkolják gyűlöletüket s állandóan szememre vetik minden sérelmüket, mintha én egyedül alkottam volna meg Nagyromániát s annak minden bűnéért egyedül én volnék felelős.

És nem ártallják, még előtte is, az ő fajtáját egyszerűen csak „oláhok”-nak titulálni. Őket, a dicső rómaiak egyenes leszármazottait! - mernek vitatkozni vele, a hadsereg tisztjével, hogy Románia csak 1859-ben alakult, amikor Oláhország és Moldva közös fejedelem alatt egyesült és merik vitatni, hogy ez a föld az ők ezeréves birtokuk.

Hálátlanok, elfelejtik azt is, hogy ő, Miron, hányszor kimentette sógorait, mikor azoknak a katonaságukkal bajuk volt.

Utolsók! - állapítja meg vad dühvel.

...És Marika még magyarul mer beszélni!

Igaza van a parancsnoknak, mikor azt mondja, hogy ez vétek. - És az asszony! A feleség! Még arra sem volt kapható annyi időn keresztül, hogy megtanulta volna új hazájának ékes anyanyelvét. Csökönyös, mint az egész fajtája.

Egy életen át szégyenkeznie kellett miatta még a puccerje előtt is. Nem elég neki az, hogy annakidején meggondolatlan szülei - akik vállalták a gögös magyar urak jobbágykenyerét - őt, itt Erdélyben hozták világra s még ráadásul görögkatolikus vallásra keresztelték s ezzel szégyenbélyeget sütöttek az ő és kicsi fia életére, jövőjére, aki a keresztségben apja vallását követte s leánykája pedig az anyját, aki pedig pláne református.

Csak szenvedés jutott osztályrészül.

Ifjú korában a magyar Ludovikán, majd később a magyar hadseregben enyhe megvetéssel az „oláh” jelzővel különböztették meg, éppen vallása és neve miatt. - Most a román hadseregben, ugyancsak vallása és családja miatt csúf szóval „boanghine” - magyarnak csúfolják.

S most még ez is! Feljelentették, ahelyett, hogy előléptették volna, amit már olyan szív-szakadva várt.

Kegyetlenül vette üldözőbe a balsors.

Hol itt az igazság!?

Ez hát a jutalma annak, hogy itt maradt?

Egész lelke egy lázongás a sorsa ellen s ha nem restelné, ott sírná el magát fényes uniformisában, az utcán.

Dühösen símít végig bajusza helyén. Közeledik lakása elé, de hirtelen meggondolja magát s nagy kanyart vesz.

Nem mehet még haza, szüksége van a magányra, hogy lelke háborgásait levezesse és gondolatait rendezhesse, de különben is határoznia kell.

Irágyon gondol Ionel Popescu kollégájára; annak is magyar nő a felesége, de az tudott annyira erélyes lenni, hogy kiküszöbölte házából a magyar beszédet és gyermekei még csak nem is tudnak ezen a nyelven s nem kompromittálhatják apjukat úton-útfélen, mint az övéi. Magában és erélytelenségében keresi a hibát.

Egyenesbe veszi az utat, már nem látja a szürke pocsolyákat, melyeket nagy csuppanásokkal freckel szét lábai alatt.

Jó, elmegyek - határozza el. - Nem válok el ugyan az asszonytól, de itthagynom. Ne szégyenítse tovább az életemet. A kis Miront magammal viszem s beadom valami intézetbe. Ott majd elfelejt magyarul beszélni s majd elfelejti azt is, hogy az anyja valaha is magyar volt.

S a leányka? - maradjon az anyjával!

De majd kiszakad a szíve a fájdalomtól s lelkiismeretét próbálja megnyugtatni.

Elvégre, ő mindent megtett érte, amit egy apa megtehet. Neveltette, taníttatta, maholnap végez - és aztán sorsára bízta. Úgyis csak az anyja fajtájához húz, nem hozzá.

S mély lehangoltságban, célnélkül rója tovább az utcákat, pedig már a delet régen elharangozták.

V.

Az egyesülés országos ünnepe „zecse máj” - május 10. - következik. Napokkal előbb megindulnak a katonai fogatok a katonákkal, kezükben baltával s járják a székely erdőket zöld lombért, hogy méltóképpen díszíthessék fel az ünnepi tribünöket s koszorú füzéreket fonhassanak az állami épületek megkopott falaira.

Ugyancsak napokkal előbb méteres falragaszok hirdetik, majd írásbeli rendeleteket küldenek szét, hogy minden felekezet templomában hálaadó istentiszteleteket kell tartani a boldog egyesülés ünneplésére. A házakat köteles mindenki díszesen fellobogózni. Az erkélyekre „perzsa”-szőnyegeket kell kiteríteni, este pedig minden ablakot ki kell világítani, mialatt - az ünnep befejezéseképpen - fáklyásmenet fog felvonulni a város utcáin, élén a katonasággal és zenekarral.

Az iskolák töméntelen növendékei már hetekkel előbb nem foglalkozhatnak mással, mint tanulják a magyart gyalázó „hazafias” dalokat, szavakat és díszmenetpróbákat rendeznek a felvonulásban való részvétel céljából.

A városka szabályos négyszögletű főterét ellepi az ünneplők tarka sokasága, a jövevények ijesztő tömege.

Csaba népe, az őslakók - mély letargiába süllyedve - meghúzódnak otthonukban s aki csak teheti, távol marad az ünnepségtől, noha az előkelőség díszesen nyomtatott „Invitációkat” kapott a tribünre.

A főtéren gyűl az embersereg. Katonaság, „strezserek” országőr alakulatok ficsurjai. Állami iskolák megszámlálhatatlan növendékeinek hosszú sora, kieresztett ingű - fotás viseletükben.

Kövérré hízott, villogó, szúrószemű, szakállas fekete orthodox pópák egész sora vonul fel püspöklila, széles szalagokkal a reverendájukon, kezükben füstölgő tömjénezővel, melyet szüntelenül lóbálnak a közönség felé; de mintha inkább saját nagyságukat tömjéneznék és öntelt méltósággal foglalják el helyeiket a számukra fenntartott emelvényen, ahonnan acsarkodó tüzes beszédekkel hintik a gyűlölet magvát s buzdítják az egybegyülteket a nemzeti eszme fokozottabb ébrentartására.

Mindegyik szónok, a már szállóigévé vált „nici o brazde!” - egy barázdát sem! jelszóval végzi be úszító beszédét, melyet gyilkos gesztusok kísérnek.

A város visszhangzik a „hurrá”-tól s minden hurrá után tust húz a katonazenekar.

A főtér közepén kemény bükkfahasábokból felállított óriási máglyát petróleummal leöntik és meggyújtják s a felcsapó, füstölgő lángot, sziu-indiánok módjára üvöltve, kolonba összeölelkezve, órákon át táncolják körbe.

Himnuszuk dalfoszlányai még a levegőben úsznak, mialatt 7-8 éveseknek látszó, piros egyen-sapkás kis székely fiúk összeölelkezve szorosan, mint ahogyan azt a felnőttektől látták, torkukszakadtából fújják a tér túlsófelén: „Árpádapánk ne féltsd ősi nemzeded...” dallamára: „Károly király ne vess búzáat a földbe, jön a magyar, kitapossa belőle...”

Botra támaszkodó öreg nyugdíjas kétségbeesetten fenyegeti meg a gyermekeket:

- Hogy mertek ilyenent énekelni? Ki tanított erre, hiszen ezért apátokat becsukják!

Az apró gyermekek, nem sejtik a veszélyt s öntudatosan visszakacagnak az öregre s tovább szaladva - ha lehet - még hangosabban énekelik tovább a dalt.

- - -

Mint minden helységnek meg van a maga „falubolondja”, úgy ennek a kis városnak is meg van a maga „Kálmán”-ja, akin az idő nem fog s aki emlékezet óta egyformán, változatlan külsővel, belsővel rendelkezik s furkósbotjával riasztja maga körül a vele incselkedő utcagyerekeket, akik kacagva hergelik a szerencsétlen féleszűt.

Kálmán, rongyaiba burkolódzva, a hetykén sétáló kényes tiszt urak közé vegyül s azokat szórakoztatja. Ő az általános érdeklődés középpontja. Szaporán hadarja, majd dühösen kiabálja:

- „Mindent vissza, mindent vissza!” - úgy, ahogyan ő ezt a tavasszal a Felvidék visszafoglalása idején a rádióból hallhatta és habzó szájjal küldi a tiszteket oda, ahonnan jöttek s ugyanezt végnélkül ismételteti.

Mindenkit „Jóskának” nevez.

A tisztek eleinte élvezik a félkegyelmű beszédét, később tudni szeretnék, hogy miket mond olyan fáradhatatlanul és végnélkül s tolmácsot kerítenek. Aztán módfelett felháborodnak, mikor a beszéd értelmét megtudják s parancsot adnak a legközelebbi rendőrőrszemnek:

- Azonnal vasraverni, bevinni a rendőrségre, kiszedni belőle, hol és ki tanította ezekre a hallatlan merészségekre.

Beviszik a szerencsétlent, lökdörik, rugdossák, majd a magyarul tudó rendőrfőnök elé kerül, aki cigarettával kínálja meg s jóságosan, barátilag biztatja:

- No, Kálmán fiam, ülj le ide a padra, szívd el ezt a cigarettát, aztán szépen mondd el nekem, hogy ki tanított azokra, amiket te mondogatsz.

Kálmán meghökken s mintha hiányzó féleszét visszanyerte volna, kiabálni kezdi:

- Éppen te mondtad Jóska, éppen te mondtad, ne tagadd Jóska, éppen te mondtad s felugorva erősen hadonászni kezd a rendőrfőnök orra előtt.

A „séf” meghökken, hogy még ő kerülhet bajba ilyenformán s riadtan rendelkezik legényeinek, hogy pofozzák meg jól és dobják ki ezt a bolondot, mert még őt hozza gyanuba.

Szegény Kálmánnak minden mindegy, mert mihelyt az utcára kerül, habzó szájjal újból csak kiabálja még dühösebben:

- „Mindent vissza! Mindent vissza!”

Igy vegyül néha derű is a borús napokba.

VI.

Nyirkos, párás a levegő nagyon, lassan indul a nyár. Már június végefelé jár az időkereke s még nem lehetett a szabadban fürödni, mert ha itt-ott volt is napsütés, az éjszakák hűvösek s nem melegedhetett fel az Olt vize és az eső is csaknem minden másodnap végigveri a földet.

Még csak az elmúlt héten is be kellett fűteni a lakásban. Ma azonban, minden átmenet nélkül gyönyörű idő van, tüzesen süt a nap. Úgy látszik az időjárás végre megemberelte magát s beköszöntött a nyár végérvényesen. Forrón süt a nap a búzatáblákra s dúsan érleli a székely kalászt. Az Olt felett a köd is eloszlott s meleg pára száll a rétekre. Az udvaron levő rózsafák dúsan bontogatják friss hajtásaikat, melyek eddig vérszegényen sárgultak, de most szemmel láthatóan élvezik a napsütést, az életet.

Ágnes, - dr. Kovács felesége, aki csendes, halkszavú asszony, túl a negyvenen - nagy szeretettel vizsgálgatja palántáit és saját kezeivel ültetett csemetefáit. Bosszúsággal állapítja meg, hogy a kertész megint becsapta, mert az ősszel ültetett fák közül egy sem hajtott ki, pedig az állami kertészetből való, nemesnek mondott csemeték voltak. Ásót kerít elő, kiemel egyet a földből s meglepetve fedezi fel a rozsdás vasszeget, mellyel a gyökér a tőhöz van szegezve.

Nem érdemes bosszankodni, - gondolja - hiszen már régen hozzászokhatott ahhoz, hogy senkiben sem bízhatik, ha az egyszer a többséghez tartozik és úgy sem volna célja annak, hogy számon kérje.

Felsőhajt. Vajjon mikor érem örömét már legalább a gyümölcsfáimnak, hiszen úgy is oly kevés öröm adódik az életben.

A sors adósa maradt a gyermekáldással, ami legfájdalmasabb pontja életének. Úgy segít magán, hogy minden nyáron a vakációban kölcsön vesz magának egyet népes familiájából, akik ideig-óraig felderítik napjait s felejtetik örökös, titkos bánatát, amit a gyermektelenség gyötrelme okoz.

Meleg szeretettel hívja magához őket. Tutujgatja, becézi, szórakozik velük, de csakhamar ráun ezekre is és terhére válnak. Most Marikán van a sor, akihez szintén rokon szálak fűzik. A fél magyar, fél román leánykát magyar szíve viszi a rokon magyar levegőjű házába, ahová apja nem szívesen engedi ugyan, de anya és leány akarata győzedelmeskednek.

A szomorú asszony azonban legtöbbször virággal és gyümölcsfákkal beültetett kertjébe menekül s magát kritizálva megállapítja, hogy azért nem teremnek még a fák, mert mindenből sokat ültetett s most, hogy eltérébélyesedtek, olyan sűrűek, hogy koronájuk egybeolvadt s nem bírnak gyümölcsöt hozni. Most azonban már nagyok s nincs szíve hozzá, hogy egyet is kivágasson belőlük.

Ellenben a diófa termett az ősszel hét szemet, - igaz, az is csak aprókat, kócosokat - de mégis boldog örömmel szemléli, hogy az idén tele vannak az ágak termő barkákkal s meghatottan áll a fa alatt, amit szintén saját kezével ültetett.

Most Marika hangját hallja, amint vidám csengéssel nevét kiabálja:

- Ágnes néni, merre van? - s alig indul feléje Ágnes, a kislány már a nyakába csimpaszkodik s hízkelve bujik hozzá kérlelve, mennének el ma az Oltra fürödni.

- Igazán olyan gyönyörű napsütés van, az Olt vize is már meleg lehet s jó helyet is tudok a malomnál, ahol nincsenek is többségiek - azok a nyilvános strandra járnak - itt fizetni sem kellene - s minden érvet összehalmoz, ami számításba jöhet és amivel gondolja, hogy nagynénjét megnyerheti tervének.

- Jöjjön el édes Ágnes néni, - mondja kedvesen könyörgésre fogva a dolgot s mivel Ágnes még mindig habozik, zavartan vallja be, hogy ott lesz Orbán András is, akivel a délelőtt úgy futtában találkozott az utcán s akivel megegyeztek, hogy kimennek délután fürödni. És addig nem tágit Ágnes mellől, amíg végre ígéretet nem kap.

Megsürgetik az ebédet, hogy korán kimehessenek.

Marika boldogan rakja be a fürdőruhákat a magával hozott zipzáros piros lakktáskába s nem győz nagynénjének eleget kedvében járni, nehogy az meggondolja magát.

Fűtötte kedvét Orbán András, aki csak a vele való találkozás miatt jött be egyik közeli faluból egy alkalmi szekéren.

Alig ülnek azonban le az asztalhoz, hirtelen elbújik a nap s gyors nyárizápor paskolja végig a földet.

Marika kétségbeesetten áll az ablak mellett s panaszosan nézi az utcán bugyborékoló esőcseppeket, melyet gyorsan beszív a föld.

A délutáni kirándulás kútbaesett, mert ha még ki is sütné a nap, vizes lett a rét, amely az Olthoz vezet.

Duzzogva vesz egy könyvet a kezébe, hogy búját valahogy levezesse, de gondolatai máshol járnak. Új programmon töri a fejét.

Mi lesz Andrással? Hogy fog vele mégis találkozhatni? S bár a 8-ik lapnál tart, visszafordít az elsőre, mert észreveszi, hogy csak a szeme olvas, de agya eddig még egy sort sem fogadott be s előlről kezdi az olvasást.

Hirtelen ötlettel becsapja a könyvet s újból megszólal:

- Ágnes néni! Ha már elromlott a délutáni fürdés, nem mehetnénk-e el ma a moziba? - s kérő szemekkel néz nagynéniére.

Ágnes a fejét csavargatja.

- Nem Marika, én nem megyek. Nem értem meg a magyarázó szöveget s engem fáraszt a képre is, a tolmácsra is figyelnem. S panaszosan mondja, hogy a világ bármelyik nyelvén mehet a film is, csak éppen magyarul nem, még a mozifelirat sem s elkeseredett harag bugyog szavaiban.

- Isten mostoha gyermekei csak mi vagyunk Marika, a székelők! S addig nem is megyek soha többé moziba, míg a magyarázó szöveg magyarul is nem megy.

Marika reménytelenül hajlik újra könyve fölé s mind a ketten elhallgatnak.

Csak a fali óra ketyeg.

Ágnes a rádió melletti fotőjben ül s ölbehullott kezekkel néz maga elé.

Rápillant az órára s megszokott mozdulattal nyitja ki a kis Telefunkent s amíg az bemelegszik, azon tűnődik, mit kellene kieszelnie valami újat, amit még nem hozott fel indoknak, hogy útlevelet kaphasson végre a sorozatos utasítások után.

Már halálos beteg is volt, de kérésére azt a tanácsot kapta a prefektustól, hogy „itt is meghalhat, azért nem kell elutaznia” s útlevelet akkor sem kapott.

Bárki más kaphat - gondolja keserűen - csak éppen ő és férje „nem megbízható”, amint a szigúráncia legutóbbi kérvényüket véleményezte.

De akkor hát miért adnak más kisebbséginek? Hiszen más is csak ennyire megbízható, mint ők. S egyesek mégis utazhatnak, ha kedvük tartja.

Nem tudott belenyugodni.

Vágyott kimenni, belebetegedett már s úgy érezte, mintha börtönfalak vennék körül. Saját kényelmes otthonát is, fanyar humorral, csak, mint „családi sírboltunk”-at emlegette.

Nem talált megnyugvást. Nem foglalta le sem az ura, aki figyelmes jó ember volt, sem a háztartása, sem a kisváros napi eseményei.

Vágyott valami változatosság után. Kint élő testvérei vonzották? Anyja sírja? - Voltaképpen maga sem tudta volna elfogadható indokát adni mérhetetlen nyugtalanságának, lelki levertségének. - Úgy járkált napközben, mint az alvajáró.

Menni, csak menni akart, utazni valahová. El innen, akárhová, csak szabadon lélegezhessen. - Menni, akár a világból is ki, - de nem lehetett, mert még arra is prefektusi engedély kellett volna - és már öt éve, hogy rájuk sütötték, hogy nem megbízhatók.

A rádió sokáig bűg, sistereg, fűtül.

Aggódva nézi. Csak nem romlott el s ijedten igazgatja jobbra-balra, mert már itt volna az ideje a híreknek.

Végre megszólal a fülének oly kedves rádió-jelző, a Rákóczi-induló első ütemei s utána a bemondó érces férfihang:

- „Halló, itt rádió Budapest. 14 óra 30 perc az idő, kedves hallgatóim. Híreket mondunk...”

Ágnes magához térve töprengéseiből, élénken figyelni kezd, reménykedve, hátha valami jót is mond s nem kell újból megfenyegetni a hamutartóval, mint férje szokta tenni.

Dermedten hallgatja, arcából lefut minden vére, majd nekihevül újból, szíve a torkában dobog s már nem tudja a végét bevárni. Izgalommal szalad át az udvaron férje után az irodába s tragikus képet imitálva, szaggatott félmondatokban zihálva ujságolja a legújabb rádióhírt, hogy: az oroszok megtámadták „szeretett hazánkat” s már vonulnak is be Bukovinába. Repülői is már felette keringenek - s alig tudja izgalmát leküzdeni.

Nem gondol a veszélyre, amely ennek a nyomában jöhet, csupán azt érzi, hogy végre a megbonthatatlanak hitt egység kezd megbomlani s a horizonton a bethlehemi csillagot látja fényleni.

Dr. Kovácsnak kiesik a toll a kezéből. Belesápad. Szemüvegét fejbúbjára tolja s elmondhatja kétszer-háromszor is magának a hírt s mint aki már nem tud hinni semmiben sem, újra megkérdezi:

- Biztosan jól hallotta-e Ágnes és a rádióból saját füleivel hallotta-e, vagy csak a szomszéd fűszeres mondta magának megint a legújabb híreket?

- Nem, nem. Én hallgattam, a saját két fülemmel, - bizonygatja Ágnes s még mindig liheg a felindulástól és alig bír levegőt kapni.

Egymásra néznek. Hallgatnak. Arcuk komoly. Látszik, mindketten arra gondolnak, hogy mit hozhat a Holnap számukra. Életet, vagy halált? - de szemükben felcsillan az első komoly reménység.

Estére ismerősök jönnek.

Lehalkított hangon, jól becsukott zsalugáterek mögött megtárgyalják az eshetőségeket. Feszülten várják a rádió sorozatos híreit.

A kialakult vélemény az, hogy: - most, vagy soha! - s visszafojtott lélekzettel várják meg az éjféli híreket is.

Másnap komoly ábrázattal járnak az utcán, lehetőleg elkerülve a többségi urakat, nehogy alkalom adódjon politizálásra és könnyű csapdára.

Aznap estére újból összejönnek egyik nagybajuszú kollégánál, Dálnokiéknál, akikkel Kovácsék közkertesek.

A kerítéshez innen is - túl is kis létrácskát állítanak, hogy könnyebb legyen a kerteken át való közlekedés. Így nem lesz feltűnő a gyakori látogatás - gondolják - mert nem kell az utcára kerülniük.

Dálnokiék háza jól bent van egy nagy udvar közepén, sűrű fákkal körülvéve, ahol nyugodtan lehetett beszélgetni, anélkül, hogy szemük állandóan az ablakot figyelné.

Az egész házat a vidéki kúriák csendes, meghitt békéje jellemzi.

Fázósan bújnak meg a nagy karosszékek öblein, csak szemük tüzel, mint égő fáklya s szenvedélyesen tárgyalják az eshetőségeket.

A kis társaságban Dálnoki a legtürelemtelenebb és egyúttal a legpesszimistább is.

- Meglátjátok, hogy a mieink megint eltaktikázzák a dolgot s most sem indulnak meg. - Eltelt már egy egész nap, már itt kellene legyenek s még sehol, semmi megmozdulás - és bosszúsan harapja le szivarjának végét, melyet messzire kiköp s izgatottan járkál fel-le a szobában.

Ilyen alkalom soha sem lesz többet - döröggi s káromkodást fojt vissza magába.

Dálnokiné, a hervadásában is szép asszony, finom mosollyal néz a kiköpött szivarvég után s szerető szavakkal inti le férjét s nevetve mondja a társaságnak, hogy huszonhétévi házasságuk alatt soha sem veszekedtek s most minden este összevesznek a hírek bemondása után.

A nagy tudású, széleslátókörű Kristóffi Lukács, aki szintén közkertes másik oldalon Dálnokiékkel, - mérsékeltebb. Józan okfejtéssel magyarázza s csendesíti barátját - mondván -, hogy a történelem nem hazudtolja meg magát.

- Okvetlen jönni fognak és hogy ez már nem csupán magyar érdek, tehát annál inkább bízhatunk a jövővelükben, de ki kell várni az időt. Nem tehetnek ki minket - magyarázza - tovább itt élő magyarokat, erőszakos egyéni kezdeményezésből annak, hogy ezek mind egy szálig kiirtsanak bennünket. Mert ha így jönnének, erőszakkal, - még hírmondó sem maradna a székelekből, míg a mieink ideérnének, mert fegyvereink nincsenek s csupasz ököllel nem lehet töltött fegyverek elé állni.

Meg kell várni a békés revíziót, ami már nem késhet sokáig.

Másnap, parancsszóra - 22 év óta először - nagy készséggel kiteszik házaikra a nemzeti lobogót fekete gyásszal bevonva, jelképeül gyászuknak, amit Besszarábia és Észak-Bukovina elvesztése felett éreznek. - A gyász három napig tart.

Telnek a napok látszólag eseménytelenül. Külsőleg elcsendesedik minden s mintha napirendre tért volna az idő is felette, hetekig nem történik semmi.

A lelkek csalódottak, kétségbeesettek és tanácstalanok.

Külföldi ujság nincs, a belföldiek cenzurázottak, tehát semmi sincs bennük. A rádió pedig nem mond semmit, ami érdekelné.

Az utcákon detektívek surrannak az ablakok alá.

Megerősített katonai őrzőjárat cikázik.

Semmi sem történik, - de még sincs kimondott nyugalom.

Külföldi posta csak elvétve jön.

Ágnes, Szegeden élő testvérétől párszavas levelezőlapot kap, amelyen csak annyi áll, hogy „Nagymama beteg, operációra készül s mihelyt felgyógyul, azonnal lemegy Hozzatok.” -

Idegen írással pedig utána van írva, hogy „Nagymama meg fog gyógyulni, de otthon marad! Cenzor.” - és vastagon alá van húzva a szó, hogy „otthon marad”.

Ágnesnek a lélekzete is eláll a meglepetéstől. Hát ennyire figyelnek? - s gyors mozdulattal, ijedten tűzbe dobja a levelezőlapot.

Izgatottan megy át a szokott kerti úton Dálnokiékhoz. Együtt megtárgyalják s elhatározzák, hogy valamilyen formában le kellene tiltani kint élő rokonságukat, hogy többet semmit se írjanak azonkívül, hogy élnek, mert úgylátszik semmi sem kerüli el figyelmét a detektíveknek s könnyen a rettegett hadbírótság elé kerülhetnek.

Kisütik, hogy mit írjanak, amiből ott kint megérthetik a szót s nyomban postára is adják.

- - -

Egyik nap fehérharisnyás, őszes székel ember állít be fáradtan és porosan a szomszéd faluból Kovácsékhoz. - Bakancsai madzagjuknál fogva összekötve a vállán fityegnek, hogy ne szakadjon a nyolckilométeres úton. Úgy gondolta, hogy a város végén felhúzza a tisztesség kedvéért, de tépelődései közepette, azt is elfelejtette és bocsánatot kér miatta.

Megáll Kovács előtt s alázatosan gyűrögeti sapkáját s zavartan engedelmet kér, hogy nem ügyvédi tanácsot akar kérni, de hát ő „bizalommal” jött a nagyságos doktor úrhoz - s alátámassza a barátságot azzal, hogy hát egy faluban születtek s együtt kezdték a betűvetést is tanulni az iskolában -, hiszen emlékezhetik a doktor úr.

- Igaz, igaz. Emlékszem. De mondja csak gyorsan öreg, hogy mit akar tudni, mert sürgős dolgom van, el kell menjek - mondja az ügyvéd, mire nagy nekibátorodással közelebb hajlik Mózibá s titokzatosan beszélni kezd.

- ...instálom alássan, tessék nekem megmondani bizalmason, hogy mikor jönnek a magyarok, mert a falu már nem bírja a sok éjjelezést. - Virradattól-vakulásig húzzuk a kaszát a réten s akkor csak éppenhogy lemossuk a verejtéket magunkról, falunk valamit s megyünk a szövetkezetbe, ahol ingyen megengedték a rádiót hallgatni. - Egy óra-kettő, mikor az ágyba kerülünk.

Ezt már nem lehet sokáig kibírni - s haragos, bús nekikeseredéssel néz Kovácsra s még hozzáfűzi szemrehányólag, hogy az urak mindent tudnak, csak éppenséggel nem akarják nekik megmondani az igazat, pedig ők tudnának hallgatni.

Kovács megindultan nézi. Kezet nyújt az öregnek s szelíd jó szóval megmagyarázza, hogy ő sem tud többet. Ne izgassák egymást ott kinn a faluban. Biztos, hogy jönnek, de hogy meddig kell még várniuk, azt nem tudhatja senki. Dolgozzanak csak nyugodtan s ne hallgassák annyit a rádiót, azzal úgy sem siettetik a dolgokat.

...Hiszen, maguk tudják a legjobban, hogy a gabonát is csak akkor arathatják le, mikor a kalász megérett.

- A' mán igaz, instálom, - látja be az öreg és elmosolyogva sűrűn bólogat az ügyvéd úr jó szavaira.

Szépen megköszöni a jóindulatú beszédet, de látszik rajta, hogy egészen nincs meglegedve vele. Fejét vakargatja.

Mentében visszafordul s mégegyszer nyomatékkal megkérdezi:

- De hát instálom, az az egy biztos úgy-e, hogy jönnek? - mert mi a gabonakereszteket addig nem hordjuk asztagba, amíg e z e k itt vannak. Sokkal nehezebb összeszedni a mezőn, mintha egy csukorékba kapják s ravaszul hunyorgat. Cséplésre nem is gondolunk addig!

- Azt ők ugyan nem viszik el! - emeli fel mutatóujját s most már jobb kedvvel megy útjára.

Alig teszi be maga után a kaput, helybeli kis nyugdíjtan nyugdíjas jön. Bizalmas pár szava volna az ügyvéd úrhoz.

- No, mi volna a baj Z. úr? - kérdi.

Füléhez hajlik az és suttogva elmondja, hogy összekuporgatott pénzecskéjét, csaknem háromszázezer lejét kimentette - így mondta - „kimentette” Magyarországra. Talált egy alkalmatosságot s 1 az 58-hoz, sikerült ott elhelyeznie.

Most aztán egy kicsit nyugtalan s azt szeretné tudni, hogy miként vélekedik erről az ügyvéd úr, vajjon jól tette-e?

Kovács maga sem tudja, mit feleljen.

- Ha már befejezett dologgal jön hozzám, hát bízsa magát a sorsra, - mondja - s nyugodjon meg. Az az egy biztos, hogy jó helyen van a pénze.

- - -

Közben érkeznek - a most már orosz megszállt területekről - a behívott, koncentrált hadimunkások. Rettentően le vannak rongyolódva, kiéhezve. Jönnek olyanok is, különösen a többségiak közül, akik „lengye magyarban” maradtak, mert az oroszok lehúzták róluk a lopott jó lengyel ruhát s anélkül eresztették őket szélnek.

A zavar nőttön-nő. Ellenőrizhetetlen hírek keringenek, melyeknek csaknem mindenki hitelt ad.

A mostanra behívottak egyszerűen nem vonulnak be. Ki itt, ki ott félre áll a csendőrszuronyok előtt s emiatt a katonai börtönökben már férőhely sincsen a székelő legények számára, de annál több lobogó reménység a szívekben.

A politizálások, találgatások keményen folynak.

A rádióban beolvasott minden lapközleményt készpénznek vesz a nép s mint megtörténtet adják tovább szájról-szájra. Az izgalom napról-napra fokozódik s emiatt is ezer veszély fenyegeti a szemfüles besugóktól.

A gondolkozó emberek megdöbbenve állanak.

Mi lesz ennek a vége? Hová jut a székelység? - s még az is jótéteménynek látszik szerintük, ha a sokat emlegetett rádió-tilalom kijönne már, de minél hamarább.

Az egyetlen, helyi magyar ujságocskában egy-egy fontosabb cikk után, napihírek között, apróhirdetések mögött elszórva a következő figyelmeztetések bújnak meg a sorok között:

„Soha nem tudhatod, ki hallgat!”

„Meggondolatlan beszéd, sok ember életébe került, vigyázz, hol és mit beszélsz!”

„Aki vigyáz a nyelvére, lelkét sok bajtól óvja, menti meg!”

„Ritkán bánjuk meg, ha keveset beszélünk, de gyakran, ha sokat!”

„Okos ember megtanul figyelni és hallgatni!”

„A beszéd vetés, a hallgatás aratás!”

„A természet, amely csak egyetlen beszélő szervet adott, avégre adott a hallásra kettőt, hogy megtanítson: többet hallgassunk, mint beszéljünk!”

„Hogy akarod, hogy más megőrizze titkodat, hogy ha te magad se tudod megtenni!”

Ezek az igazságok és figyelmeztető szavak azonban csak pusztába kiáltott szavak maradnak. A türelmetlenség nőttön-nő, s mindenki tud valami újat.

A napok múlnak. A rádió-hírek ismét szürkék, eseménytelenek.

Letargikus hangulat lesz úrrá újból a békételen lelkeken.

És nem megy semmi komoly munka sem a falun, sem a városon. Mindenki politizál, más nem érdekli.

VII.

Augusztus második felében megkezdődnek a turnuseverini magyar-román tárgyalások.

Az ujságok polemizálnak. A kedélyek újból ágaskodnak s lángrakapva izzanak.

Felvetődik a népcsere gondolata. - Mély aggodalom rágja a szíveket.

A székelyek oly mélyen gyökereznek az ezeréves földben, hogy hallani sem akarnak az elköltözés gondolatáról.

Fogadkoznak.

- Nem! Mi e földet nem hagyjuk el, amíg élünk. Csaba-királyfi is azt mondta: „...te pedig népem itt s z é k e l j” - s mi itt maradunk halálunkig! - Menjenek ők el, ők a bitorlók - s körös-körül a Nagykőhavas, a bodoki havasok, a Hargita orma bátorítva visszhangozza lelkük kétségbeesett sikolyát: „itt élned, halnod kell!” - és a munkától kerges öklök nem győzik törülni a tehetetlenség könnyeit.

Többségiek foghegyről, szemtelen kegyetlenkedéssel kérdezzgetik a már bomlottagyú kisebbség embereitől: itt marad-e, vagy hová költözik a népcsere folytán? - mert szerintük az csak természetes, hogy akkor is csak ők maradnak továbbra is itt, mert azt vallják, hogy „övék az ország, a hatalom, a dicsőség” - s „a magyarok, ha igazságot akarnak, az csak egy lehet; vissza a Tiszáig! mert addig tart Nagyrománia határa!”

Ilyen s ehhez hasonló durva kijelentéseket ökölboszorult kézzel némán hallgatniok kell a székelyeknek s dermedt lélekkel morzsolni tovább a napokat.

Az idegek tovább feszülnek.

A többségiek ragaszkodnak minden talpalatnyi helyhez s ezt propagálva tüntető felvonulásokat rendeznek városszerte a megszokott szólamokkal: „nici o brazde!” - egy barázdát sem! - felkiáltásokkal. Felfegyverzik a falusi lakosságot „mumusnak” s lögyakorlatok ürügye alatt felvonultatják azokat is firhangosan, kieresztett ingben, bocskorban - némelyiknek egyik kezében bot, amire támaszkodik, a másikban puska - s „ijesztgetik” velük az őslakókat.

Fenyegetőznek.

A székelyek azonban nem igen ijedeznek, ők is fenik a kaszát, kapát, mert nekik fegyverük nincs.

Várnak.

Amint azonban előrelátható volt, a turnuseverini tárgyalások megszakadnak.

A szenvedélyek borotvaélen táncolnak mindkét részen.

A székely lelkek őrlődnek a reménység malmában s a többségiek, mint nyakonöntött ürgék, csoportokba verődve biztatják egymást, hogy ...nici o brazde!

- - -

Jómódú, idős ügyvéd kolléga kerül be a városra. Boldogan ujságolja, hogy - ő biztosította magát!

- ?

- Eladtam itt levő házamat és birtokomat - majd restelkedve teszi hozzá -, igaz többségek vették meg, mert csak azoknak van pénzük - s vettem helyette Aradon egy nagy bérházat, amiből öregségemre meg tudjak élni, mert Arad biztosan visszakerül Magyarországhoz - és bölcs filozófiával támasztja alá előrelátását, hogy mi nagyon a „zsák-fenekén” vagyunk itt, a mi sorsunk bizonytalan. Arad közel van a határhoz s ha csak valamit is visszaadnak, Arad okvetlen beleesik.

S meglegedve önmagával és előrelátásával, boldogan dörzsöli össze kezzeit.

Biztosította magát!

VIII.

Augusztus vége közeledik.

A Székely Egyetemi és Főiskolai hallgatók lelkesen készülnek a szokásos nyári táncmulatásukra. Fáradhatatlanul folynak az előkészületek.

Nagy fáradtsággal és sok utánjárással kieszközlik hozzá az engedélyt. Meghívókat nyomtatnak. A tiszteletjegyeket diákos ügybuzgalommal elhordozzák, hangsúlyozva mindenütt a nemes célt: A tiszta jövedelem százszázalékban az arra szoruló szegénysorsú diáktársak felsegélyezésére fordítatik.

- - -

Marika lázas izgalommal válogat ruhái között. Próbálgatja, melyik volna előnyösebb, de aztán eszébe jut a kisebbségek dísztelen tánchelyisége s kiválaszt egy könnyű kis mosóruhát. - Ez lesz a legjobb - gondolja - úgy sincs „Neki” sem feketéje s biztosan az egyetlen megszokott szürke zakójában lesz, amin a gombolás már jobbról-balra megy. - Így legalább jobban is fogunk egymáshoz illeni.

Gondosan átvasalja a ruhát. Alig tud vacsorázni a boldog izgalomtól, már öltözködni kezd.

Kicsinosítja magát, még egy kis kölnit fujat a hajába, és sürgeti Ágnes nénjét, hogy mennének már, mert éjfélkor úgyis záróra van, tehát rövid az idő, amit Andrással tölthet.

Mikor a terembe belépnek, Orbán András a cigányok előtt áll s merőn figyeli az érkezteteket. Ma este ő a cigánybíró s mikor meglátja Marikáékat, a szeme felcsillan, megvárja, míg elhelyezkednek s nyomban jelt ad a cigánynak - „nem ütik a jogászt agyon” - kezdi a cigány s kedvesen üti össze a bokáját Marika előtt.

A terem zsúfolásig megtelik párokkal s feledve a világ minden bűjét, tüzes jókedvvel járják a csárdást végkimerülésig, mert az ifjúság - ifjúság marad még akkor is, ha kisebbségi sorsba jut.

Az ajtóban rendőr áll, akinek időközönként egy-egy spriccert adnak az ifjú gavallérok. - Az, nem is szól bele semmibe se, egykedvűen nézi a sűrű forgatagot, de hogy hiba ne essék, a rendezőség gondoskodik róla, hogy a cigány minden órában egy-egy órát, vagy szírbát is muzsikáljon. Erre azonban senki sem áll fel táncra s a táncter üresen marad, úgy, hogy még a cigány is restelli a dolgot s gyorsan behúzza.

Andalító szép tangóba kezd. András szorosabban karolja át Marikát s meleg barna szemeivel a leány tekintetét keresve, fülébe súgja:

- Marika ne játsszon velem, hiszen maga is tudhatja, hogy minket egy világ választ el; én magyar vagyok s nem remélhetem, hogy maga valamikor is az enyém lehessen. - és mintegy magyarázó mentegetődzéssel hozzáteszi még - abba a maga apja sohasem egyezne bele.

Marika megérti és mélyen elpirulva dacosan néz a fiú szemébe, - mert még soha sem mondotta senki ilyen nyíltan ki előtte, hogy őt Többséginek nézik s azt hitte, hogy amit ő a szívében oly mély keserőséggel takargat, az csak az ő titka marad. Szemei könnyesen fénylenek s elcsukló hangon, dacosan mondja a fiúnak:

- No hát én megmutatom magának, hogy ahhoz megyek majd feleségül, akit én választok magamnak s nem ahhoz, akit az apám kijelöl számomra.

A hangulat elromlik s nincs kedve tovább táncolni. Mind a ketten látják, hogy egy fokkal tovább mentek a kelleténél s a zenekar már hiába játssza tovább a szívfájdító tangókat.

András keresi a jóvátételt, de hiába magyarázza előbbi szavait, csak még jobban belefityelődik a magyarázkodásba s akaratlanul még jobban megsérti a leányka büszkeségét, önérzetét.

- Hagyja András, mindent megértettem. Ne is beszéljen tovább. Maga a saját gondolatait nyilvánította s nem az apám esetleges ellenkezését kutatja. Nyugodjon meg, nem fogok az életébe tolakodni.

Marika lelkében percek alatt ronggyá foszolva oszlik szét az illúziók szötte fehér álmok finom csipkéje, melyet úgy érez, már nem lehet megfoltozni s mint ravatali lepel borítja maga alá alig huszonhároméves ifjúságát.

Könnyeket nyel. Hiába marasztalja András, már csak egy vágya van, hazamenni mielőbb. Egyedül maradni, hogy szabad folyást engedhessen könnyei tengerének s örökre eltemethesse emlékei között Andrást, a magyarságára gőgös székely fiút.

IX.

Augusztus 25-én futva megy vissza az irodába dr. Kovácsnak egyik jelöltje s titokzatosan sugja oda, hogy T. bíró a törvényszéktől azt üzeni; hogy e percben írta alá a házkutatást elrendelő végzést s vigyázzanak, mert minden percben ott lehetnek már a szigurancia emberei. - Tizenhat ilyen végzést írt alá, de azt nem tudja, hogy milyen sorrendben kezdik meg a házkutatásokat. - Fegyvert és kompromitáló iratokat keresnek.

Villámgyorsan kerül elő búvóhelyéről a harctéri tiszti kard, bajonett, Frommer-pisztoly. Ágnes segélykérőleg néz férjére.

- Hová tegyem, - kérdi vibráló idegekkel, tanácstalanul, - hol nem kaphatják meg?

Hirtelen elhatározással rohan a fásszínbe s bedugdossa a farakás alá. Férje nyomon követi s elfojtott hangon mondja, hogy ott nem jó. Megtalálhatják. - Mindent újra összekapkodnak.

- Ide a szemétdomb alá!

- Jaj, az sem jó. Meglátszik a friss turkálás nyoma!

Újból kiszedik s tanácstalanul keresnek alkalmas rejtekhelyet, de már hallják, hogy az utcakapu nagyot csapódik.

Nincs idő tovább kunktálódni s gyorsan belökik a tiltott dolgokat egy csalánbokorba.

Kis idő múlva szalad feléjük a kis székely cselédleány s jelenti, hogy: valami urak vannak itt, tessenek elé jönni.

Öten voltak, a rettegett szigúráncia emberei, rendőrökkel a nyomukban.

Előlép az egyik. Hivatalosan bemutatkozik, - mintha nem ismernék!

- „Sunt Bujor” - és írást mutat fel, hogy a hatóság nevében megkezdhesék munkájukat.

Fegyver és kompromitáló iratok keresésére szól a házkutatási végzés.

Kovács visszafojtott indulattal, sötéten mondja:

- Tessék - és előre megy a lakásba, hová az urak követik. A rendőrök kint maradnak az udvaron s mintegy megszállva tartják azt, hogy senki se be, se ki ne mehessen, amíg küldetésüket be nem fejezik. A kis cselédleány részvétellel néz gazdájukra, de nem tudja elképzelni, hogy milyen szörnyűséget követhettek el s elképedve nézi hűségese szemeivel hol egyiket, hol másikat.

Sorra veszik a szobákat. Ágnes fáradtan, egy köteg kulccsal előre megy és sorra nyitogatja a szekrényeket, fiókokat.

Kovács szürke karikákkal a szeme alatt, mozdulatlanul áll zsebretett kezekkel, csak szemeivel kíséri a lelketlen munkát.

Irgalmatlanul felforgatnak mindent és már ők is belefáradtak, de azért szívósan folytatják a zsákmány reményében a kutatást.

A könyvszekrényhez érnek, ami egy egész falat eltakar. Vakarják, csavargatják fejüket, mint akinek ehhez sem ideje, sem kedve nincsen. Domnu Bujor hátralöki fejbúbjára a meleg bárányszőr kucsmát, letörli az izzadságot homlokáról s neki huzalkodik.

Kapásból kihúz egy könyvet a sorból. Ágnes megretten s lélekzete is eláll, mert kívülről megismeri, hogy az egy innen kitiltott könyv.

A „séf” betűzi a könyv címét: „Zatony” Szekeli Mózes...” Végig pergeti a lapokat s visszat teszi a helyére. Utána még néhányat, látható undorral végigmustrál, de mint aki belátja, hogy reménytelen munkát végez, legyint s becsapja a szekrény ajtaját s kedveskedve fordul Ágnes felé:

- Miért a sok könyv? Kell tűz csinálni vele!

Ágnes fellélekzik s halvány mosollyal honorálja a barátkozást.

Következik a konyha, kamra, pince, padlás.

A padláson találják egy rozsdás vívókardot, - Kovács ifjúságának egy emlékét. Felhorkannak. Forgatják, nézegetik, egymás kezébe adják s jelentősen sugdosnak egymásnak. Az asszony nem érti mit beszélnek, de látja, hogy azok nem tudják elképzelni, hogy micsoda hegyes, gyilkos szerszám lehet és miért hajlik annak úgy a pengéje?

Tanakodnak, majd egyikük a hóna alá fogja s mint corpusdelictit viszik magukkal.

Átkutatják a fásszínt is, de nem találják semmi mást. A csalánbokor hallgat.

Egyetlen, amit elvihetnek, a vívókard, de azt viszik is, mint munkájuk eredményét.

Aláíratják a felvett jegyzőkönyvet és eltávoznak.

- - -

Ágnes megkönnyebbülten siet a kerítéshez s még örül is, hogy már ezen is átestek. - Átszól Dálnokinénak.

- Van-e valamitek, amit rejteni kell, mert nálunk most fejezték be a házkutatást s vigyázatok, mert esetleg reátok kerül most a sor.

Dálnokiné elsápad. Eszébe jut a molyette címeres zászló, férjének huszártiszti uniformisa stb.

- Kapkodja a lélekzetet s ártatlan kék szemeit előnti a könny, amint sóhajtva kérdi:

- Birod-e még Ágnes, mert én úgy érzem, hogy már minden erőm elhagyott.

- - -

Aztán néhány napi nyugalom következik.

II. RÉSZ.

I.

Figyelik a rádió minden egyes hírszolgálatát.

A bemondó augusztus 28-án újból bombaszerű hírrel lepi meg őket:

A nagyhatalmak Bécsbe hívták meg a magyar minisztereket és oda rendelték a románokat is.

Ribbentrop és Ciano gróf is elindultak oda repülőgépen.

Aznap éjjel, a vármegyeházával szemben, a kockakövekkel kirakott járda közepére felépített „Muresan”-szobor talapzatára, - amit a székelők maguk között az „útonálló”-nak neveztek, mert nagyban akadályozta a járás-kelest - valaki ötletesen felírta, hogy: „Testvérek, amikor mentek, itt ne hagyjatok! s helyembe állítsátok vissza ide az elbitangolt 48-as magyar szabadság-szobrot, amit ledöntöttetek!”

II.

Erős, átható cigarettafüst gomolyog a lakásban. Az ébren átvirrasztott éjszaka sápadtságával arcukon keresik fel egymást újból az ismerősök, jó barátok.

Suttognak.

- Mit hallottatok?...

- Mit mondtak be a külföldi rádióállomások? - és fájlalják, hogy most nem tudnak a világ minden nyelvén, akkor valószínűleg gyorsabban kibogoznák a valóságot.

Türelmetlenek.

Lelki szemeik teregetik a térképet a bécsi asztalon. Látják Csákyt verejtékező homlokkal, amint nem enged jogos követeléseinkből. - Látják Manoilescut habzó szájjal, hazug ellenérveivel.

Úgy képzelik, most alkudoznak az ő bőrükre s egy percre sem gondolnak arra, hogy ki is eshetnek a nagy egyezkedésből.

Bizakodnak.

Bomlottan várják a következő híreket, mely még csak arról ad hírt, hogy a bécsi asztal körül hullámszik a helyzet. Forró imádságukkal ostromolják az Égi hatalmakat, hogy segítse vissza őket ős hazájukhoz, Magyarországhoz.

- - -

Fontos tárgyalások voltak mára kitűzve a törvényszéken. Az épület előtt, aktatáskával a hónuk alatt, egymásnak ront Dálnoki és Kovács.

- Kérlek, jó, hogy jössz. Légy szíves helyettesíts, napoltasd el a tárgyalást. Valami más dolgom akadt, nem érek rá felmenni.

- Ugyanezt akartam tőled kérni én is.

Nyomban értik egymást, összerosolyognak s legyintenek.

- Nem fontos!

- Csináljanak már, amit jól esik. Már nem érdekel minket tovább az ő igazságtételük.

Most jön az egyetlen nagy Igazságtétel, amit az Úristen csinál a földön: Visszaadja Erdélyt Magyarországnak!

- ...és hiába vár a terített asztal, nem megy le a falat a kiszáradt torkokon. Az elmúlt 22 esztendő gyorsabban telt el, mint ez a huszonnégy óra.

- - -

A baráti kör újból együtt van. Idegesen pillantgatnak az órára, míg végre 1 óra 30 perc az idő a rádió szerint. Náluk már 2.30.

Még semmi pozitívum.

Jönnek a 2 óra 30 perces hírek.

Kapkodva jelenti be a bemondó, hogy: most folyik a végleges tanácskozás a Belvederében a nagyhatalmak képviselői között és sejteti, hogy döntőbíróssággá alakult át a tanács s remény van arra, hogy percek leforgása alatt eldöntik sorsunkat.

Utána mondja még, hogy mihelyt megkapja az eredményt, a műsorszámot megszakítva, soronkívül bemondja.

Érzik a bemondó hangján, hogy neki is minden idegszála vitustáncot jár.

- - -

Az arcok halottfehérek. A szemek mélyen beesettek s hallani lehet a szívek dobogását.

A kezek némán kulcsolódnak imára s nehéz sóhajok fakadnak fel.

- Istenem! Csak most légy velünk, csak most ne hagyd el népedet!

Dálnoki nagy bajuszán nehéz könnycseppek futnak le.

Kovács náthára fogva, zsebkendőjét keresi.

Az asszonyok suttognak és mély megindultságban várnak.

A rádió bűg. Ijedt szemekkel símogatják, jaj, csak most ne hagyjál cserben! - s mintha az is megértette volna a pillanatok nagyságát - és megbocsátotta volna a sok fenyegetést, amit különösen a legutolsó évben kapott, - hirtelen kitisztul, a zenei műsor megszakad:

- „A Belvedere aranytermében kihirdették a döntést. A Magyarországnak juttatott területeket a román csapatok kötelesek 14 nap alatt kiüríteni.

Az új határ Kőtegyánnál kezdődik. Szalonta alatt megy észak-kelet felé. Szalonta Magyarországhoz tartozik. Váradlestől kissé keletre Hájó alatt, Telegd alatt vonul, onnan kissé délkelet felé kanyarodik. Remetelórév alatt, innen kelet felé megy Zentelke és Nagykalota közt. Innen tovább keletre Gyalu alatt, Kolozsvár alatt, Kolozs alatt, majd északkelet felé fordul. Szentgotthárd alatt kanyarodik ismét keletre. Közvetlen Kecsed alatt vonulva, Köbölkút mellett egyenesen délnek kanyarodik. Mezőbándot, mely Magyarországhoz tartozik, megkerüli. Innen ismét délkeletre halad, Maroskeresztúr alatt, Nyárádtő alatt, Balavásár és Marostő közt megy Nagykend alatt. Innen egyenesen északra Székelykeresztúr alá megy közvetlenül. Ugyancsak közvetlenül Kányád alá, Dálya, Ders, Zsombor és Felsőrákos alatt haladva eléri az Olt folyót. A folyó mentén délfelé fordulva Bölönnél fordul ismét délkeletnek. Előpatak, Uzon, Nagypatak, Zágon alatt egyenesen keleti irányban fut a történelmi határig.”

Percekig elakad a szó.

- Sepsiszentgyörgy! Mi is beleestünk! S mint aki nehéz álomból ébred s az álom és ébrenlét határán lebeg, nem tudja öntudatunk felfogni, mi a valóság. - Percekig tartó síri csend következik, egyikük sem tud megszólalni.

Majd egymás nyakába esnek, ölelik, csókolják egymást, sírnak, kacagnak.

- Úristen, hála legyen neked, hogy megengedted érni ezt a napot!

Magyarok vagyunk újból! Saját hazánkban fogunk ezután élni, magyarul beszélhetünk végre. Nem kell majd suttozni s nem kell majd előbb körbe nézni, hogy vajjon ki hallgatja.

Legyen százszor kisebb a kenyér, ami nekünk jut - gondolják -, szívesen vállaljuk és ezután szívesen fogjuk fizetni az adót, akár a dupláját is s ezentúl örömmel fogunk, ha kell, államkölcst is jegyezni s nem fog a szívünk vérezni érte, mint eddig, hogy odaadtuk saját magunk ellen, hadfelszerelésre!

- - -

Térképet borítanak az asztalra, neki fekszenek, fejük összeér a térkép felett. Kapkodnak, sietnek meghúzni az új határt. Egymás kezéből szedik ki a ceruzát. Egyik is húz benne, a másik is. Vitatkoznak, nem emlékeznek pontosan a bementett helységnevekre, csak az irányt tudják s a nagyobb városok nevei ugrálnak emlékezetükben és az utolsó mondat: Zágon alatt nekifut a történelmi határnak, - maradt meg világosan.

Valahogy kialakul az új határ. S csak most döbbennek rá, hogy Arad, Székelykocsárd, Torockó, Torda, Brassó mind, mind lemaradtak s döbbenetes fájó könnyek potyognak újból, most már a lemaradt fajtestvéreik után.

Magukat biztatva, emberi önzéssel vigasztalódnak meg: Majd jönnek azok is. Csak hogy most ők beleeshettek, ha nem is valamennyien a székelyek.

A pattanásig feszült lelkek felengednek s boldogan oszlik szét a kis társaság a megszokott, titkos kerti utakon, ahol a Dálnokiné máskor féltve őrzött veteményes ágyásai helyén, ma már egészen kitaposott ösvények vezetnek túlra.

III.

Augusztus legutolsó napja virrad fel, a Székelyföld egyrészének az első hajnalhasadás.

Teljesen megáll minden munka Az őszi szántás abbamarad.

- Új élet kezdődik s új magvetés lesz! - mondják a székelyek s ettől a naptól kezdve az ünneplő ruháikat le nem teszik.

Már a kora reggeli órákban szállingóznak be. a falusiak a városba. Mindent tudni, mindent látni szeretnének. Mindenkinék dolga akad a városban. Egyszuszra teszik meg a 10-15 kilométeres utakat. Fel sem veszik!

Ájult örömmel állanak meg az első magyar feliratú falragasz előtt, amit még az éjjel kinyomatott a vezetőség s amely nyugalomra inti a lakosságot.

Lassan betűzik, külön élveznek minden szót, mely magyar nyelven íródott.

Hetykén sodor ősz bajuszán az egyik atyafi s megjegyzi:

- No koma, ez az első becsületes írás, amit huszonkét esztendő alatt láttam! Ez már igen! Ennek van értelme!

- Szép, szép - mondja a másik - de evvel feleslegesen fáradtak az urak, mert tudjuk mi azt már magunktól is, hogy nyugton kell várni. Vártunk mi már eleget nyughatatlanul huszonkét esztendeig s most aztán - már legyen utána - kivárjuk már ezt a két hetet nyugodtan, hiszen ma is eltelt egy nap.

Pedig még csak az első nap reggelének nyolc órája volt.

Az utcákon rendőrök cirkáltak lelógó gumibottal, de nem avatkoztak bele a plakát olvasásába, sokkal nagyobb gondjuk volt.

Ez az első gyönyörűség.

A hivatalnokok itt-ott csoportokban, döbbsen tárgyaltak. Arcuk vésszen komoly s gögnek hírehelye sincs rajtuk. Látszott, hogy nem tudják felmérni a reájuk szakadt csapást. Gyűlölet lángol szemükben.

A bécsi döntőbíráskodás révén egyetlen nap alatt összeomlik örök nemzeti álmuk, örök eszményük, Erdély!

Halálos csapásnak érzik, méltatlankodnak, mint a tolvaj, aki télikabátot lopott s érte bebörtönözik. Keresték a bűnbakot. Akkor még nem tudták azt, amit két nappal később Pop Valér rádióbeszédében nyíltan s becsületesen bevall:

„Az ország is tudja meg - mondja -, hogy mi között kellett választania Romániának. A lét, vagy nem lét között. A mérleg egyik serpenyőjében volt az esetleg területileg és néprajzilag megkissebbedett Románia, - legfeljebb az általunk Turnuszeverinben megismert magyar követelések határáig, de új és a világ két legnagyobb katonai hatalma által szavatolt határokkal. A mérleg másik serpenyőjében volt a hiábavalósága egy olyan harcnak, amely nem életre-halálra, hanem csak halálra ment volna.”

Pop Valér hangoztatta még, hogy ez a harc elkerülhetetlenül a román állam teljes megsemmisüléséhez vezetett volna.

- - -

Az első nap általánosságban nyugodtan telik el. Gondolkozó ember kerüli az utcát, csak ha feltétlen muszáj - megy ki.

- - -

Szeptember elseje vasárnapra esett.

A kisváros apraja-nagyja mély meghatottságban megy ki-ki a maga templomába.

Zsúfolásig megtelnek az Istennek házai. Mindenki ott akar lenni az első hálaadó Himnuszon, de - nem hangzott el, korai lett volna még.

A papok megrendülten állanak a szószékeken, remeg a hangjuk s elcsukló hangon mondják el az ígét, majd könyörgő szóval kérik Isten oltalmát a hátralevő napokra s megáldják híveiket. Istentisztelet után csoportokba verődve még sokáig állanak a hívek beszélgetve a dombon épült templom cintermében, ahol régi nagyságok alusszák örök álmukat. A mohos, korhadtt fejfák halló füllel figyelnek fel a sutogó, csodás szavakra s a besüppedt sírhantok megborzognak a gyönyör hallatára. A templomot ölelő ódon várfal lőréssein kacagva süt be a nap s a várfal legmagasabb fokán vidám kelepeléssel búcsúzkodik egy őslakó gólyacs család.

Megtárgyalják a fogadtatás előkészületeit, majd békésen szétoszlanak a hívek. De senkinek sincs kedve egyenesen hazamenni, előbb még kíváncsian végigsétálnak a „korzónak” kinevezett kockaköveken, ahol eddig nekik, nem igen jutott hely.

Huszonnégy óra leforgása alatt teljesen megváltozott a tér.

Pár nappal előbb még a többségek uralták a sétatereket, ma azonban egy sincs kint közülük. Más dolguk akadt.

A mai, vasárnapi közönségnek hihetetlenül ragyog az arca s egymás mellett elmenve, némán is megértik egymás örömét. Boldogan nevetnek össze a szemek. Mindenki egy fejjel magasabbnak érzi magát, azonkívül, hogy fel is emelik fejüket s keblük nem bírja a büszkeséget, hogy magyarnak születhetett.

A megszokott katonazenekar már nem játszik a felsősétatéren, mint eddig mindig. S csodák-csodája, a zászlót, erre a nagy csapásra, nem kellett kitenni a gyásszal, pedig most nagyobb veszteséget éreznek, mint Bukovina elvesztése felett, mert az összeharácsolt Nagyromániából számukra a Székelyföld bizonyult a legjobb vadászterületnek.

- - -

Délutánra már, mintha a földből bújtak volna elő, tele lettek a város utcái és terei vadonatúj tehergépkocsikkal. Láttukra megdideredtek a székelyek, azonban már ott tartottak nagy jókedvükben, hogy ha a házat meg fogják egyik és másik sarkán az idegenek s úgy viszik el mindenestől, - azt sem bánják, csak menjenek már mielőbb.

Itt marad a föld! - s magyar marad, mint volt ezer évig!

- - -

Csomagolnak lázasan.

Isteni színjáték: az első égisz rakott kocsik kivonulnak a városból.

Nagyszerű élmény, amit csak az érthet meg teljes valójában, aki 22 esztendeig várt erre a földi tüneményre. De a székely annál jobban megértette s nem győzte utánuk mondani:

- Vigyen az Isten valamennyiteket; csak az maradjon belőletek, akit én kereszteltem!

- - -

Estére személyszállító, félelmetes autóbuszok hosszú sora érkezik a rendőrség elé.

Híre fut, hogy ezek a túszoikat viszik magukkal, már meg is van a lista. Mindenki tudni véli, hogy kik állanak rajta.

Ágnes és Dálnokiné sírva könyörögnek férjeiknek, tűnjenek el szem elől. Menjenek ki az erdőkbe míg eltelik ez a tizennégy nap. Biztatva vállalják, hogy ők titkos utakon visznek majd élelmiszert utánuk.

A férjek lemosolyogják. További unszolásaikra pedig dühösen leintik az asszonyokat.

Fatalisták. Hangoztatják, hogy ha úgy van elrendelve, az erdőn is belebotolhatnak valami járőrbe s ott lövi az le őket.

- Nem mindegy, hogy hol ér utól a végzet? - s erre a gondolatra bizonyos mélabúval, de lelkesen fűzik hozzá, hogy „legalább most már magyar földben temethettek el!”

Az asszonyoknak ez nem vigasztalás. Most, éppen most kell élnetek! - és nem nyugodnak meg. Példákat hoznak fel, hogy ismerőseik közül ez is elment, az is. Mire jó ez a csökönység?

Kérik, legalább azt tegyék meg, hogy éjjelre menjenek el otthonról, hogy ha keresnék, egyik se legyen a maga portáján.

Dálnokit elfogja az akasztófahumor. Nagyot penderít lelógó bajuszán s hengegő dicsekvéssel vágja ki:

- Jó, sorra veszem csinosabb asszony barátnőimet s minden éjjel máshol hállok. Ágnes, maga lesz az első. Ad-e hát szállást ma éjszakára? - s huncutul nevet hozzá.

Ágnes pirulva tiltakozik, de éles nyelve van s visszavág:

- Ne hencegjen, úgyis tudom, hogy napról-napra erkölcsösebben él!

Dálnoki férfiúi önérzete sértődötten ágaskodik a vád ellen.

- No hát akkor mit akarnak - kacarássza tovább - hová menjünk, ha maga sem ad szállást?

Az asszonyok belátják, ez az ötlet sem jó s aggódva néznek a holnapba és ébren virrasztják át az éjszakát.

IV.

Hétfő, hetivásáros nap, de senkinek sem fontos sem a vásárlás, sem portékájának eladása s mégis az egész környék lakossága bent van a városban.

Ünneplő ruhákban, cél nélkül ödöngenek a piactéren, mintha eszüket veszítették volna.

Ellepik a járdákat. Csoportokba verődve, mindenkinek sok mondanivalója akad.

Gumibotos rendőrök „tartják fenn a rendet” s nem engedik meg, hogy két személynél többen egy csoportban álljanak.

A székelők már szemükbe nevetnek.

Dálnokiné szép, fiatalasszony húga vidám kacagással ujságolja, hogy sétálni nem szabad együtt kettőnél többnek s nagyon rendes intézkedésnek tartja s rögtön ki is próbálja egy csinos székelő legénnyel.

Feltűnik, hogy az egyik főtéri kereskedőhöz igen sűrűn járnak ki-be a vásárlók s dugdosnak valamit.

A rendőr jobban szemügyre veszi. Irgalmatlanul felháborodik s méregbe gurul. Jelentést tesz felsőbb hatóságának, hogy a renitens kereskedő piros-fehér-zöld szalagot már árusítani itt, ahol pár nappal előbb még virág sem nyilhatott egymás mellett ezekben a színekben. Még az ártatlan virágbokréjától is mindig megbokrosodtak a többség emberei s nem volt megbocsátható még a természetnek sem az „irredentizmus”, mely ezt a három színt egymás mellé állította.

Az üzletbe, bennt a pult mellé, fegyveres katonát állítanak, akinek az a kötelessége, hogy ellenőrizze, ki mit vesz és kinek mit ad el a vétkes kereskedő.

Több szalag nincs.

Azok, akik üres kézzel jönnek ki a boltból, irigykedve nézik az elsőket s dupla árat ígérnek, csak felezzék meg velük. Igérik, hogy elrejtik, - de senki sem hajlandó megválni a drága kincstől.

- - -

A déli vonattal gondterhelt, kétségbeesett férfiak és nők jönnek át Brassóból és vidékéről, akik lemaradtak az új határral s megrendítő zokogással keresnek elcserélendő házat, amit ottani házuikkal szeretnének kicserélni. Fáradtan vonszolják lebunkózott életüket.

Hiába minden vigasztaló szó, minden biztatás, minden részvét. Kijelentik, hogy lelkiileg nem bírják tovább az idegen jármot - s értéktelen üzleteket kötnek, elfecsérelve életük munkáját.

- - -

A teherkocsik telnek s mint megbolygatott darazsak zúgnak s szelik keresztül-kasul a kisváros utcáit drága rakományaikkal.

Megindult az általános költözködés.

Alig két nap leforgása alatt az összes üzletekből kifogynak a pakkoláshoz szükséges ládák s az egész városon nem kapható már ehhez szükséges deszka sem és már a kerítéseket bontják.

- - -

A középületek előtt az oláh szuronyos baka mellett éjjel-nappal már fehér karszalagos magyar nemzetőrök állanak őrt, - bár csupasz kézzel ugyan, de mégis megnyugtató érzés ott látni őket így is. - Ez a legelső morzsa a hatalomból, ami huszonkét év óta nekik jutott.

- - -

A korcsmákat bezáratják és mégis részegek az emberek az eseményektől.

V.

- Menj gyorsan Berta, hozz egy taxit, - parancsolja Ágnes a kis székel leánynak. - Brassóba kell mennem.

Izgatottan jegyez egy papírkára, hogy mit kell hoznia, ami itt nem kapható, nehogy valamit elfelejtsen.

Legelőször is zászlóanyag. Aztán legalább még egy könnyen hordozható vendégágy, matracok, - mert nem lesz férőhely, ha megjönnek az olyan szívszakadva várt honvédek. A kaszárnyák tetvesek.

És konyak is kell - gondolja -, bár jobb volna a kecskeméti híres barackpálinka, de sajnos, az errefelé még nem kapható.

Mi kellene még, minek örülnének? - s gondolkozva rágcsálja ceruzájának végét

Marika dugja be fejét az ajtón s nagyon szeliden szól:

- Ágnes néni, ne felejtse el apámnak feladni a táviratot, hogy ne várjon hiába, mert mi anyámmal együtt itt maradunk. - Brassóból a távirat biztosabban elmegy - teszi még hozzá fátyolos szemekkel félig sírva, félig nevetve.

- - -

Kifulladásra a futástól, jön vissza a leány.

- Kocsi nincs.

- Szaladj akkor gyorsan az öreg Szabó bácsihoz a lakására. Mindig ő fuvarozott minket a multban, talán csak most is elvisz. - Különben, várj csak. Magam megyek, úgy biztosabb.

Szabó bácsi otthon van ugyan s olajos kezekkel babrál egy autóalkatrészen, de kurtán mondja, hogy kocsi nincs.

- ?

- Szétszedtem s darabjai ott vannak a színben, sarjával letakarva.

- Hát mi történt vele? - kérdi Ágnes meglepetve.

- Egyszerűen elromlott az kérem. Majd, amikor e z e k elmennek, akkor összerakom újból. - Nem hordozom bizony én tovább őket napestig, tán hogy a végén még el is vigyék az egészet?!

- Azt már nem! - mondja nyomatékkal, mert azért én dolgoztam meg, amíg megvehettem s nem ú g y szereztem, mint ők a vagyonukat. - Ott jó helyen van - s kezével a szín felé legyint.

Ágnes tanácstalanul áll. Hogy jusson most be Brassóba? Neki pedig okvetlen mennie kell. Már minden egyébről lemondana, de nincs zászló s itt nem lehet hozzávalót kapni, mert, amit hirtelen festettek, nem eredeti színek s azonkívül összefut a festék rajta, ha eső éri.

Végigjárja az összes taxisofföröket, dupla árat ígér, míg végre egyik vállalkozik arra, hogy elviszi.

- Tessék beülni!

Nehezen haladnak előbbre, mert az út, végeláthatatlan sorban tele van költözködő autókkal - szekerekkel.

Az út egyik felén haladnak a gögös nagy teherautók Brassó irányába, roskadásig megrakva fényesen lakkírozott bútordarabokkal, a székelőföldi gyárak legértékesebb gépjeivel, áruival.

Torlódnak. Nem tudnak előzni, mert az út másik felén, velük szembe jön az igás szekerek hosszú karavánja, apró kis gebékkal, tehénfogatokkal, amelyek Háromszék felé igyekeznek.

A kontraszt szívetfacsaró. Ágnes megindultan nézi.

Csaknem minden szekéren ugyanaz a holmi: festett ágyak, festett fenyőfa szekrények, mosóteknő, kihült takaréktűzhely, egy-egy búsan bólogató óleánder, cserepekben piros muskátli s a legtöbb szekér után egy-egy kutyácska húzatja magát, utána kötve. - A szegényes holmik közt a szekereken sok-sok gyermek, némelyiken még 6-8 is és mind aprócskák s láthatóan igen élvezik a furcsa kirándulást, mert nagyon élénkek s vígan integetnek és amint az iskolákban és óvodákban tanulták, kinyújtott jobb karjukat magasra lendítve, vékony gyermek hangon visítazzák a szembe jövők felé: Senetate! - Egészséget - de azok most nem reagálnak a szíves üdvözlésekre.

Gonddal terhelten menegetnek a szülők a szekerek mellett gyalogolva, hogy saját súlyukkal is könnyítsenek a gyenge állatokon s remegő lélekkel gondolnak a jövőre, - ...mi lesz velük? hol fogják újból lehajtani fáradt fejüket?!

VI.

Riasztó hír fut keresztül a városon.

Vasgárdisták érkeztek a közeli Előpatakra. Összeütköztek a csendörökkel. A jegyzőt lelőtték és maguk közül is heten életüket veszítették. A vizsgálat során megállapították róluk, hogy valamennyien teológusok voltak.

A csendőrőrmestert megsebesülve hozták be a városi kórházba.

- - -

Egy-két napi szélcsend következik megint.

- - -

A nők szorgalmasan varrják a díszmagyart és székely szőtteseket. Van, aki éjjel-nappal sző, hogy idejében kész lehessen. Egyik túl akarja licitálni a másikat. Anyag már nem kapható a boltokban. A bátrabbak még bemerészkednek Brassóba, hogy ott pótolják a hiányzó kellékeket.

A költözködések mind nagyobb méretekben folynak.

Kapzsiságukon is meglátszik, hogy ezt a földet ők is csak ideiglenes birtokuknak tekintették, mert az elmúlt 22 esztendő alatt nem az építőmunka, hanem eredendő bűnük kormányozta és most se a Haza sorsa fáj nekik, hanem csak a kizsákmányolható gyarmatbirtok, amit itt kell hagyniok.

Itt-ott teherautókat látni olyan értéktelen kerítésdeszkákkal, korhadttal boronákkal, hogy az egész rakomány nem éri meg a benzint, amellyel elviszik, - de mégis viszik.

A hivatalokat teljesen kiürítik. Elfelejtik azt, hogy amikor ők ide bejöttek, még a tollat is az íróasztalon kapták, nem is beszélve arról, hogy a kasszában is ott találták a hivatalos pénzeket.

S most mégis azt plakátírozzák ki, hogy: csak azt viszik, ami az övék és senki se merjen abba beleavatkozni.

A régi polgári fiúiskolának - amelyet ők tisztviselői iskolának használtak - beverik az ablaktábláit s az üres ráamákat leszedve, az udvarán hatalmas máglyába rakva meggyújtják, ami pattogva, nagy lánggal ég el.

Leszerelik a posta- és távíróhivatal összes berendezését, házról-házra járnak a telefonkészülékekért, pedig azt a tulajdonosokkal egyszer már megfizették.

Elviszik a városi tűzoltóságtól átvett motoros fecskendőket, gépkocsikat, öntözőkocsikat.

Mikor az ő leleményes agyuk sem talál már elvinnivalót, akkor nagy csákánycsapásokkal bontani kezdik a piactéren felállított Muresán-szobor talapzatát.

Igaza lett tehát a névtelen, elmés felírónak. Nem felejtik itt azt sem, de még a talapzat alól a kockaköveket sem, ami a járda folytatása lett volna. Azt is viszik!

A Székely-szövőgyárnak 180 millió lej, számla szerinti értékű egyiptomi gyapottját, emelet magasra felrakott tehergépkocsik hosszú sora szállítja a vasúthoz. Fegyveres katonák ülnek a bálák tetején, röhögve.

A vászonbálák némelyike nyitva van s a finom, hófehér gyapottat el-el kapja a szél s darabokban hempergeti meg az utca porában s gurítja tovább.

A volt hatalmas úr, a subprefekt és annak felesége a tanárnő, úgy búcsúznak el jó háziasszonyuktól, mivel nyolc évig közös konyhán főztek s akinek minden szívességét élvezték, hogy elmenetelük utolsó éjjelén az udvaron levő gyönyörű sor barackfáját töben befűrészelték a fakérgéig, melynek gyümölcsén 8 évig testvériesen osztzkodtak s a lakásban levő villanyvezetékeket arasznyi távokban elvagdosták tehetetlen dühükben. Az intellektuell osztályhoz tartozó - alispán és tanárnő!

A fecskék sűrűn megülik a telefondrótokat, csoportosulnak, szeptember 8-ika van. Kisasszony napja. Itt van az ideje az ő elvonulásuknak is. Békésen dugják össze csőröcskéjüket s halkán csipegetik egymásnak, hogy jövőre már ők is román vizum nélkül jönnek vissza erre a tájra.

De még csak suttogni merik, mert még itt vannak a román csendőrök, fegyverrel a kezükben.

- - -

Hétfőn, szeptember 9-én az esti órákban oláh önkéntesek keresztül lövik a derék székeley legényt: Balázs Misit.

Nem hal meg rögtön a szerencsétlen, mert csak a combján találja a lövés s ott megáll a golyó. - Összeesik, keservesen sírni, sőt jajgatni mer a fájdalomtól s anyját kiabálja, aki megtévelyodva nézi, száz méter távolságból, földön fetrengő gyermekét s nem tud segíteni rajta, mert nem engedik hozzá a fegyveres katonák. Még az éjszaka sötétjében is hallja gyermekének fájdalmasan elhaló jajgatását: Anyám segítsen!

Kezeit tördeli anyai fájdalmában, rímáinkodik, de nincs írgalom. Ellökdösik a katonák.

Kétségbeesve veti magát térdre előttük. Sír, könyörög, haját tépve zokogja, hogy tizenöt gyermeke közül ez a legkedvesebb, a legjobb, engedjék hozzá, hogy segíthessen rajta, hogy lefoghassa a szemét, - majd artikulátlan hangon ordítja:

- Rablók, gyilkosok, 24 évvel előbb ugyanezt tettétek az urammal is Sósmezőn, ahol ő népfelkelő csendőr volt, mikor ti ide betörtetek. Élőhalottat csináltatok belőle. Munkaképtelenné kínoztátok s elmebeteggé tettétek s akkor néztétek, hogy húsz esztendeig én, a két kezem munkájával tartsam el őt és a sok gyermeket! Őt is nemrég temettem el, - zokogja tovább - s most megöltétek a fiamat, aki már segítségemre lehetett volna.

- Gyermezem, Misi fiam, szólj még egy szót! - visítja tébolyultan, - de fia elnémult.

Az őrt álló katonák megnyugtatták, hogy azért nem hallja fia segélykérő hangját, mert elvitték a kórházba.

Vijjogva száguld szegény az éjszakában, keresi fiát, de nem találja meg sehol.

Csak másnap délben engedik hozzá; a fiú hatalmas vértócsában, ugyanazon a helyen fekszik, ahol összeesett. Belei összevegyültek a sáros földdel, amit gyilkos szurony hasított fel.

Ezért hallgatott el Balázs Misi - örökre.

VII.

Felvirradt szeptember tizedike is.

Minden reggel hálát adnak az Istennek, hogy megérni engedte a reggelt s hogy újból egy nappal kevesebb van hátra a gyötrelmeiből.

Szorongva gondolnak rá, hogy ezenkívül még három egész nap van hátra.

Ha Isten megérni engedi, - pénteken, Krisztus kínszenvedéseinek napján, végetérnek a székeleyek gyötrelmei is. - 13-án érkeznek a Honvédek!

Ágnes az ablaknál ül varrógépje mellett. A legszebb munkát végzi, ami a mostani hangulatot jelképezi.

Varrja a magyar zászlót.

Autó száguld el az ablak előtt. Kitekint s valami eddig nem látott különös kép tárul a szeme elé.

Furcsa alacsony kis teherkocsi, egészen szokatlanul alacsony, négy nyitott oldalfallal, rajta civilruhás fiatal emberek ülnek, egyenruhaszerűen sötétzöld ingekben s kiabálva hadonásznak. Egyikük kezében kibontott zászlót tart, amelyet ablakszemekhez hasonló rács díszít.

Felemelkedik ültéből s utánuk tekint, de a különös kis kocsi szempillantás alatt tovább robog.

Visszaül varrógépje mellé s tovább varr.

Alig telik el egy félóra, puskalövéseket hall a piactér felől. Újból kifigyel.

A téren füstfelhő terjeng, a járókelők megrémülve szétszaladnak.

Mit sem sejtve, kimegy az utcára, de nem lát egyebet, mint néhány katonát, akik puskával a kezükben átszaladnak a téren s az üzletek kirakatredőnyeit - szokástól eltérően - a kereskedők lehúzták és egyébként kihalt az egész főter.

Mi történhetett?... - s amint így kíváncsiskodva áll és nézeget előre, kiugrik a közvetlen szomszéd kapu aljából egy óriás termetű, ijesztő külsejű férfi, vértől mocskosan, hosszú fehér ingben, kezében hosszúcsövű füstölő pisztolyt szorongat és gyors iramban szalad a rendőrség épülete felé.

Ágnes ijedten visszahúzódik. Beteszi maga mögött a rácsos kaput s biztonság okából még be is támasztja egy jókora boronával.

A kíváncsiság azonban nem hagyja nyugton. Mi történt vajjon odakint? Az ablakok mögül kikémlel, de semmit és senkit nem lát ott mozogni. Körülbelül egy óra múlva ismét kimerészkedik az utcára. Ijedt arcú emberektől hallja, hogy itt vannak a hírhedt vasgárdisták, akik Bukarestben elhatározták, hogy bosszút állanak és meggyilkolják az Előpatakon csak megsebesült csendőrőrmestert, aki ott rájuk tüzelt s aki most itt fekszik sebesülten a kórházban.

Ez volt tehát az az ijesztő, hosszú fehéringes alak, aki a gárdisták elől menekülve rohant le a rendőrség védelmét keresni, miután másodszor is csak megsebesült, de most sem halálosan.

- - -

Az események most már gyorsan peregnek. Minden nap meghozza a maga szenzációját.

A város főterén már ácsolják a díszemlényt a magyar honvédek fogadtatására s mégis, ma, mint egy bomba csapott bele a köztudatba az a hír, hogy Háromszékmegyét egyezkedés útján, kicserélik Székelykocsárddal, - a vasútvonal miatt. Egészen hihetőnek hangzik. Teljes kétségbeesés lesz úrrá a lakosságon, míg újabb hír nem érkezik.

A különböző riasztó hírek félóránként váltakoznak.

VIII.

Lelkes örömmel gyülekeznek az asszonyok, leányok, - különféle egyesületek hölgytagjai, megbeszélni a fogadtatás előkészületeit. Felajánlják minden földi javaikat s a szívüket is a bevonuló katonák javára.

Felvetődik a gondolat, mivel vendégeljék meg, ki mit adjon, ki mit hozzon. Mi volna a legkivihetőbb, a legeredetibb.

Elhatározzák, hogy hosszú asztalt állítanak fel, megrakva minden jóval.

De ki vigyáz arra? Ki tud lemondani a nagyszerű élményről, hogy ne vegyen részt a fogadtatáson, illetve a bevonulás látásának gyönyöréről?

Nem jó. Mást gondolnak. Mindenkinek van egy kivihetetlen ötlete. Órákig tanácskoznak, míg végül is megállapodnak abban, hogy mindenki készít magának egy ízlésesen feldíszített virágos kosarat, ki mekkorát elbír s abba rakja be, amivel kedveskedni akar a honvédeknek s magukkal viszik a kosarat. Megegyeznek még abban, hogy minden jelenlevő tartsa köteles-

ségének, hogy minél szélesebb körben terjessze ezt az elhatározást, hogy mindenki tudomást szerezzen róla és nehogy sértődések legyenek.

Boldogan vállal mindenki, mindent.

Az elnöklő hölgy figyelmezteti a jelenlevőket, hogy őrizze meg mindenki őszi virágjait s egy szálat le ne tépjen addig, hogy minél több jusson a honvédeknek.

A virágok is, mintha megérezték volna, hogy a magyar honvédek sapkáját fogják díszíteni, - szebben virágoztak a koraőszben, mint a nyár derekán.

A férfiak külön tanácskoztak. Ők is a fogadtatás részleteit beszéltek meg. - Kik fognak beszélni a tribünön? Kik lesznek az ünnepi szónokok, milyen sorrendben? - Itt kissé ők is „nézeteltértek”, mikor a különböző felekezetek szónokainak sorrendje következett. Megtárgyalták ki hányperces beszédet mondhat, mert a katonák fáradtak lesznek s ha valaki 10 perces beszédet jelent be, akkor elégedjék meg legalább egy félórával és ne tartson kétórás szónoklatot.

És nehezen ment a tanácskozás ott is, mert mindenki üdvözölni szeretne volna a bevonulókat s mindenki egy elveszett szónokot vélt felfedezni magában, míg végre megegyeztek tizenöt üdvözlő személyében.

Mikor aztán megtudták az asszonyok elhatározását, felháborodtak s azzal tiltották le a kosaras megvendéglést, hogy „ez nem kiéhezett hadsereg, s a fogadtatás nem népiünnepély”, hogy oda kosarakkal vonuljanak fel az asszonyok s az ünnepély fenségét veszélyeztessék.

Súlyos érvek voltak ezek, meg kellett hajolni alattok.

Nincs kosarazás, - nem lesz megvendéglés!

A nők nem tudnak ebbe belenyugodni, mégis sütnek-főznek s remélik, hogy mégis csak adódik majd valami mód erre. - Csak nem várhatják üres kézzel a honvédeket! - és a véletlenre bízzák a kivitelt.

- - -

Kristóffy ragyogó szemű fekete leánya szalad át Ágneshez.

- Ide hallgass Ágnes! Kitaláltam valamit! Van egy mentőötletem.

- ?

- Megfogom Dálnokinét, akinek olyan jó rábeszélő tehetsége van s vele elmegyek - most azonnal - a vezetőség elnökéhez s addig ostromoljuk kérésünkkel, amíg meg nem engedi a honvédek megvendéglését. Ebbe nem nyugodhatunk bele!

- - -

Örömtől csillogó szemmel jönnek vissza s kitörő boldogsággal ujságolják, hogy kivívták az engedélyt azzal a kikötéssel, hogy a megvendéglés csak az ünnepség megtartása után történhetik.

Büszkén ujságolják azt is, hogy még arra is kaptak engedélyt, hogy a kora reggeli órákban érkező előőröket is megreggeliztethessék. Mivel azonban már csak egy délután áll még rendelkezésükre, nincs lehetőség arra, hogy a város összes asszonyainak tudtára tudják adni az örömhírt, így csak maguk között három-négy család adhatja össze a szükséges hozzávalót, ami körülbelül 300 embernek elegendő lesz a megreggeliztetéséhez - mert körülbelül ennyi emberre számítottak a reggeli órákban.

Kiszámítják, miből mennyi szükséges s boldogan hordják össze Kristóffyék házához, mert az esik legközelebb a piactérhez és az látszik legtágasabbnak ennyi ember befogadására.

Ki törődött most a drága perzsaszőnyegekkel, pedig nagy veszély fenyegette őket, mert az eső is cseperegni kezdett.

Mikor ezzel is rendben voltak, lelkesen indulnak meg a város négy tája felé, hogy lehetőleg mindenkit értesítsenek, hogy mégis lesz kosarazás és nehogy valaki elmaradjon.

Mindenkit kérnek, hogy minél szélesebb körben terjessze tovább és készíthessék, díszíthessék a már lefűjt kosarakat, melyeket egy bizonyos, - arra kijelölt helyre betesznek s az ünnepség után karjukra véve visznek a pihenőhelyekre és ott fogják annak tartalmát kiosztani a fáradt honvédeknek. Kérnek mindenkit, hogy bőven hozzanak kosarukban húst, kenyeret, süteményt, bort, borvizet, cigarettát és minden elképzelhető jót.

- - -

A hivatalnokok 11-én már elhagyják a várost s csak a prefektúra főbb emberei, a rendőrség és a csendőrség maradt a helyén.

- - -

A vármegyét szimbolikusan átadták már a Magyar Párt elnökének.

- - -

A Székely Mikó-kollégium udvara és tornaterme zsúfolásig megtelt menekült honfitársakkal.

Olyan élénk képet mutat az udvar, mint tanév kezdetén.

Tele van üde gyermeki kacagással, amint kézi labdával játszanak.

A nagy udvaron kis családi csoportok alakultak, ahol legszükségesebb holmijukat lepakolták a földre. Itt-ott apró tüzeknél kis lábosokban főznek.

A menekült gyermekek gondtalanok, jókedvűek. Játékba merülve élvezik a koraőszi napsütést.

Szüleik között sincs már elkeseredés. Majd megsegít az Isten! - mondogatják. - Egyelőre csak az a fontos, hogy itt lehetnek ezen az áldott földön, amely már órák múlva ismét magyar tulajdon lesz, mint huszonnégy esztendővel azelőtt. Feledve a bizonytalan sorsot, amely reájuk vár, boldogan várják ők is a holnapi napot, a honvédek bevonulását.

- - -

Estefelé új falragaszok jelennek meg a forgalmasabb utcákon:

Az utolsó román katonák reggel 6 órakor vonulnak ki a városból. 8 órakor lehet kitűzni a házakra a magyar lobogókat.

- - -

A boldogság már csaknem elviselhetetlen!

IX.

Elmúlt a legutolsó, a leggyötrelmesebb éjszaka is.

Felvirradt - minden különösebb baj nélkül - a háromszéki székelyek legtündöklőbb napja - Szeptember 13. Péntek.

Ágnes alig aludt valamit. Szemei égnek az álmatlanságtól s a végtelenül boldogító izgalomtól. Alig virrad, már talpon van. Körbejárja még a lakást, rendben van-e minden. Az ablakokat sorra kitárja, hadd jöjjön be a friss reggeli levegő, melyet a Hargita felől hoz az enyhén fujdogáló szél.

Eső lóg a levegőben. - Jaj, csak ma ne esne - gondolja -, aztán, azután hullhat az áldás. Csak még ma ne!

Forró vasalót készített, kivasalja szép símára a gyönyörű zászlókat, amelyeket már nemsokára kitehet.

Arra gondol vasalás közben, hogy miért is olyan különös nagy érzelem magyarnak lenni! Vajjon más nemzet is így tud-e örülni saját nemzeti színeinek? - vagy csak a magyar zászlónak van meg ez a boldogító varázsa? S nem értette egészen saját extázisát, hiszen volt még idő - nem is olyan régen, csupa 22 évvel ezelőtt, - amikor házukon még ott lengett nagyobb ünnepeken, mint például március 15-ike, a piros-fehér-zöld, - de akkor semmi különösebb örömet nem váltott ki belőle, mert akkor ez olyan természetes volt, mint az, hogy él. És úgy hozzá tartozott az életéhez ez a három szín, akárcsak a karja, lábai vagy szemei. - Csak, mikor már nem volt szabad kitenni, sőt még csak tartani sem, akkor döbbsen rá, hogy mit jelentett számukra ez a szent háromszín.

Azóta, a huszonnégy esztendő alatt, csak úgy tette ki házukra a piros-sárga-kéket, ha a gumibotos rendőr ráparancsolt s büntetéssel fenyegette meg. És mindig megborzosongott alatta.

Most ég a türelmetlenségtől, hogy már ott lehessen az idő, hogy házuk falán láthassa újból a régi színeket, amit csak azóta tanult meg áhitattal kimondani.

Pedig..., a piros-sárga és kék színek is szépek a természetben külön-külön. De együtt? - s irtózva gondolt vissza a múlt 22 esztendőre és arra, amit ez a három szín jelképezett.

Az új zászlóra majd, viaszosvászon tokokat fogok hozatni, hogy a por ne lepje s nem engedem a sütőházban tartani, mint a régit, aminek a kutyacska elrágta a végét. - Magán csodálkozik, hogy akkor nem is bosszankodott miatta, pedig egy napi munkájába került, míg valahogy ki tudta toldozni.

Irtózáttal gondol arra, ha ezekkel is történne valami baj. Sírva fakadna, tán meg is halna s tréfásan magyarázza a lábatlankodó kis fehér kutyának:

- Jól nézd meg Tomi, ezek szent magyar zászlók, ezeket aztán nem szabad bántani!

Az óra még csak félhetet mutat és már jelentkezik „Dezső úrfi”, a megrendelt házi bádigos-mester s pattogva hadarja, hogy ő egész éjjel nemzetőrségben volt, most jön a posztjáról és sietni akar haza megberetválni s amint sarkát összeütve mondja, - „gálába csapom magam s megyek a csapatok elé.”

- Azért jöttem most fel, hogy kitegyük a nagy lobogót, amit a ház pléhfödélére kell felszerelni, mert nekem később erre időm nem lesz. A kisebbeket nélkülem is fel tudják tenni.

- Nem lehet Dezső úrfi, - mondja Ágnes - még nincs 8 óra s megvan tiltva előbb kitenni.

- Ó tekintetes asszony, ne tatarkodjék már annyit, nekem mennem kell s én nem várhatok itt 8-ig. Akkor én mikor tehetem magam tisztába? - s különben is az oláhok 6-kor kimentek, mitől fél a tekintetes asszony? - Nyugodtan kitehessük, - mondja a siető emberek türelmetlenségével.

Ágnes már-már enged a neki is kedves gondolatnak, mert ő is alig várja a boldog percet, - de a maga megnyugtatóására beszél az urának a fürdőszobába, aki ott borotválkozáshoz fogott -, hogy mit szólna hozzá. Nem lesz-e baj belőle? - s miután azt a bizonytalan feleletet kapja,

hogy „azt hiszem, már nem” - összeszedik gyorsan a szükséges szerszámokat s az első magyar zászló percek alatt ott leng a főtéri ház falán.

Könnyekig meghatódva, végtelen megindultsággal percekig nézi, majd besiet és ő is mosakodni, öltözködni kezd, mert iparkodnia kell, hogy legalább 8 órára a teafőző helyen lehessen, nehogy elmulasszon valamit, amit vállalt.

Alig csak, hogy megmosakodik, kintről lármát hall, de nincs ideje megnézni, hogy mi lehet az. Öltözködéshez fog.

Magából kikelve szalad be a leány s kezeit tördelve, szaggatott, félmondatokban mondja:

- Jaj, tekintetes asszony, tessék gyorsan a kapuhoz menni, itt vannak a katonák...

- Milyen katonák? - döbben meg Ágnes - már megérkeztek volna az előőrsek s ő elmulasztotta, amire olyan szívszakadva várt, - a bevonulás első pillanatait?...

És Berta látja, hogy asszonya félreérti őt, de nem bír értelmes mondatokat kinyögni s csak sürgetve toporzékol, sírós hangon, kezeit a szájába gyömöszölve:

- Jaj, dehogy, dehogy... - a románok! a zászló!...

Észbekap s még halványobb lesz az arca.

Kint mind nagyobb a láрма és káromkodás. - Kérő szemmel fordul a leányhoz:

- Menj Berta, te tudsz a nyelvükön beszélni s magyarázd meg nekik, hogy azért kellett már most kitenni, mert később nem lehetne segítséget kapni s mi magunk nem tudunk a tetőre felmászni.

De a leány élénken tiltakozik és riadtan keresi, hová bújhasson el.

Kovács nem hall semmit az egész dologból s nyugodtan borotválkozik tovább s gyermekes türelmetlenséggel öltözködik az „új ruhába” - a 22 évvel ezelőtt elrejtett, ütött-kopott, molyette harctéri honvéd egyenruhájába, amelyet fényesre puccolt kitüntetések díszítenek.

Ágnest a kívülről behallatszó és mind erősödő láрма sürgeti. Ki kell mennie.

Magára húzza reggeli pongyoláját s kitámolyog a kapun. Dühös, fenyegető öklökkel találkozik. Mikor végignézi a hosszú sor teherautón, zsúfolásig megpakkolva fegyveres, rohamsisakos katonákkal s a vezető mellé géppuska felszerelve, - lábai a földbegyökereznek s nem bír megmozdulni. - Az az érzése, hogy rögtön összeesik s támasztékot keres, amibe megfogódzon.

A kocsikról leugráló altisztek körülötte ordítanak, fenyegetik, majd tisztí motorbicikli vágat közéjük. - Ágnes a megmentőjét látja benne.

A tiszt leugrik a bicikliről s Ágnes felé siet. Kirántja bajonettjét s magasra emelve ráordít:

- Rögtön beléd döfi, ha azonnal le nem vesz a zászló!

Krétafehéren áll a fal mellett, majd gyámoltalan mozdulatot tesz a kezével és feje mozdulatával, hogy nem tud a tetőre felmenni.

A tiszt is már rekedtre ordította magát s int a katonák csoportja felé, hogy tüzeljenek.

Időközben tömeg vette körül Ágnest, aki megsemmisülten támaszkodik a ház falának s merőn néz a géppuska csövekbe, melyek a teherkocsikra voltak felszerelve s melyeket a katonák feléje irányítva kattogtatni, igazgatni kezdenek.

Fájdalmasan néz fel mégegyszer a zászlóra. Szemeit lehunyja és sápadt arcán végigperegnek könnyei.

Egyetlen fájdalmas gondolat az egész asszony: Nem érhetem meg a magyarok bevonulását.

Azonban a pillanatok alatt köréje gyűlt tömeg miatt, melyben a román altisztek is még ott voltak, - a katonák tétováztak és nem lőttek.

Ott van az egész szomszédság. Mindenki kézzel-lábbal magyaráz a feldühödött katonáknak, akik össze-vissza kiabálnak s öklükkel fenyegetik Ágnest. - Majd futva jön a jó öreg Kristóffy is reggeli köpenyben, papucsban s tudós ősz-szakállú külseje tekintélyt parancsol. - Előkelő modorában türelmet kér a tiszttől, mondván, hogy várjanak kissé, azonnal leveszik s átkiált a szemben levő tűzoltóknak, hogy hozzanak létrákat.

Ágnes magához tér. Érzí, hogy megmenekült s most minden gondolata a zászló, hogy annak baja ne essék, nehogy összetépjék, vagy elvigyék magukkal.

Mozdul. Energikusan utat tör magának. Fellép ő is pár fokon a tűzoltó után a létrán és halk, könyörgő szóval sugja, hogy csak az ő kezébe nyújtsa le. A magyar tűzoltó megérti, - hogyne értené meg - s véletlenül - a sok utánanyúló karok között - Ágnes kezébe ejti a zászló rúdját.

Asszonyi erejét felülmúló erővel ragadja meg a nehéz rudat s örömtől felragyogó szemmel viszi magával a megmentett kincset. A kaput maga mögött bezárja.

Az összegyűlt tömeg széteszlik. A katonák sűrű káromkodások között vissza helyezkednek az autókra s nagy zúgással elporoznak Brassó irányába.

Utánuk erős füst és benzingőz terjeng a levegőben.

Ágnes hálátelt szívvel, már az ablakból néz utánuk, amint eltűnnek szemei elől a bevonulók tiszteletére felállított díszkapu alatt a legutolsó román csapatok. - Ilyenforma érzése lehet az életfogytiglan elítélt rabnak, mikor valami csoda folytán kinyílik előtte a börtön ajtaja.

Hangosan felzokog. Kisírja magát s megpattanásig feszült idegei feloldódnak.

Öltözködik. Felveszi a fekete-piros csíkos székelyszóttes rokolyáját, pruszlikot ölt s fekete csipke fejkötőjét teszi a fejére és elsiet Kristóffyékhoz, ahol már javában sürgölődnek asszony barátnői a lobogó teavíz körül.

A régi kúria árkádjai alatt hosszú asztalokat terítenek, külön a legénység és külön a tisztek számára. Kristóffy Ete, anyjától örökölt legszebb porcellánjait szedi elő a tiszti asztalra.

Dúsan megrakják mindkét asztalt ízletes falatokkal.

- - -

Már a kora reggeli órákban a főtéren ember-ember hátán tolong. Ilyen tömeget még nem láttak a kis város falai. Hangyabolyként nyüzsög a tér s amint halad az óramutató, úgy változik a kép.

A házakat sűrűn díszítik a világ legszebb színei. - Olyan piros-fehér-zöld lobogók is kerülnek elő a rejtekhelyekről, amelyeken még ez a felírás olvasható: „Éljen Hegedüs Loránd!” s amelyek még a boldog békebeli választásokról tanuskodnak.

A városház homlokzatán virágokból, művésziesen kirakott óriási magyar címer díszeleg. Alatta a felírás: „Éljen Nagymagyarország!”

Ami azelőtt félórával a lehetetlenséggel volt határos, az most a legcsodálatosabb eleven valósággá lett.

A legerősebb férfiszemekben is ott ragyogott a meghatottság könnye.

Tűzoltókötelekkel kordont vonnak az utca két oldalán, biztosítva a bevonulók útját. A sűrű embertömeg igazodik. Hallgatnak a szóra s parancsnak vesznek minden egyes szót, melyet a

fehér karszalagos nemzetőrök kiejtenek. S a kiöregedett, volt magyar tűzoltók is szerephez jutnak 22 évi tétlenség után, akik most újra felvehették régi kopott egyenruhájukat.

Díszes sorokban vonulnak fel a különböző egyesületek, az eddig rejték helyen rettegve őrzött zászlókkal, kokárdákkal, hogy a kijelölt helyeiket idejében elfoglalják.

Elemi iskolás apró gyermekek vonulnak hosszú sorokban, négyesével. Díszmagyarban a kislányok, székelly harisnyákban, parányi kis csizmákkal a kisfiúk. Akkor zászlókat hoznak, hogy gyöngye kis karjuk alig bírja. - Az édes gyermekajkakon zeng a frissen tanult Erdélyi induló.

A tömeg viharosan ujjong. Örömkönnyeket sír s megéljenzi Erdély virágait, a magyar jövő reménységeit.

Felvonulnak a vidéki dalárdák, egyházi testületek, gazdakörök, tűzoltói egyesületek elől saját rezesbandájukkal, a kürtök példásan ragyognak - bár írgalmatlanul falsul fújják, de - tele-tüdővel, szívük egész lelkesültségével fújják dagadtra képüket.

Jönnek az előkelő, díszmagyaros hölgyek szemkápráztató pompájukban, nagy virágcsokrokkal.

Még bent sincsenek a honvédek s a tömeg már rekedtre éljenzi magát. Ágaskodnak, nyujtogatják nyakukat. Mindenki mindent látni akar, nehogy egy mozdulatot is elmulasszon a nap fenségéből. Élelmesebbek átfúrják magukat a sűrű sorokon - s Isten tudja honnan - széket kerítenek s arra állanak fel, hogy jobban lássanak és hamarább pillanthassák meg az első magyar katonát.

Az útszéli akácfákra is emberek fészkelik fel magukat. A környező házak ablakai megtelnek, sőt a Mikó-kollégium két emelet feletti padlásának szellőző s csak emberfej nagyságú lyukain is fejek bújnak elő.

A díszemelvényen már nincsen férőhely.

Az eső vigasztalanul csepereg, pedig ezer és ezer székelly imádkozik érte, hogy csak ma ne essen. Nem magukat féltik, hanem a bevonulókat.

Felvonulnak a menekültek tömegei különböző feliratú táblákkal, zászlókkal. Kórusban követelik vissza Aradot, Temesvárt, Enyedet, Gyulafehérvárat, Brassót s mindent az ezeréves határokig.

Nemsokára befutnak a motorkerékpáros elővédek, de meg sem állanak, tova sietnek Illyefalva irányába, mely az utolsó kis falu, ami még Magyarországhoz került ebben az irányban.

Virágot szórnak feléjük. Éljenek, - de a motorkerékpárosok, mintha csak bujócskát játszanának, a virágosó alatt kacagva tűnnek el a szemhatárból.

Tovább várakoznak türelmetlenül. Az eső eláll és kisüt a nap. Valaki elkiáltja magát:

- Szeret minket a magyarok Istene!

A díszes felvonulások még mindig tartanak, a sokaság leírhatatlan mámorban hömpölyög és nőttön-nő a kis város főterén.

Saját szórakozásukra szavalókórusok alakulnak s itt-ott felhangzik: „Piros, fehér, zöld, Erdély magyar föld” és „nem, nem, soha!” stb. s a végén az egész tömeg felkapja és percekig zúgja s csak akkor hagyja abba, mikor befut egy kis tiszt kocs, amelyben magyar parlamenterek ülnek.

A kordont benyomják. A kocsi lefékez. Kiszáll belőle a katonai sofför, akit majd szétszed a tömeg szeretete. Helyet kér, könyörög, de a tömeg nem akar tágitani. Látni akarják a benne

ülőket. Lelkesen éljenzik, símogatják - már aki hozzáférhet - az autó falait s tekinteteikkel a benne ülőket. A kocsik komoly helyzetbe kerülnek a sűrű embergyűrűtől. Nem akarják elengedni és nehezen nyitnak utat, amely aztán felrobog a vármegyeháza felé.

A hangulat leírhatatlan. Mindenki felfrissült, újrászületett; senki sem fáradt, pedig 14 napja már, hogy az éjszakák nagyrészt szorongó szívvel, kétségek között ébren virrasztják át.

Nézik a toronyórát, mely csak 11-et mutat.

Újból tiszti kocsi érkezik, melyben háromszéki születésű tisztek ülnek.

Virágokkal árasztják el. A tisztek boldogan nyújtják ki kezeiket s szorongatják a hozzájuk érkezett kezeket. A tömeg a főcsapat felől érdeklődik. A tisztek azonban diplomatikus feleleteket adnak.

A várakozás tetőpontjára hágott. - Valaki megint a toronyórát figyeli, ami újból csak 11-et mutat, mert abban, a pillanatban egy órával visszaigazították a magyarországi időszámítás szerint.

Mindenki zsebórájához nyúl, - már akinek van - s boldogan igazodnak a legelső magyar intézkedéshez. Van, aki boldog mámorában a toronyórát is megéljenzi, - noha az sem segített rajta, mert alig pár hét múlva a földrengés lerombolta.

A főcsapat gépesített osztagai a késő déli órákban futnak be viharos éljenzések között.

Soha ilyen ünneplés még nem fogadott hadsereget!

Szinte önkívületi állapotban szórják a virágot a kocsikra, melyek lassítanak s úgy megtelnek virággal, hogy a rajta ülőknek még a feje sem látszik ki belőle. A tömegnek sikerül egyik-másikat leállítani. Símogatják, csókolják még a kocsik falait is. A katonák nem győzik porlepte arcukról a könnyes csókok nyomait törölgetni. Legszívesebben az eleven szívét dobna fel mindenki a honvédeknek, akik a hosszú úttól fáradtan örvendeznek az örvendezőkkel.

Egyik kocsi élelmes baka-vezetője útközben csinos arcú székelő leánykát ültetett be maga mellé s a tömeg mámoros kacagással éljenezi meg a leányt is.

Néhány perc leforgása alatt megérkezik a tiszti küldöttség Miklós vezénylő tábornokkal az élén s méltóságteljesen lépnek fel a díszemlékre, hol az ünnepi szónokok elfogódottan fogadják.

Elhangzanak a szívből jövő s végetérni nem akaró üdvözlések.

A katonák láthatólag fáradtan hallgatják végig az órákig elhúzódó beszédeket, mert ők, - ha más szavakkal és más stílusban is - de körülbelül ugyanezt a lelkesedést látják és hallják már két hét óta, míg országos útjuk végcéljára értek.

Mikor már az utolsó szónok is befejezte beszédét, előugrik egy eszelősnek kinéző, lobogósörényű férfi és programmon kívül csaknem félóráig tartó szenvedélyes üdvözlést vág ki.

A vezető férfiak kérdően néznek egymásra s riadt pillantásokat váltanak:

- Ki ez az ember és hogy mer előállni, mikor nem volt beírva a hivatalos programba? - S szorongva nézik a rádiófelvételre, intenek neki, hogy zárja le, de az nem érti meg, hogy miről van szó s még jobban vigyáz és hegyezi a fülét - s néhány nap múlva szószerint le is adta az egész beszédet.

Az elmondottak egyebekben lelkesen rajongó magyar ember szívéből fakadtak, de jócskán megérezte rajta, hogy az illető nem szokott szónoklatokkal foglalkozni.

Ennek befejezése után Miklós tábornok mondott meghatottan köszönetet a fogadtatásért és hangsúlyozta, hogy: az elmúlt 22 esztendő bizonyosság arra, hogy a testet meg lehet ölni, de a lélek sértetlen marad. A székelység lelke ma is makulátlan s ez a tudat boldoggá tesz minden magyart.

Utána elvonulnak a csapatok a díszemelvény előtt.

Hosszú sorban, felejthetetlen látványként vonulnak el a kakastollas csendőrök, gyűretlen díszruhájukban F. Károly csendőrőrnagy vezetésével. A kakastoll bokrétát magasan lengeti a kora őszi szél. Ennél gyönyörűbb felvonulást még nem látott ember a földön.

A tömeg fáradhatatlanul éljenez és élteti Horthy Miklóst, Magyarországot, - a Honvédeket.

A kalapok lekerülnek a fejekről, a kezek a katonasapkák ellenzőjéhez érnek s feszesen tisztelgő állásba merevül a tömeg.

A katonazenekar játszani kezdi s a tömeg mély meghatottsággal, átszellemülten énekli:

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

III. RÉSZ.

I.

Az újjászületett, csodálatosan szép első magyar őszben, a vénasszonyok nyarának napsugaras fényében boldog ölekezésben olvadt fel a megkínzott székely lélek a magyar honvédek iránt érzett mondhatatlan hálájában és szeretetében.

A fák levelei sárgultan peregtek alá az enyészetbe s aranybarna lombszőnyeget terítettek a sétaterekre.

Ökörnyál, fehér fáttyolként úszott a levegőben.

A Kovács Gábor-téren Fejér Károly csendőrőrnagy útravalóját osztja a községekbe, állomáshelyeikre induló őrparancsnokainak:

„22 év óta sóvárogva várt az egész Székelyföld a magyar igazságra. A mi kakastollunkban látja azt mindenki. Innen indult el körülbelül 70 éve az első magyar csendőr, a székelység adta az úttörőket és hosszú időn át a pótlást. Most Dunántúl, Alföld, Felvidék fiai hozták vissza azt az intézményt, amelynek jelszava: Híven, becsülettel, vitézül!

Becsüljétek meg ezt a sokat szenvedett népet. Nekünk nemcsak az a kötelességünk, hogy közbiztonság és igazság legyen, itt külön feladatunk is van: jóvá tenni azt a sok szenvedést, amit egy műveltségben alacsonyabb fajta uralma okozott, amennyire csak tőlünk telhetik.

Ezt a népet nehéz kezelni annak, aki nem ismeri, mert önérzetes. Hiszen amióta itt él, önmagára volt mindig utalva. Messze volt Budától, még messzebb Bécstől. Itt még az éghajlattal is küzködni kellett. Megértést kíván és az eszéhez mért bánásmódot. Az igazságért képes meghalni is. Az értelmes szóra hallgat, a megértő jó szóért mindent megtesz.

Reátok bízom ezt a népet, a véreimet s vigyázatok erre a földre, mert ezt az én őseimnek a könnye, verejtéke és vére is tette termővé!

Legyetek e földhöz és népéhez hűek, éljete becsületben és álljátok meg helyeteket minden nehéz helyzetben vitézül!

Isten vezéreljen minden léptetekben!” - és a kakastollasok lelkesedve indulnak apróbb csoportokban szerteszét kijelölt állomáshelyeik felé.

Azalatt a vadgesztenyefasorban a gyermekek vidám hancurozással szedték tele sapkájukat a lehullott vadgesztenyével. Sugárzott az arcuk a boldogságtól, mert az idén kissé kitolódott a vakáció, az iskola megnyitása, amíg az új tanerők megérkeznek és amíg beállítják az új tanrendet. Azután pedig, ha meg is nyílik, nem lesz olyan kínosan nehéz feladat a tanulás, mert ezután már anyanyelvük lesz a tanítás menete.

Napokon, heteken át ünnepeltek az öregebbek is és alig várták dolguk végeztét, hogy a csodaautót, - melyben, felerősített hangszórók szórták szerteszét a szebbnél-szebb magyar nótákat, katonaindulókat - körülállhassák báméskodva s ujjongó lélekkel lelkesedhessenek a megváltozott világban s gyönyörködhessenek egymás örömeiben.

Az volt az érzésük, hogy aki nem élhette át ezeket a tüneményes, felejthetetlen napokat, melyeket a felszabadulás gyönyörűsége adott, azok hiába éltek a földön.

A nép egyszerű gyermekének vágya tökéletesen beteljesedett, de nem teljesedett be egészen a középosztály álma. Mert a csaknem negyedszázados elnyomatás, háttérbeszorítás és a számtalan álmatlanul eltöltött kínzó várakozás gyötrelmes éjszakái felfokozták vágyait, idegeit s

úgy kiszínezte magának a jövőt és képzelete a reménység távlatában olyan tündérinek festette az új magyar jövődőt, - amelyben szentül hitt - hogy azt most a valóság nem elégíthette ki főleg a háború kellős közepén, de még boldog békeidőben sem.

És kissé kesernyés lett a szájaíze, hogy minden elképzelése nyomban valóra nem vált.

Akadtak egyesek, akik ellenértékét kívánták annak, hogy az úristen magyarnak teremtette, de azt elfelejtették ezek, hogy ezt a kiváltságukat sem a múltban, sem a jelenben, sem észben, sem áldozathozatalban, sem munkájukkal ki nem érdemelték. S hogy van-e a törtetőknak rátermettségük vagy éppen képesítésük, az harmadrendű kérdéssé süllyedt agyukban, mert úgy képzeltek: „ha az Úristen hivatalt ad, észt is ad hozzá”. Szerintük csak a tartalom nélküli jó magyarság volt a fontos, - az pedig megvolt bőven.

Lemondani és másokat engedni - még ha az rátermettebb is - az új magyar hazában az életharc őrhelyére, lehetetlenség.

És zsonglörködtek a „jó magyar” és „nem jó magyar” fogalmával s szerintük az volt az idegen uralom alatt a legjobb magyar, aki légmentesen palackozta magyarságát s most csak úgy durrant és forrt, mint a jófajta pezsgőspalack a jóhiszemű bevonulók kezében.

Ezek magyarkodtak a leghangosabban és ha sikerült is elérni céljukat, akkor sem elégedtek meg az eredménnyel, hanem hátmegetti suttogó vádaskodásaikkal, melyeket szívesen adtak szájról-szájra, elorozták és megtagadták másoktól a jó magyarság szent fogalmát, - noha a „pihécske” szégyenlősen vigyorgott az orruk hegyén.

Kevesen akartak már a megszokott kaptafa mellett maradni. Új élethivatást vélt felfedezni a legtöbb ember magában s meg volt győződve arról, hogy nélküle és az ő irányítása nélkül csődbejut a megnagyobbodott Magyarország.

És rohant a versenyfutás a tisztségekért. Sokan szerettek volna jól, sőt csak nagyon jól elhelyezkedni az állam emlőin, mint gyámoltalan csecsemő az anyja kebelén. Ez némelyiknek sikerült, némelyiknek nem s az összetartás, az egymásrautaltság által font szeretet, mely a kisebbségi sorsban összekapcsolta, most kezdett megbomlani s vadul rángatta, tépte őket széjjel.

Csak ezt érdemlem én?... - hallatszott imitt-amott a keserű kifakadás. - Miért lehet a másik több, mikor én éppen olyan jó, sőt jobb magyar voltam?...

Tagja voltam a magyar kaszinónak... ez sem elég? Én az egész 22 év alatt csendben ültem, én nem szálltam szembe a hatalommal, én félreálltam, én alkalmazkodtam. Én se pro, se kontra nem avatkoztam bele semmifajta vitába és szószerint vettem a kisebbségi szót, én inkább kevéssel is beértem, semhogy harcoljak velük. Én titokban mindig reménykedtem és hittem a felszabadulás órájában. Én intakt vagyok!...

Ez sem elég?...

...én mártír vagyok, ezt méltányolni kell!

Én... én... és a huszonkétesztendő keserűség és a jelen vélt sérelmének minden cseppje felbugyborékol s csak úgy gurgulázott és konokul ökölbe szorult a kéz.

Nem baj, - gondolták ezek - van tinta, toll. Meg lehet írni magyarul a felsőbb hatóságoknak, be lehet panasolni, le lehet rángatni a „feltolakodókat” s mint az iskolában, be lehet árulni a tanítóbácsinak azt, aki 22 év alatti élethalál harcban egyszer görbén nézett rám, vagy éppen kiöltötte a nyelvét. Most szabadok vagyunk s egy kis furfangért sem megyünk a szomszédba. Most itt az ideje, „mert én nagyobb magyar voltam, mint ő” -, s még csak felelni sem kell majd érte, mert akár névtelenül is megírhatom a feljelentést, csak az a fontos, hogy minél

küszáltabb legyen az s aztán míg az illető kitisztázza magát a vádak alól, addig legalább lemarad a versenyfutásról.

S a bosszúállás ördöge torz vigyorral ülte diadalát.

Ezért indulnak meg a bizonyítványgyárak s nyomják, egyre nyomják a „jó magyarsági” bizonyítványokat. Ezek kiadására is tömegesen hivatva érzik magukat. Ha egyik meg nem adja, megadja a másik, akire nem néztek rá görbén s aztán vitatkozzanak együtt, ha akarnak.

Igy a „gyárak” munkája is nagyokat zökken.

A gyűlölet rostáján némelyik átesik, némelyik fennakad. Attól függ, kinek van nagyobb hangja s kinek a palackja durrant a legnagyobbat.

S a lelkiismeretlenül megvádolt és megtámadottak százai járkák a földi golgotát s emésztő keserűségükben most már ők gyűjtik ellenfeleik ellen a corpusdelictit s még azt sem hallják meg ebben a pokoli vitában, hogy Sztalin és társai, hogyan fondorkodnak Európa teste s az emberi jogok ellen.

Mint nagy forgószerű után a porszemecskék, nem találnak nyugvó pontra.

Addig a szántó-vető ember boldog békességben, kiegyensúlyozott lélekkel fogja az ekeszarvát s készíti elő a drága magyar földet, az új és első magyar kenyér ágyát. Ő kimarad a versenyből, őt tovább nem érdekli a nagy versenyfutás. Köpik rá, az az urak dolga, ő nem akar semmi más lenni, ő megmarad eddigi foglalkozása, az ekeszarva mellett, mert ő a föld szerelmese s boldog, hogy ezután nem lesz felpanaszolva a mindennapi kenyér, amit megeszik s amit a gyermekei szájába dug és ezután küldheti iskolába őket, amelyikbe akarja s nem kényszerítik többet, hogy biszerikát építsen s ezután magyarul imádkozhatik s az asszony nép pedig tél derekán nyugodtan szőhet-fonhat s a csendőrkormányzó nem kell többé kövérré hizlalja az ő verejtéke.

Neki ennyi elég, ő többet nem kíván a hön óhajtott megváltozott világban.

Azt mondogatják, hogy most másképp van minden. Valahogy olyanformán, mint réges-régen volt, ezelőtt 22 esztendővel és próbálnak visszaemlékezni, hogy is volt csak akkor. De hosszú és gyötrelmes volt az az idő, megderesedett a fejük azóta s nem igen emlékeznek vissza a régmúltra. Szántó-vető embernek akkor nem is igen volt dolga, vagy legalább is nagyon ritkán a hivatalos urakkal. Akkor boldog idő volt. Mindenki végezte a dolgát, leszolgált a katonaságot, családot alapított, örült a sok gyermeknek, szántott-vetett, behordta a téli tüzelőt, megfizette az adót s aztán télen, mikor az eszterhéjon már hosszú jégcsapok fityegtek, benne a búboskemence mellett a hétkrajcáros pipadohányt tömöggetve pipájába mesélgetett gyermekeinek s nyugodtan hajtotta álomra fejét a nap lementével, mert a gázt a lámpásban akkor is spórolni kellett.

Akkor a legtöbb ember leélte az életét anélkül, hogy a törvénnyel s annak uraival dolga akadt volna.

Az átkos huszonnégy esztendő alatt azonban megszokták a defenzívát, mert csaknem mindenkinek akadt ügyes-bajos dolga a törvénnyel. Mindenkinek volt személyes ismeretsége az alkalmi prefektusokkal, akik igyekeztek is valamelyes formában létüket tudtul adni az istenadta népnek, pedig meg sem lehetne számolni, hogy hányan voltak az alatt az idő alatt. Folytonosan változtak s amelyik már elég életlehetőséget szerzett magának, - gondoskodott a kormány, hogy az tovább álljon s átadja helyét másnak, akire még ráfért egy kis jó mód - s ilyenek pedig bőven akadtak és ugyancsak igyekeztek is módosodni. Néha egy esztendőben még három is akadt s amint változott a prefektus, úgy változott a megye egész képe is, mert vele együtt távoztak városokon a főbb tisztviselők s falvakban a jegyző és községi bírósági is, mert minden

prefektusnak meg volt a maga „megbízható” embere, aki segített neki kezére dolgozni a módosodásban s akkor azt ültette be ezekbe a bizalmi állásokba. - Az még a jobbik eset volt az illetőre nézve, ha messziről hozta ide segítő társnak, mert ha megharagudott rá és hirtelen elcsapta, az el is tűnt végleg a környékről, de jaj volt annak, aki véletlenül a helybeli kisebbség emberei közül került erre az állásra, mert ha a parancsot híven teljesítette, akkor a nép jegyezte fel magának, ha pedig ellenszegült, vagy kivételeket tett, akkor a prefektus ökle csapott le rá.

Azért nincs nyugta most bíró Kiss Mihálynak sem a falujában, mert attól fél, hogy az ikafalvi bíró sorsára jut, akit megölt a népi ítélet. Azért futkos most éjjel-nappal, hogy haragosait valahogyan kibékítse s már fele vagyona is ráment, hogy itt-ott a magáéból visszatérítse azt, ami bírságot szedett a multban, pedig hát nem is magának szedte a boldogtalan, hanem ezt továbbítani kellett neki a felettesének, hogy valahogy megtarthassa vele eme tisztségét, - ami igaz, hogy szép nagy tekintéllyel járt. - Milyen boldogan riszálta csipőit Biri, a felesége is s milyen büszke volt a bírónéságra s hogy a falu első asszonyának mondhatta magát, de hát még arra, hogy vasárnaponként a templomban az első padba ülhetett a tiszteletes asszony mellett, - aki neki illedelmesen helyet adott maga mellett.

De nem hiába mondják, hogy az életben előbb-utóbb mindenért fizetni kell, mert ők is alaposan ráfizettek a hivatalra. Mikor elcsapták, még nappal sem mehetett ki az utcára - most a szép magyar világban sem anélkül, hogy az utcagyermek is ne kiabálták volna utána: senetate domnule! - este pedig éppen nem mehetett ki - pedig, jaj de nagyon szeretett egy-egy decicske mellett elpolitizálgatni a korcsmában - mert csak azt vette észre, hogy a sötétben valaki pofonseríti s neki szónélkül túrnie kell, pedig zsebében tartott keze mindig a bicska nyelét szorongatja, de nem meri elővenni, mert nem tudhatja, hogy a kertek alatt hányan lehetnek, akik leselkednek rá.

Meg kell fizetni a nagy tisztséget kamatostól, - s a bírókismihályok fizetnek.

II.

Korán alkonyodott s a téli napfény bágyadt sugarai vékony csíkokban szűrődtek be a jégvirágos ablakokon s apró fényfoltokban telepedtek meg a szoba padlóján, ahol Marika télikabátban, hócipővel a lábán, az asztal mellett ül egy levélpapírra hajolva. Tollát már tízszer is bemártotta a tintába, de még csak a megszólításnál tart:

Drága Apám! - tovább azonban nem megy az írás s hidegtől lilás körmeivel a toll hegyét piszkálgatja, mintha szöszmöszt tapadt volna rá. Szemei homályosak, talán a hidegtől, talán a meghatottságtól, amint apja figuráját maga elé képzei. Apró kis kezeit gyakran összedörzsöli, lehellelével melengeti fel s szemeit is néha meg kell nyomkodnia zsebkendőjével, hogy látása tisztább legyen és folytathassa apjának szánt levelét.

„nem bántuk meg, hogy itt maradtunk, - írja - anyámmal együtt nagyon jól vagyunk és jól érezzük magunkat, csak az fáj, hogy Te... - és újból megáll a toll a kezében. Gondolkozik.

Nem jó az egész, újat kell írnom s darabokra tépi a megkezdett levelet. Másik levélpapírt vesz elő a dobozból s újból nekifog az írásnak:

Tată dragel... - de kitágult, rémült szemekkel nézi a leírt két szót. Összeborzong. Tollát leteszi. Haját idegesen hátrasímítja, majd kétkézrefogva fejét, mintha attól tartana, hogy szétpattan az agya, feláll ültéből. - Így sem jó, - gondolja - így sem mehet a levél és gyötrődve hajtja össze a papírost.

Elhatározza, hogy ma nem ír, ma idegesebb a kelleténél, majd holnap, ha nyugodtabb lesz, vagy holnapután, ha majd kialakul a gondolat, hogy hogyan és miképpen írjon, hogy se itt, se ott ne lehessen baj belőle. - Összehajtja az egész íródobozt s elrakja a levélpapírral együtt és végtelen szomorúsággal néz anyjára, aki az asztal másik végén ül vastag pléddel a térdén s szemüvegét törölgeti, mert sehogy sem tudja a tübe a cérnát befűzni, hiába sodorgatja, nyálazza a végét.

- Jere Marika, segíts, fokozd be, úgy reszket a kezem, nem találom sehogyan sem el a tű fokát s halványan egymásra mosolyognak.

Marika hallgatagon befűzi a cérnát, aztán anyjára néz kérőleg:

- Anyám, van a pincében még egynéhány láda és itt a lakásban is annyi felesleges szék, hogy befűthetnénk vele, hiszen úgy is csak ketten vagyunk, vendég nem jön s nekünk kettőnknek bőven elég lesz a Te karosszéked s nekem egy nádfonatú és milyen jó meleget lehetne velük csinálni!

Klára asszony szomorúan néz leányára s nem tudja megtagadni kérését, pedig a ládákat titkos gondolattal őrizgette idáig valami más célra, amit még nem volt lelkierője leányával is közölni.

- Jó, Marika, fűts be, - de várj csak! Nem szükséges a pincébe lemenni a ládákért, itt van apádnak ez a tengersok szakkönyve, - igaz szegény csak nem rég köttette újra az egészet - de nem baj, arra neki már úgy sem lesz többé szüksége, az remekül fog égni s gyorsan tüzet is fog - s az ötleten mindketten nevetnek, mint két gyermek, akiknek sikerült tiltott dolgot kieszelnük.

- Oly sok könyv van, hogy akár egy hétig is elég lesz tüzelni velük s így megmaradnak a székek is, mert nemsokára vége a hónapnak s újból házbért kell majd fizetnünk s majd eladjuk azokat.

És befűtenek a magas cserépkályhába, de a vastag könyvek nehezen kapnak lángra. Előbb fojtó füsttel telik meg a szoba s Marika a kályha előtt guggolva, egy hosszúnyelű piszkavassal piszkálja, hogy jobban égjenek. Csak most jön rá, hogy előbb szét kellett volna tépnie azokat.

Olyan haragosan füstölnek Miron Popa féltveőrzött katonai szakkönyvei, mintha csak jelezni akarnák tulajdonosuk efölötti fájdalmát. Lassan azonban mégis csak átmelegedik a kályha, bár a szobában sűrűen gomolyog a füst s cigányszagot terjeszt. Ablakot kell nyissanak. - Egészen közel ülnek a kályhához s Marika meggémberedett kezeit a csempéken melengeti s hócipős lábait is felrakja a kiugró talapzatra.

- Milyen jó a meleg anyám! De ne búsulj, most már nemsokára megkapom az ígért állást s akkor rögtön veszünk egy öl fát, ami nekünk egy szobát fűteni elég lesz a télre, - de minden nap befűtünk anyám, amíg a hideg tart és minden adósságunkat kifizetjük. Majd meglátod!

Klára magábaroskadva hallgatja leánya tervezgetéseit, de nem hisz már semmiben sem. - Nem meri saját emésztő gondolatait hangos szóval kimondani, fél a Marika ellenvetéseitől. Nem mer határozni, még nem alakult ki benne sem a végleges elhatározás s szeretné, ha helyette valaki más döntene.

Minthacsak önmagát akarná biztatni, alig hallhatóan szól:

- Mit szólnál ahhoz Marika, ha arra kérnélek, hogy menjünk át túlra, hagyjuk itt az egész nyomorúságot. Eddig szép volt, de nem elég nekem ez a sok gond, amit a megélhetés okoz, azonkívül majd megszakad a szívem a kicsi Miron után. - Szemeit lecsukja, fejét a szék támlájára hajtja s lecsukott szemhéjain könnyecseppek szivárognak. Gondolatai a határon túl keresik a kis Miron. - Vajon él-e egyáltalán az ő kicsi fia? Hátha éhes, hátha ő is fázik? - Jaj,

szíve melegével melengetné. Hogy is tudott nélküle maradni?! Hátha beteg - jajdul a szívébe az aggodalom - hátha ő rá, az anyjára volna most szüksége a vézna kis fiúnak? - Eddig tán el is felejtette, tán meg sem ismerné már őt s egyszer, ha majd találkoznak, tán meg sem fogja érteni az édesanyját, amint hozzá szól! És lidérces félelem s az örültek tébolya lobban a tekintetében.

- Marika, - sikoltja sírva - jere át, menjünk utánuk. Átkozott legyen minden nő, aki más nemzet fiához megy feleségül s eszelősen omlik az asztalra és záporként ömlik belőle a felszabadult zokogás.

Marika mondhatatlan részvétellel és gyöngédséggel símogatja és kérleli anyját:

- Nyugodj meg anyám, hiszen nemcsak én akartam a maradást, te is így akartad. Mironkára vigyáz az apám.

- Nem birom tovább, nem birom tovább nélküle. Nem birom már az életet sem, megszakad a szívem utána. Én azt hittem, nekem mindent pótol, nekem mindent meghoz a változás. Az egész elrontott életemet adtam volna cserébe, csak hogy még egyszer magyar lehessenek, de a sors igen nagy árat vett érte, elvette a fiamat, az én gyámoltalan kicsi fiamat szakította el tőlem, aki még alig élt valamit, akinek reám, az anyjára volna szüksége.

Nem tudok tovább élni nélküle, utána kell menjek. Csaknem minden éjszakát ébren virrasztok át s ha a fáradságtól elnyom pillanatokra az álom, látom sápadt arcát, két kicsi kezét, ahogy felém nyújtja, ahogy sír utánam, ahogy hív magához!

Nekem mennem kell utána, én elpusztulok nélküle.

Jere velem, ne maradj el tőlem te sem. Hiába vársz arra az állásra, úgy sem kapod meg. Idegenek, hazátlanok maradtunk a saját hazánkban és elcsuklik a panasz ajkán.

Marikának szintén hullanak a könnyei. Sajnálja anyját, kisöccsét s apjának távolléte is fáj, de törekeny kis lényével ellentétben, keményen és határozottan ellenáll a kísértésnek. Könnyeit letörli, vonásai megkeményednek s tűzbenégő szemekkel néz anyjára:

- Nem anyám, én nem megyek! Én nem vagyok hazátlan, én itt születtem, nekem itt a helyem, én magyar vagyok, még ha akad is kételkedő benne. Én harcolni fogok a jövőmért és én bebizonyítom, hogy méltó gyermeke vagyok Erdélynek. Én magyar gyermekeket fogok nevelni...

„...gyermekeket fogok nevelni...” s alig lehet érteni az utolsó hangokat, maga is megdöbben ezen kijelentésén. Hogyan, hát ki fogja elvenni, kihez fog férjhezmenni?

Kezeit összekulcsolva az égi hatalmakat hívja segítségül. Tanácsot kér, kihez mehet egy félig magyar, félig román leány? - Hiába érez ő teljes szívéből magyarul? Hiába vállalta volna az árvaságot, az egyedüllétet?

Hol vagy Orbán András!? - szakad fel a keserű sóhaj - miért nem lehetsz velem, mellettem!? - Adj tanácsot, segítsél ebben a sötétben, ebben az örült tépelődésben!

Mihez kezdjen, meddig tudja még a hitet önmagában is fenntartani, hogy ő ide tartozik s nem túlra? Még András is elhagyta, aki szerette s akit szeretett.

De hozzon bármilyen megpróbáltatást még az élet számára, eléje áll és szülőföldjét el nem hagyja. Erre esküszik.

- Itt maradok anyám! Engem ne félts, miattam ne aggódj, most már egészen bizonyos, tegnap kaptam értesítést róla, - mondja kissé bizonytalanul - hogy még csak egy hónapot kell kivárjak s aztán megkapom az ígért állást, amiért olyan sokat kellett tanuljak.

Te menj át. Igazad van, reád szüksége lehet a kis Mironnak. Elfelejtí nélküled az anyanyelvét. Én maradok. Engem nem hagy el, engem megsegít... - s itt mélyet lélegzik - az Isten.

Lassan belopódzott a sötétség a szobára s ráfeküdt az árva lelkekre.

III.

Elteltek az ünnepnapok s a hétköznapiok hosszú sora buzdítja munkára a székeket.

Esteledett a falu felett.

A fáradt férfinép a mezőkről már hazafelé tartott az ekékkel-boronákkal s a falu csendjét a csordából hazatérő állatok kolompjának hangja tölti be.

Bimbó, az Orbánék tehénkéje hosszan bödül el a becsukott kapu előtt, hogy vegye észre asszonya a hazatérését s nyisson kaput neki, hogy a köválnál szomját elolthassa.

Orbánné a konyhában tevékenykedik s arra gondol, hogy mégis csak jó az a magasságos Úristen, hogy az adó miatt nem kelle eladni a borjúcskát, aki már olyan szépen növeget, hogy maholnap utoléri a Bimbót s ő is fejőstehén számba lépik s így nem kell majd a Bimbónak nélküle szomorkodnia az istállóban.

- Végezz Bözsi ízibe a fejéssel, mérd el hamar a tejet - szól leányához - s szedjed a guzsalyokat, megyünk a fonóba kalákázni. - Tyű, a télen hogy nekiveselkedünk s milyen osztováta szőtest szövünk le mi ketten, te leány, először fersinget szövünk a legényfiaknak, mert mind ott hagyák a változóikat Besszarábiában, hogy a suj ott egye meg... no, de hóról jót, vagy semmit! - kap a szájához, mert hiszen azt mondják meghót már másodszor is szegény. Először, mikor az oroszok elvevék tőlük, akkor nekik hót meg s másodszor pedig, mikor elvevék tőlünk Romániát, akkor nekünk mindenestől. Azután meg felvessük a harisnyaposztókat s mikor mind a négy legényt a tavaszig tisztességesen felöltöztessük, akkor az egész határt bévessük kenderrel s megifjodva ragyog az öreg asszony képe.

Hiába, a bánat vénít, de a sok öröm, amibe mostanában része volt, az csak fiatalítja az embert. Olyan fürgén mozog, mintha az időben legalább tíz évet visszafelé tett volna meg.

Hogyne lett volna sok öröme, hiszen Andráska már is „úr” lett, hivatalnok, bíró-segéd a nagy törvényszéken s a törvényes urakkal mindegyeszig tegeződik s velük egy asztal mellett ül. Az nem kis dolog, mert a mai urak kényesek, nem ülnek le akárkivel egy asztal mellé. De Andráska meg is érdemli, mert ő olyan tudományos! Ő nemcsak végigfutott az oskolán, mint sok más, mert ha ő valamit jól meg nem értett, ha kellett, még kétszer is megismételte az osztályt, hogy jobban megértse. Ideje volt bőven, ráért, mert úgyis mit csinált volna vele? Tán, hogy Besszarábiába vigyék őt is, mint a többi?!

Hát hogyne érdemelné most meg ezt a nagy tiszteletet, ami érte!

És milyen jó gyermek, - gondolja hálásan az öreg asszony - az első fizetéséből mindjárt elvitte őt a gyönyörű Budapestre, hogy mindent megmutogasson neki, ahol olyan finumok a népek és még hozza a repülőgép madárja is felültette. Csupa jóság az egész fiú. Nem szégyenlette az anyja fejkendőjét ott sem, abban a csudás nagy városban. Csak ne volna mindig olyan igen szomorú. Valami bánatja mégis lehet a lelkemnek, de hiába kérdezem mi bántja, csak nem mondja meg. De utána fogok én járni a dolognak s megtudom, ha addig élek is, - fogadkozik - hogy mi lehet az oka szomorúságának.

...Tán csak nem fehérnép miatt búsul s szepegeve keresi a kötényt, mert az aztán igen nagy baj volna.

De nincs idő most tovább töprengeni és kikiált:

- Teli lett-e a sajtár Bözsi? Kiadá-e a Bimbó a hét litert? Jól mérd a tejet fiam, ne mondhasa rejád Rebekáné, hogy szűkmarkú vagy s azt se, hogy reszketett a kezed, amíg mérted, mert mostanában úgyis eleget írigykedik s a szeme furt a kertlikon van, hogy valami újat nem lát-e rajtunk. Hát láthat, ugyanvalóst láthat - ránt egyet a pesti vizika vállán s azért is a fekete szőröcsipkés kötényét teszi maga elé - mért ne láthatna, hiszen új életet élünk mi is, és Andráska már úr lett.

- Mehetünk rögtön édesanyám, de mondom, ne bajlódjon örökké Rebekánéval. Az orsókat bedugtam a guzsajba, nehogy elejtse őket - figyelmezteti Bözsi anyját és indulnak.

- - -

Henter Emribáék háza nem messze esik az övéktől, csak itt van a harmadik utcafordulónál. Az ámbituson petróleumlámpa lóg vékony drótra függesztve, hogy a kalákások jobban lássanak bemenni és amely már messziről hirdeti, hogy hol van ma a fonóka.

Benntől vidám tere-fere hallatszik, jószagú pánköillat terjeng s valaki szájharmonikát nyekget.

- Adjon Isten jóestét! - mondja mosolyogva Orbánné s előre engedi leányát.

- Része legyen benne! - fogadják a benntlevők s kedvesen tesséklik, hogy kerüljenek beljebb. Pillanatra alább hagy a beszélgetés, míg az újonnan jöttek elhelyezkednek. A leányos anyák igen nyájasak Orbánnéhoz s mindenik maga mellett kínál helyet neki. Hogyisne, mikor öt legény fia van s mind az öt szerencsevárandó!

- Ide üljön Orbán'asszony, ide üljön lelkem! - Töröld meg a széket Veronka a kötényeddel - döfi oldalba leányát Borcsáné s fogai között sziszegi, hogy más meg ne hallja: légy vele erősen kellemetes te!...

Bözsit is körbe fogják a fiatalok s maguk közé ültetik.

A guzsalyakat ügyesen térdek közé állítják a fehérnépek, oda sem néznek, csak időnkint nyálazzák a hüvelyk- és mutatóujjuk hegyét s úgy pörögnek az orsók, akár csak a menyecskék nyelvei.

Felfrissült a társaság a fonóban. Új fiatalemberek vannak ott a magyar „regátból”. Kedvesek, vidámak, fínunkodók. Legtöbbször uniformis és tiszta csuda, - úgy látszik ott kinnt az emberek nem nőültek s mind egy szál a székelő leányokra vártak - mert „egynek sincs felesége” a mellényzsebbe pedig nem lehet belátni, ahol némelyiknek bizony a karikagyűrűje pironkodik s a Nagyalföld messze van ide s elcsúszik egy-egy „puja” is anélkül, hogy hírük ide a hegyek közé eljutna.

És milyen szépséges új nótákra tanítják a leányokat a legények. Nem csuda, - állapítják meg elnézőleg az öregek - ha egyik-másik el is veszíti a fejét...

Akinek guzsalya lefogy, az kiesik az ülők sorából s mehet táncolni. Azért iparkodik olyan nagyon valamennyi.

Az öregebbje leteszi szintén a guzsalyát, ráköti a telt orsókat s ifjúságukat visszavarázsolva gyönyörködnek a mai fiatalok enyélgeiben.

Rebekáné szemforgatásokkal botránkozik s elítélőleg szól: hajaj! a mi üdönkben nem ölelte a legény ilyen szorosán a leány derekát lámpa világánál - és rásandít Orbánnéra.

- A meglehet, hogy lámpa világánál nem, - feleli Orbánné de - temonda ne legyen belőle - akadtak akkor is olyan fehérnépek, akik a sötétben üzték az esziket, azt kijed tudja a

legjobban s visszahunyorít Rebekánéra, aki szorgosan tépi a szösz a guzsalyán, mintha nem is neki szólna a válasz.

- Orbán'asszony! - szól Borcsáné. - Mondja el hogy vót, mikor Pestre ment a fiával?! - Kezdje előlről, amikor elindultak s mondja el végig, mit látott ott ugyanbiza. - Igaz-e, hogy ott úgy nyüzsg a nép, mintha furtonosan sokadalom volna?! - S hát az igaz-e, hogy ha az ember az utcára lépik, rögtön elüti a vinnyalos?

Mindenki nagy érdeklődéssel figyel Orbánnéra s kéri valamennyien, hogy mesélné el a pesti útját.

Az öregasszony szégyenlősen szabadkozik. Hogy mondja ő el, ennyi ember előtt, de meg aztán ő annyi mindent is látott, fel egészen a kicsi vízilóig, hogy azt el sem tudná mondani egy szuszra.

- Hát mondja el kettőre Orbánnéni, - viháncol Veronka.

- Ha nem is az egészet, de valamit mégis csak mondjon el belőle, biztatják valamennyien.

Újrahelyezkedik a székén, elrendezi szőröcsipkés kötényét a térdein s fiatalos szemérmességgel összefonja öreg kezeit a köténye fölött s két hüvelykujját hol előre, hol hátra forgatgatja zavarában és beszélni kezd.

- Hát az már igaz, hogy gyönyörűséges város az a Budapest. Az is igaz, hogy nyüzsgnek ott jócskán az emberek s nem sok dolguk lehet, mert egész nap az utcán vannak, de az már nem igaz, hogy a villanyos rögtön elüti őket, ahogy az utcára lépnek, mert látják-e, minket sem tudott egy sem elütni - mondja egyszerűen -, mert, aki a masinát vezette, mindig olyan erősen verte a csengettyűt, hogy Andráska rögtön megragadta a karomat s félrerántott az útjából s azt mondta: jegyezze meg jól magának anyám, hogy ha a biztos úr felemeli a fehérkesztyűs kezét s mi abban az irányban haladunk, amerre a keze mutat és a fényesen kipuccolt nagy gombok között megyünk jó sebesen, melyek a földbe vannak szegezve, akkor a villanyosnak nem szabad minket elütni. S úgy is tevének. Túljártunk mi az eszükön. Egy sem tudott elütni.

Az is megesett elég sűrűn, hogy átal menénk egyik utcaszegeletről a másikra, ugyancsak a fényes gombok között s egy biztos úr mégis nyomban elénk szökött s erősen szigorúan ránk szóla: két pengő! - Hát az ugyanbizony miért? - kérdi Andráska. - Az azért - emeli fejébe a hangját a biztos úr, mert magik nem látnak, s nem látják, hogy még nem a piros ég?

- Hát hol ég? - kérdelem én, hiszen napvilág van - s netezek szerteszéjjel. Erre reja mutatott valami álló szerkezetre, ami percenkint pillákkolt hol zöld, hol sárga, hol pirosan.

Gondoltuk, jobb ha sokat nem kérdezősködünk, amíg észre nem venné, hogy ketten vagyunk, mert mindjárt négy pengő lesz a kettőből s ízibe kifizettük s vártunk ott abban a helyben legalább egy félórát, amíg kitanultuk a fortélyát a pirosnak, de többet nem bíztunk benne s nem indultunk csak akkor, mikor a többi is indult, akik velünk együtt tanulmányozták vala a pirosat.

Aztán azt mondja Andráska: édesanyám, ha így tart, mi soha sem érünk oda, ahova menni akarunk, üljünk fel mi is a villanyosra. Jól mondod fiam, nem bánom - mondom én - úgyis fájnak a lábaim ettől a kőkemény aszfalttól, üljünk fel mi is. S felülénk az első kocsira s jó komótosan leheppenénk az ülésre, de látom, hogy a vezető úr erősen fikszeróz bennünket. Gondoltam tán üsmerősnek vél. - De amikor a várakozók mind felszállának, bédugja fejét az ajtócskán s egyenesen ránk szóla erélyesen: „kisssszakasz!” - s felkapá a szó végét, mintha figurázott volna, de a képe mást árult el!

Jó, hát adjon kisszakaszt - mondja Andráska s matat a bugyilárisa után. Erre még hangosabban azt mondja az úr nagyméreggel: Hát hova mennek? - Mondjuk, által a Dunán Budára, de már erre ordítani kezd sürgősen: Tessék a hátulsó kocsira ülni!

Összenézénk Andrászával, - biztosan látja az úr, hogy faluról jövénk s úgy látszik az első csak a városiaknak van fenntartva s; azért küld minket a hátulsó kocsira. S leszállánk, de idő már nem volt a hátulsóra felülni, mert megverte a csengettyűjét s elfutott.

Vártunk egy másikat s az aztán megvárta, hogy felüljünk. - Itt aztán jobban ügyeltünk s nem vártuk meg, amíg kéri a bilétát, hanem Andráska kérte rögtön, hogy azt mondja: kérek egy kisszakaszt s nyújtotta a pénzt. Esmént ránk villogtatá a szemét a jukasztó ember s azt mondja nagy mérgesen és türelmetlenül: menjenek az első kocsira!

- No, az árgyélusát, te Andráska - súgtam - ezek minket sem elől, sem hátul nem akarnak elvinni, menjünk mégis csak gyalog s leszállánk esmént.

- De kezdje ott Orbánnéni - mondja kérve Veronka -, amikor innen elindultak.

- Jaj lelkem, az már körülményesebbecske...

Hát az úgy vót, hogy én mán egy héttel elébb kezdtem pakkolgatni a piroscsíkos átalvetőbe mindent, amiről azt hittem, hogy ott szükségünk lehet rá. Ügyeltem, hogy semmi ki ne maradjon belőle. Úgy, ahogy eszembe jutott, hagymát, szalonnát, sót, bicskát s miegymást. - Az utolsó nap megnézi Andráska az átalvetőt, hogy mit pakkoltam belé s hát kezdi kihajigálni belőle az egészet s bosszúsán azt mondja, hogy ez sem kell, az sem kell, van ott minden bővön s különben is az átalvető itthon marad s bőrendbe kell pakkolni. Utóvégre az a sok cifra pesti ember nem kíváncsi a háromszéki tarisnyára s még kinevetnének vele.

No jó, lelkem, - mondom én - te tudod mi kell, hagytam rá a szót s nem ellenkeztem, - te vagy a tanólt ember s nem én.

Csak hárman megyünk, jelenté ki kereken Andráska: Maga, én és a bőrend, - amit sebtiben a zsidótól veve meg jó drágán. - Tiszta valódi bőrből való, valami vulkán nevű állat hordta régen. Szép, fényes, úri bőrend.

Az átalvető itthon marad, - monda nagy lenézéssel.

Mi aztán hárman, én, Andráska s a bőrend hajnalban elindulánk s vagy három órát szeke-rezénk, amíg az állomásba értünk. Ott bilétákat adtak s azzal felülénk a vonatra, de olyan úri vonat volt az, hogy csupa bársony békázója vala a kanapéknak s úgy ringatódzott, mint egy féderes bölcső s még le is lehete könyökölni, ha az ember akart.

Én csak a meneküléskor, tizenhatban utaztam vót utoljára, de akkor csak úgy gyalogosan, mert a tehenek nem birták volna a szekeret, ha még én is felülök, mert igen sok hegy jött szembe s ilyenkor még taszítani is kellett, hogy valami lettékeppen feljussunk, mert a cele-cula tetején a hat gyermek ült s azok csak nem akartak leszállni s úgy élvezték a kirándulást, mintha majálisra mentünk volna, pedig keserves majális volt az is. Nagy zöldágakat törtek az erdőben s azzal legyezték a teheneket.

S most ez a jó ülés úgy húzott magához, hogy szerettem volna örökké ott maradni. De azt mondja Andráska: édesanyám, ez csak holnap délig tart, mert akkor felülünk a repülőgép-madárra.

Jaj, mondok, erigy, ne hejtelenkedj fiam, - de ő csak bizonygatta, hogy fel biza, - de nem hittem neki.

Másnap délre pontosan meg is érkeztünk, de úgy megfájdult a derekam a fínum üléstől, hogy alig tudtam levinni a vonatról. - Ott fiákkerkocsiba ültünk s úgy mentünk ki a város végére

egy szép üveges váróházba, ahol Andráska engem leültetett s ő úgy mozgott benne, mintha otthon lenne. Kívülem még sokan ültek s vártak a repülőgépmadárra. - Mindenkinek repdesett a szeme ki az ablakon s hát teremőistenem, kis idő múlva irgalmatlan zakatolással jó s egyenesen a váróháznak tart úgy, hogy azt hittem, no ezt helyből feldőlti a szárnyaival, pedig kár lett volna érte, olyan módos volt.

Alig volt két méterre a föld felett a gép s ez némileg megnyugtatót, gondolám, hogy ha nem tetszene benne, hát le is lehet majd szökni róla s még csak ki sem marulna a lábam.

Mindenki izgatottan jött-ment elé s hátra, csak én ültem nyugton s jó komótoson a helyemen.

Hallom, mondják, ez az amivel megyünk. Gondoltam, mentek bizony ti, de én már nem. Én erre aztán fel nem ülök - mondom ápertén, hogy Andráska is hallja s tanácsolám, hogy inkább menjünk gyalogosan s kérlelni kezdtem, mégis biztonságosabb a földön, minek cifrázzuk az életet. De ő erről hallani sem akart.

Szépen karon fogott s kísértaltatott a várószobából egészen a nagy vastag kötélig, ami elrekesztette a madarat a várakozóktól. Én megörvendék a kötélnak s gondolám, no ezen túl úgy sem engednek senkit, mert azt azért tették oda s magamban elpisolyodék.

Mellettünk sétálgatott két egyenruhás úriember s hallom, azt mondja az egyik a másiknak: no koma, ma lipinkázatsz te is ebben a szélben. Nem tudtam elképzelni, hol akarnak lipinkázni, de aztán elhaladtak a közelünkből. Én körülnézelődtem, hol látok lipinkát, hol akarnak ezek lipinkázni s igen csudáltam, hogy felnőtt embereknek ilyen gyermekségeken jár az eszük, de gondoltam az urak annyi bolondságot szoktak csinálni, hogy jobb ha nem töröm most ezen a fejemet. Lipinkázzanak, ha nekik jól esik, ahol akarnak s menegettünk tovább.

Andráska nem győzte magyarázni, hogy milyen gyönyörű egy masina s esekedett, hogy milyen jó lesz abban ülni! Már sajnálni kezdtem szegényt, hogy a kötélt ott áll köztünk s a gépmadár között s oda úgy sem engednek átal senkit.

Nemsokára esmént egyenruhás úrfélék búttak át a kötélt alatt s mindenki csomagját a váróházban megmérícskelték egy álló mázsán, - amilyent még nem láttam - s valami céduláscákat akasztottak a bőröndök fölé dróttal s vitték magikkal. - Szóltam Andráskának, hogy jó lesz ügyelgetni a fényes vulkánbőröndre, mert ezek az urak még eltalálnak repülni vele! - Andráska csak legyintett s meresztette tovább a szemeit a gépre.

Amikor az utolsó cókókot is megmérték s vitték, azzal már nem a kötélt alatt bújtak át, hanem azt kiakasztották egy horgas fogantyúból s egy úr kiabálni kezdi: tessék bészállani!

Ennek már a fele sem tréfa gondolám s jót belémarkoltam az Andráska karjába s megvettem a lábamat, hogy én már semmi letteképpen sem megyek s nem ülök fel, én nem akarok repdesni.

Andráska csak szépen, finomul suttogott a fülemben: anyám lelkem, ne hejtelenkedjék, no jöjjön ízibe, mert nem kapunk jó helyet. Ne féljen semmit, nem lesz semmi baj. Ne sírjon, ne mennyien lássák s még azt hiszik, hogy falusiak vagyunk. - Szégyen, más se sír s addig-addig pusmogott a fülemben, hogy megsajnáltam s elindulék vele szepegve a gépmadár felé. Aztán megfogta a karomat, fel a lajtorjascskán, bé az ajtón s utánunk a lajtorjascskát elvették. Csak azon vettem magam észre, hogy a legtehetősebben ülök, még csak nem is a farkában, ami valamivel lejjebb állt a földhöz s előttem már csak egy kicsi fülke vala, ahol az az egyik úr, - amelyik lipinkázni akart - valami óracsavart matat s forgatja jobbra-balra.

- Jaj, de izgatott vagyok, - mondja Borcsáné - jaj lelkem szomszédasszony mondja csak tovább.

- Aztán egy szempillantás alatt berregni kezdett irgalmatlanul s reszketni az egész hasa a madárnak s peckesen futni kezdett a réten. Még a farkát is felemelte büszkeségiben.

Jaj, szerelmes Jézusom segélj meg, - gondolám - de még végig sem fohászkodhaték, a földet elrugta a lába alól s mi kezdünk emelkedni felfelé. - Szemügyre vevém jól az ablakokat, hogy hátha valahogy kiszökhetném belőle, de hiába néztem, mert azok olyan pirinyók voltak, hogy csak a fejem, ha kifért volna rajtuk.

Elrikoltottam magam: jaj, álljanak meg, ki akarok szállni s kapdosám a levegőt, de szédültem s még az sem vigasztalt, hogy a mennybéli szentekhez közeledtünk.

Andráská pisolyogva legyezgetett, de hiába. Én sem élő, sem holt nem valék s csak kiabáltam, hogy állítsák meg a madarat, mert én ebben a szent helyben le akarok szállni róla, - de senki sem hallotta meg, olyan éktelenül zakatolt s olyan fertelmes lármát csapott, hogy még én sem hallottam a saját hangomat, pedig torkomszakadtából kiáltoztam.

Úgy összehúzott a félelem, hogy akár egy féreglyukban is elfértem volna. Alattunk az emberek olyan kicsikékné látszottak, mint a kujakom, amit nem győztem a szájamba gyömöszölni.

Amint ilyen állapotban lepislogtam a földre, megsajnáltam, mert tudják kijetek úgy-e, hogy úgy tanítsák az iskolában, hogy a föld szép gömbölyű, mint egy alma. Én pedig úgy láttam félszemmel, hogy úgy néz ki a sok hegygel, dombbal, mintha ezer seb volna rajta. - Nem is gömbölyű.

Percekig emelkedtünk, aztán hopp! vissza. Azt hittem meg sem állunk a földig s megörvendtem, - de aztán kisült, hogy esmént csak bécsapott, mert újból megszökte magát s még magosabbra vette az irányt. Azt mondták, hogy ahol szökdösött, ott nem volt levegő. - No, hát ezt már hiszi a nagyapjuk s azt hitték, - mert én válasz nélkül hagytam ezeket a badarságokat, - hogy el es hittem, pedig én csak éppenhogy szólni nem tudtam, de egy szót sem hittem belőle.

Aztán billegett a gép, avval az otromba nagy vasszárnyaival erre-arra s én hápogtam, hüledeztem s kérdőleg néztem Andráskára, mit szól ő ehhez s látom a szája mozgásán, ahogy betűzi, hogy: li-pin-ká-zunk s pisolyog ravaszul.

Most értettem meg, hol akart a két egyenruhás úr lipinkázni!

No gondolám, csak az a jóságos Fennvaló megsegéljen, hogy egy darabban földet érjek, mert én ebben az ántivilágban soha többet nem fogok lipinkázni, az bizonyos.

- Mondja tovább, mondja lelkem Orbán'asszony, - szól bele az elbeszélésbe Rebekáné mézédesen, mert a messziről jöttek is olyan sokat tudnak beszélni s ráhunyorít a szemek sarkából a melléte ülőre.

Orbánné észreveszi s felcsattan:

- De mán bizony én nem mondom tovább, - s a hangja csíp. - Ha tudni akarja, hogy vót, üljön fel kijed es s aztán meglátja és megsértődve kezdi csomagolni guzsalyát.

- Szedjed magad Bözsi, megyünk haza!

Hiába marasztalják, Orbánné nem marad.

A kaláka felbomlik s a fiatalság összefogódzva vidám nótaszóval kíséri haza Bözsit s megsértődött édesanyját.

IV.

Észak-Erdély szabadföldjére már másodszor borított vastag hótakarót a magyar tél s ameddig a szem ellát, úgy tűnik fel, hogy békét, megnyugvást takar a hó fehér lepedője.

Orbán András székely határőr topog a hóban, figyel, keze a puskája szíjját fogja, őrzi a határt, a magyarok álmát s a vakító fehérségben kémleli a híd túlsófelén álló hegyes sapkás őrt, akinek cigarettája fel-fel sziporkázik, majd újra kialszik.

Körülötte néma csend, csak nehéz bakancsai alatt csikorog élesen a hó, amint hat lépést előre, hatot vissza tesz meg őrhelyén s ezt ismétli végnélkül. A kíméletlen csendbe kutyák vonítása és távoli farkasordítás vegyül.

Gondolatai a háromszéki síkságon járnak. Számotvet önmagával. Ha Isten megsegíti, két hét múlva leszerel s visszatér a polgári életbe s felveszi újból a tollat, ahol letette. Képezni fogja magát, küzdeni fog, hogy családot alapíthasson, de mikor gondolatai idáig érnek, éles szúrást érez a szíve táján. - Kínzó gondolatok mardossák. Felejtetni akar és emlékezik. Maró vádként áll elébe a múlt s emészti lelkét.

Hol lehet Marika, hová sodorhatta vajjon a történelem vihara, itt maradt-e, vagy átment apjával? - s az emlékek feneketlen kútjába mélyed a szeme, honnan Marika vádoló, könnyes tekintete néz vissza reá és az ő szemébe is könnyek tolazkodnak fel.

Sokáig küzd önmagával. Nem bír felejtetni, meg kell keresnie Marikát, érte kell mennie, kutatni kell utána s megfogni a kezét, hogy soha többé ne engedje el, hogy egy életre magához kapcsolja. - Haza viszi az édesanyjához - gondolja -, aki majd derék székelyasszonyt nevel belőle, hiszen. Marika oly fiatal még, engedelmes s tudja biztosan, hogy ma is szereti őt.

...Ma igen..., de mi lesz holnap, ha az idő múlik - kergetik egymást gondolatai. - Ha az évek telnek s a szerelem mámorát a megszokás váltja fel, ha Marika öntudatra ébred a szerelem elmúltával, ha eszébe jut, - mert eszébe kell jutnia származása, hiszen ereiben idegen vér is kering. - Mi lesz akkor!? - Bele kell pusztulni a gondolatba.

Nem lehet, nem teheti meg. Inkább szakadjon meg a szíve, de nem veheti el Marikát s dacos keserűséggel rójja tovább kijelölt őrhelyét.

Valami rendellenességet észlel túlról. Bemegy a határt elválasztó híd közepéig s készenlétbe helyezkedve szemeit mélyen befúrja a vakító fehérségbe.

Mozgást lát, autóbúgást hall a szemközti irányból s látja az utat a reflektor fényében. Az autó gyorsan közeledik, majd lefékez és megáll a túlsó őrház előtt, amely alig negyven méterre van tőle.

A kocsiból kiszáll valaki, az örök körülveszik és tisztelegnek. A reflektor fénye elaludt, mihelyt a kocsi megállt s a hó felér világánál minden mozdulatot tisztán lát.

Látja, hogy a kocsiból kiszálló alakot az örök kísérni akarják, de az egy kézmozdulattal visszaparancsolja őket s egyedül indul meg a hídon át András felé.

A puskáját két marokra kapja s feszülten vár és szemei merőn figyelnek minden mozdulatot.

Az illető üres kezekkel közeledik, uniformis van rajta s már távolról szól magyarul.

- Fiam, békés szándékkal jövök, beszélni akarok veled s a vakító fehérségben ijesztő halottfehérnek látszik az arca is. Lábai imbolyognak, meg-meg rognak s kissé támológ, mintha részeg volna.

András nekifeszülten áll s nem tudja, hová fejlődik ez a szokatlan éjjeli látogatás. Csak azt látja, hogy a feléje közeledőn tisztí uniformis van.

Egészen közel ér hozzá s egyenrangú emberekhez illően bemutatkozik, hangja remeg:

- Miron Popa őrnagy vagyok - és kezet nyújt.

- Fiam, kérni akarlak egy szívességre. Ott él nálatok egy leányom, tudod... ott maradt... nem jöhetett át... egyedül van és elcsuklik a férfi hangja s percekig rázza a könnytelen sírás.

- ...keresd meg őt, - folytatja - add át neki ezt a levelet. Pénz is van benne s mond meg neki fiam szóval is, hogy várom jöjjön át, beteg az anyja, széthullott a lelke...

András megindultan áll előtte. Kezeit még mindig szorosan tartja a puskán, hogy el ne árulja lelki remegését.

A tiszt kérő szemmel kérdezi:

- Megteszed, fiam?

- Megteszem, - szól határozottan az egyszerű felelet s katonásan összevágja bakancsa sarkait és férfiasan szorítja meg a feléje nyújtott puha férfi kezét.

- Köszönöm, - mondja halkan és fáradtan távozik s megy ugyanazon az úton vissza, ahol jött. Majd beszáll kocsijába, mely pillanatok alatt eltűnik a szemhatárból s csak távolról hallatszik már nagyon halkan az autó bűgása.

András földbegyökerezett lábakkal áll s nem bír magához térni. Nem bírja öntudatba befogadni a történeteket.

Itt maradt hát Marika mégis és most neki kell ezt a levelet hozzá kézbesíteni. De hová? és a hó világításánál egészen közel emeli szemeihez a megcímezett levélborítékot és sillabizálja rajta az írást. - A régi cím. - Oh, hányszor jutott eszébe eddig is és hányszor esett kísértésbe, hogy írjon neki, hogy felvegye újból a megszakadt fonalat, mely kettőjüket a múltban összekötötte, de dacos magyarsága nem engedte meg. Nem merte, mert félt önmagától. Félt saját érzelmeitől s érezte azt, hogy ez a leány ma is veszélyt jelent számára s ha még egyszer a sors összehozná vele, nem tudna róla újból lemondani.

Hajnalodott.

Órákkal előbb leváltották már az őrségből, de mintha súlyos ütés érte volna, még most is kábult az éjszakai látogatótól.

A fából összerótt kis őrházban társai mélyen aludtak a kemény falócán pokrócaikba burkolódzva s bár tűz nem égett a szobában, saját lehetetlenségétől mégis jó meleg volt. Neki álom nem jött a szemére s nem bírt lefeküdni sem, hanem virrasztva ült a gyalult fenyőfa asztal mellett s cigarettát cigaretta mellett gyújtva, a maga elé tett levélre bámult. Olyan vastag füst terjengett a kis szobában, hogy alig lehetett látni benne. A gyertya csonkig égett s viasza hosszan szétfolyt a fenyőfa asztalon. Azt nyomogatta, formálta szórakozottan s a levél címét százszor elolvasta.

Itt maradt Marika, mégis ide kötötte magyarul érző szíve, pedig ott túl, az apja oldalán fényesebb jövő várt volna rá, mint itt. És mégis itt maradt. - Mi kötötte hát ide a leányt? Hogyan keresse most ő fel, mit mondjon majd neki és mit mondjon saját magának, ha gyenge lenne, ha nem tudna elszakadni tőle?!

Nem veheti el, azt bizonyosan tudja. Nem, soha, - noha érzi, hogy ebbe belepusztul s hogy az életben senkit sem fog tudni úgy szeretni többé, mint Marikát. - És még sem veheti el. Mit szólna ehhez az ő édesanyja, ha egy román tiszt leányát venné el feleségül.

...De lehet véletlen, ez a különös éjféλι találkozó a leány apjával? - Mit jelent ez? Nincsen ebben Isten keze, amely pontosan ő hozzá küldte az apát ezzel a megbizatással?

Eh, badarság, - tolta félre gondolatait. Merő véletlenség, túl sokat foglalkozom vele, talán ok nélkül is. Mit lehet tudni, hátha eddig férjhez is ment a leány - s gyötrődve gondolt a férfira, akinek több joga lehet felette, mint neki - s mondhatatlan nyugtalanság kerítette hatalmába.

Fázva össze didergett s a hajnal elszálltával, a téli reggel józanságában határozott.

Nem fogja a levelet személyesen kézbesíteni, hanem postára teszi, vagy valakitől elküldi.

Nem érez elég erőt magában az újabb találkozásra, hiába hajtogatja, hogy már nem érdekli a leány. - Hátha mégsem tudna ellentállni érzelmeinek s az végzetes lehetne a jövőjére, mert fáj, kimondhatatlanul fáj Marika.

Igen, így lesz a legjobb, ha valakitől elküldi a levelet s nem találkozik vele többé az életben. Majd csak elfelejteti az idő. Majd csak begyógyul a sajtó seb, hiszen egészen valószínű, hogy Marika is már régen elfelejtette őt.

Megsímogatja mégegyszer a levelet s belső zsebébe sülyeszti, majd ismét kiveszi és a noteszébe teszi, hogy nehogy elveszítse. Gondolatait azonban nem bírja más irányba terelni, azok mindig visszatérnek a levélhez, a címzetthez.

Úgy érzi magát a különös éjjeli találkozás után, mint aki sorsjegyen nyert, de nem tudja az összeg nagyságát s nem tudja beosztani, hogy mit és mennyit költhet el belőle.

Határtalan nyugtalanság kínozza.

Majd elfújta a gyertyát s megropogtatta fáradt hátát s úgy érezte minden csontja fáj.

Kirugta a széket maga alól s kiment a szabadba. Amint az ajtót megnyitotta, vastag sugárban szökött be a szobába a csikorgó friss levegő s a sűrű füst kékes gombolyagban lopódzott ki az ajtónyíláson.

Friss hóval megmosakodott s égő szemeit hosszan nyomkodta vele. Azt remélte, hogy felfrissül s gyötrődése is megenyhül. És csakugyan a téli reggel józansága jótékonyan hatott felzaklatott idegeire.

Megtapogatta belső zsebeit, megnézte nem lyukas-e, hogy nehogy a levelet elveszítse s mint-ha mi sem történt volna, önfeledten füttyre csücsörítette száját s friss vizet vitt be csajkájában, hogy míg társai felébrednek, megfőzze az ők és sajátmaga részére a reggeli teáját, amelyhez a tegnap kapott jó hazai csomagot ma közösen fogják elfogyasztani.

Öntudatlanul ötlött a nóta ajkára: Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája... S eszébe jutott bátyjai esete a tanító úrral, - vajjon az a ficsúr hol fújja most azt, hogy... legszebb katonája?... s olyan szívből kacagott, hogy zengett a havas belé.

V.

A leszerelés napja semmi örömet nem jelentett most számára, pedig valamikor azt hitte, hogy innen fog kezdődni a tulajdonképpeni Élet.

Mint egy nagy adósság nehezült vállaira a katonai szolgálat tudata akkor, amikor még békésen intézte a bírósági aktákat s szorongva gondolt a behívás napjára s féltette elhagyandó állását, hogy talán mással fogják betölteni, amíg ő távol lesz.

Ma ez a kérdés már nem foglalkoztatta mélyebben. Szívesebben szolgált volna az egyhangú katona életet tovább, minthogy saját problémáival birkózzon. Itt nem kell irányítani a sorsát, itt határoznak felette s csak a parancsnak kell engedelmeskednie s nem kell tovább gondolkozzon.

Teljesen megbénultnak érezte akaratát. Nem volt kedve eddigi állásához visszatérni. Nem vonzotta semmi haza. Idő, tér kiesett gondolataiból, mióta Miron Popa a leányának címzett levelet átdadta s azóta csak ez foglalkoztatta s hófehér diákszerelme.

Fájt a lelkének az a megoldhatatlan akadály, ami kétfelé szakította ezt a kezdődő nagy szerelmet, amit a leány iránt érzett, de amit még saját maga előtt is titkolt, bár érezte, hogy viszonzszerelemre talált.

Gyötrődve gondolt arra, hogy milyen jó lenne megkeresni Marikát s egyszerre tartani meg esküvőjüket karácsonykor Bözsivel, aki egy, a Nagyalföld fiával akkor tartja lakodalmát.

Neki azonban nem lehet, mert egy világ választja el szerelmétől s úgy érezte, hogy a sorsadósa marad ezzel a boldogsággal mindörökre.

A zöldfedeles katonaládába berakja apró holmait, meghatódás nélkül búcsút vesz bajtársaitól s elindul a bizonytalan cél felé.

Megkérte egyik bajtársát, aki vele egyidőben szerelt le, hogy vigye magával katonaládáját s őrizze meg addig, míg érte jelentkezni fog. Csupán arasznyi browningját vette magához, mint némi kis biztonságot a nagy bizonytalanságban.

Megszámolta anyjától kapott és zsoldjából megtakarított pénzének töredékét s hirtelen támadt ötlettől vezérelve a legközelebbi vasútállomás felé vette útját.

A kolozsvári gyorsal akart elutazni. Kiszámította, hogy reggelre odaér, megfürdik, rendbehozza elhanyagolt külsejét s már délben átadhatja a levelet Marikának, aki bizonyára nagyon, hálás lesz érte és bizonyára nagyon meg fog örülni apja levelének.

Ezzel tartozik neki - biztatta magát és saját maga előtt mentegette határozatlanságát.

Utóvégre is férfias dolog ígéretének eleget tenni s ő pedig erre ígéretet tett a leány apjának, hogy kérését teljesíteni fogja. - Meg aztán - reménykedett - ha túl lesz ezen a megbízatáson, talán saját háborgó lelke is megnyugszik, - hiszen nem is egészen bizonyos, hogy Marika még szabad-e s hogy egyáltalán gondol is rá. Az volna a legjobb, ha befejezett tények elé állította volna s férjhezment volna eddig.

Ha efelől bizonyosságot kap, akkor képes lesz újra elfoglalni otthagyt állását s képes lesz arra is, hogy tanulmányait befejezhesse, hogy előbbre juthasson pályáján, hiszen nincsen már sok hátra s ezzel vergődő lelkiismeretét anyjával szemben is elaltatná.

Gyalog tette meg az utat a vasúti állomásig. S alig várta, hogy már a vonatban benn ülhessen.

Türelmetlenül várta a hosszadalmas út végét s hiába hunyta le szemét, nem bírt elaludni, pedig mondhatatlan fáradtságot érzett.

Amint megérkezett, egyenesen egy gőzfürdőbe ment, hogy kissé felfrissüljön az átutazott éjszaka után. Azután haját vágatott, megberetváltkozott s utána elsétált a régi ház előtt, ahol valamikor Marika lakott, de nem ment fel, mert túl korainak vélte még az időt látogatás céljára.

Befordult egy kis cukrászdába s forró teát ivott és kihúzta az időt féltizenkettőig. Akkor idegesen fizetett, megtapogatta zsebét, hogy megvan-e a kézbesítendő levél és újra elindult az ismert útvonalon. A kapu előtt dobogó szívvel állt meg újból, de most sem tudott felmenni.

Valósággal kínozza magát. Újból elsétált párszor a kapu előtt, azt remélte, hogy talán a véletlen fogja összehozni a leánnyal s nem kell felmennie a lakásba. De nem sikerült.

Végre betért a kapu alá s végig böngészte a névjegytáblát, de nem találta meg azon, akit keresett. Kissé megingott, nem lát jól talán? És újból sorra vette az összes neveket s nem hitt a saját szemének. Háromszor, négyszer egyenkint átolvasta a lakók névsorát, de a Marikáék címe csakugyan hiányzott.

Futva ment fel a kopott lépcsőkön s becsengetett a régi lakásba. Percekig kellett várnia, míg nyílt az ajtó, melyen fehérbóbitás, csinosarcú szobaleány dugta ki a fejét.

- Kit tetszik keresni?

- Én, - és zavarba jött - Marika kisasszonyt keresem.

- Oh, a román őrnagy leányát?

Andrásnak a kérdés arcába kergette vérének s azt érezte, hogy a leány kérdésében a hangsúly a „román őrnagy”-on nyugszik.

- Igen, azt keresem, - mondja nyersen, egészen sértőn.

- Sajnos, a kisasszony már nem lakik itt, az régen elköltözött innen s most ebben a lakásban az én gazdám, K. úr lakik a családjával.

András elhalványul s hitetlenkedve köszöni meg a felvilágosítást. Azt is elfelejti meglepetésében megkérdezni, hogy vajjon hová költözött a kisasszony. De már nem térhet vissza, majd megtalálja - gondolta - úgyis.

Leforrázva jött le a lépcsőkön. - Hol keresse tehát, kit kérdezzen meg? - de senki közös ismerős nem jutott eszébe. - Talán a rendőrségi bejelentőben megtudnák mondani!?

Igen, ott fogja keresni, - pillant az órájára - talán még talál ott valakit.

Nagybajszu, marcona külsejű rendőr kalauzolta a bejelentőig, ahol - mikor a leány nevét megmondta, akaratlanul elpirult és zavarba jött, amit nyomban észrevett a szemfüles hivatalnok és gyanusnak tűnt fel szemében András és leigazoltatta.

A tisztviselő minden újabb kérdése arculcsapást jelentett számára s alig várta, hogy már távozhasson innen.

Hogy milyen kapcsolatai vannak Popa Mariorával? - mit válaszolhat erre? - Nem, a levelet nem árulhatta el a világért sem, inkább őszintén érzelmeire hivatkozott, ami a leánnyal a múltban összekapcsolta.

A hivatalnok összevont szemmel nézte végig a fiatalembert, aki felzaklatott idegállapotában ebben újabb megvetést lát és röviden csak annyit válaszol:

- Kérem nem áll módomban bővebb felvilágosítást adni, mert az illető ismeretlen helyre távozott.

András megalázva jött ki az épületből s halálos sebet érzett a szíve táján. Ok nélkül ököllel szeretett volna a hivatalnok arcába sújtani.

Hát olyan nagy bűn az, ha én Marika után érdeklődöm, hogy engem ezért megvetéssel lehet kezelni? - és szerette volna odakiáltani az egész világnak, hogy Marika is magyar, éppen olyan magyarul érző szíve van, mint neki, vagy akár a rendőrségi hivatalnoknak, csak a neve hangzik románosan, de arról ő nem tehet. Vajjon hát az Úristen is tesz-e kivételt az emberek között, vagy csak a földön osztályozzák fajszerint az embereket? s haragos nekikeseredéssel rohant tovább cél nélkül.

Mérhetetlenül bántotta a szobaleány kérdése is. Bántották a hivatalnok lenéző szavai, de legfőképpen az eredménytelenség keserűsége fojtogatta torkát. Úgy látta végkép elveszítette a leányhoz vezető utat.

Még egy hétig ténfergett céltalanul Kolozsváron s a bizonytalanra bízta, hátha mégis útjába kerül valahol. Napokon át járta a város utcáit, minden szembejövő nőnek az arcába bámult s halálos kimerültséggel tért éjjeli szállására, ahol nem tudott elaludni s hánykolódott reggelig az ágyán.

Elhatározta, hogy most már semmi értelme sem lenne a hazamenetelének, úgy sem volna otthon nyugalma. Felmegy Pestre s ott próbál elhelyezkedni az idegen környezetben, ahol senkit nem ismer s ahol senki sem ismeri őt. Ahol senki sem ismeri az ő nagy bánatát, ahol semmi sem fogja Marikára emlékeztetni. Ott nem kell majd anyja előtt alakoskodni s színlelni a jókedvet, hogy szegény öreget is ne búsítsa a maga fájdalmával. Úgy sem mondhatná meg, hogy mi bántja, mert az szegény meg sem értené azt. És mit is mondana neki, ki az, akit szeret és miért nem veheti el feleségül és mégis miért fáj úgy a szíve utána?

Jobb, ha nem megy haza. Majd, ha Pesten el tud helyezkedni, beletemetkezik a munkába s nem nőül meg soha. Titokban ápolni fogja a Marika emlékét, dédelgetni fogja azt s vezekelni bűnéért, hogy elhagyta, hogy el tudta hagyni.

Pénze fogytán volt s csak éppen, hogy kifutotta Pestig az útiköltséget. De úgy gondolta, hogy mihelyt megérkezik, táviratozni fog az édesanyjának s tőle kér újból segítséget, míg sikerül állást kapnia s aztán visszaadja majd kamatostól a szegény öregnek, aki eddig még mindig csak adott neki.

Egy egészen olcsó népszállóban szállott meg s két napig fel sem kelt az ágyból s figyelő szemmel mindig az ajtót leste és várta a sürgönyhordót, - aki csak nem jött.

Nem kapta volna meg anyám a táviratot? vagy nem tudott pénzt küldeni? - gyötrődött s iszonyú éhséget érzett.

Felöltözködött és céltalanul ödögött az utcákon.

Idegen volt neki itt minden és mindenki. Nézte a járókelőket, megnézegette a kirakatok gazdag tartalmát s estefelé benézett újból a népszállóba, hogy nem jött-e meg a táviratilag kért pénz.

- Sajnos, nem jött semmi, - jelentette a portás.

Cigarettája is elfogyott, ami az éhségnél is jobban kínozza s a nyál összefutott szájában, ha mást füstölni látott.

Nem találta helyét, - segítenie kell magán - gondolta.

Újból kiment az utcára s a tündérien megvilágított csemegeüzletek kirakatait falószemekkel nézegette sorban. - Jó lenne egy rendes vacsorát megenni s eszébe jutott a Marikának címzett levél, melyben tudtával pénz is van... és rettenetesen elszégyelte magát a gondolatra. - Ilyen aljasságot ő nem tehet... pedig csak kölcsön venné, s ha édesanyjától a pénz megjön, amit táviratilag kért, rögtön visszatenné a levélbe...

Igen, visszateszi, - alkudozott saját lelkiismeretével és amint elhaladt egy étterem előtt, finom ételszag csapta meg az orrát.

Nem gondolkozott tovább, betért, ahol gyér asztalok mellett vendégek üldögéltek vacsorájuk mellett, nagyon halkan beszélgetve. A zenekar is oly halkan játszott, hogy csak éppen hallani lehetett a muzsikát, de nem zavarta az asztaltársaságok beszélgetéseit.

Leült egy üres asztal mellé. A pincérek egész hada tódult köréje s várták rendelkezéseit.

- Vacsorázni tetszik? - s étlapot toltak elébe.

- Kérem a főurat!

- Tessék parancsolni!?

- Kérem, be tud-e maga nekem román pénzt magyar pénzre váltani? - a bank már zárva van s most érkeztem, - mondja kínzottan, ezért kell ezt öntől kérjem.

- Hogyne, kéremalásson, szívesen becserélem s már nyúlt is frakkjának hátsó zsebéhez, melyet magasra dudorított a kissé zsíros bőrtárca.

Felnyitotta a levelet s remegő kézzel kivett belőle egy ezrest, melyet átnyújtott a főpincérnek, aki gyakorlott gyorsasággal csúsztatta be egy külön rekeszbe s még gyorsabban számolta le az érte járó pengőket.

Kapott az étlap után s gondolkozás nélkül, az éhes ember mohóságával válogatás nélkül rendelt.

- Italt parancsol? - kérdezte a borfiú.

- Hozzon egy félliter jó bort s egy üveg szódát.

- Igenis, kéremalásson és szempillantás alatt már ott állt az üveg bor és szóda az asztalán.

Töltött s egy hajtásra kiitta poharát.

Bő vacsorát evett, cigarettát kért, majd egy ujságot hozatott s annak hirdetéseit átböngészte.

A félliter percek alatt elfogyott. Másikat rendelt s mikor az is elfogyott, a pincér már kérés nélkül állította az asztalára a telt üveget.

A jó vacsora után végtelenül jólesett a bor.

Kellemes bódulatot érzett a fejében s tagjaiban jófajta zsibbadást.

A vendégek egyik-másik asztal mellől, vacsorájuk végeztével már kezdtek távozni s az étterem lassan kezdett kiürülni.

A zenekar diszkréten játszott.

Letette az ujságot a kezéből s a jóllakottság érzésével két könyökére támasztotta fejét s messzenéző szemmel hallgatta a muzsikát.

Pohara mihelyt megürült, a szemfüles pikkoló rögtön újra töltötte, míg csak ki nem fogyott az üveg tartalma.

Kezdte nagyon jól érezni magát s néha jobbkeze mutatóujjával kísért a taktust.

Szemei ragyogtak, csak a szíve sajgott nagyon mélyről.

A zenekar pihenés nélkül játszott.

Új féllitert hoztak. Rászólt a pincérre idegeskedve:

- Mit aprózza, hozzon egész litert s hozzon még egy poharat!

- Igenis kérem s lesöpörve az asztalon maradt morzsákat, loholt nesztelen lúdtalpán a liter és a pohár után. Nem egészen értette, hogy minek kell még egy pohár, mikor egyedül van, de mint aki egy életen át hozzászokott a vendég szeszélyeihez, gondolkozás nélkül teljesítette a parancsot.

Tölteni akart a poharakba.

- Nem kell tölteni, majd én - és kivette az üveget a pincér kezéből s megtöltötte színültig mind a kettőt s odaintette a primást.

- Igyál te is és összekoccintotta poharát a cigányéval s rámosolygott, akinek éles primásszeme nyomban felfedezte benne a boldogtalan vidéki szerelmes gavallért s vonójával rögtön lekopogta a hegedű hátán a bandát.

- Mi a nótája, nagyságos úr?

- ...húzzad azt, hogy „mért nem szabad szeresselek, mért kell, hogy elfeledjelek téged...”

S a primás egészen közel hajolva a füléhez, mély átérzéssel nagyon pianón játszani kezdte a megrendelt dalt, mire a másodprimás is odasomfordált egészen az asztaláig s észre sem vette, egyszerre csak az egész banda ott játszott körülötte.

Félkönyökére támasztva fejét, kedves tenor hangján halkan énekelte a nótát, míg könnyei végigperegtek csuklóján.

A primás boldog együttérzéssel ismételte meg, majd mint aki tud a boldogtalan lelkekben olvasni, átcsapott abba, hogy „...a faluban a legárvább én vagyok...”

Felkapta a fejét s rámeredt a cigányra, majd felugrott s arcon csókolta a fekete legényt, aki széles vigyorral, nagy hajlongásokkal köszönte meg az elismerés eme zálogát.

Visszaült a helyére, székét hátralökte s lábait az asztal alá benyújtva, kezeit a nadrágzsebekbe süllyesztette és végtelen szomorúsággal olyan mereven szegezte tekintetét a primásra, hogy meg sem rebbent a szeme. Majd felugrott önfeledve:

- Állj! Az anyátok ne sirasson! Húzzál egy frisset, csárdást, táncolni akarok veled, te füstös pofájú. Tedd le azt a szaxofont, nem való az csárdáshoz és széles gesztusával feldöntötte az asztalon levő üveg bort, ami nagy robajjal gurult a földre s a cementen darabokra törött. - Oda sem nézett, a cigányt ölelgette s táncra rángatta.

Az étterem közönsége megbocsátólag mosolygott feléje. A pincérhad a törés zajára összefutott s percek alatt rendet teremtett újból s az asztalra másik üveg bort állított.

- Pezsgőt! - szólt harsányan. - Mit álltok itt? - s előbb csak lépegetett, illegette magát a zene ütemére, majd kedvesen énekelt és pittyegtetve táncolni kezdett egyedül. Lobogó szénfekete haja a szemébe hullott, amit percenkint hátracsapott a homlokából.

- Ihaj! - sohasem halunk meg! - rikkantotta.

Megszakadt az asztaloknál a beszélgetés, a közönség csak őt figyelte, de láthatóan senkit sem zavart a fékevesztett ember hangos mulatozása.

Záróra közeledett.

Az asztaloknál sorban jelentkezett a fizető s ahol már fizettek, egyenkint aludt ki az asztalok felett a villany s kezdték leszedni és összehajtogatni az abroszokat.

- Záróra kérem, - jelenti be többször is egymásután a pincér.

Az ő asztalára került a sor.

Jókedve megszakad, de nem ellenkezik. Fizetni akar s tágranyilt szemekkel keres a tárcájában, de nem futja a számlát a beváltott ezres.

Kissé meginog és a levelet keresi elő. Új ezerlejest dob az asztalra, abból vissza is kap valamennyit, amit számolatlanul odadob a cigánynak.

Utolsónak hagyja el a termet s kényszeredetten indul kifelé.

Megáll egy villamosmegállónál, de villamos nem jön sokáig. Elkáromkodja magát.

- Fiam, ne káromkodj - szól egy intő szó s ne vedd Isten nevét hiába a szádra, főleg így éjfélután.

A hang irányába néz s csak a reverendát látja a fiatal pap-baráton, aki szintén villamosra vár és felcsattan:

- Papocska, papocska, hát maga mit keres éjfélután az utcán?...

A pap nem volt elkészülve erre a kihívásra és meglepetésében nem válaszol és nem várja tovább a villamost, hanem gyalog indul el célja felé. Látja, hogy a káromkodó fiatalember kissé be van rugva s nem érdemes vele vitatkozni.

A várakozó közönség szaporodik a megállónál s mindenki türelmetlen, de villamos csak nem jön.

Nem bír tovább várni ő sem és elindul. Kissé bizonytalanok a léptei.

Útközben felhívja figyelmét egy négyszögletes, sötétvörösén égő lámpa egy nyitott utcaajtó mellett s közel megy hozzá és elolvassa a rajta levő nyomtatott betűket: „Pók-bár, záróra éjfélután 4-ig” - és hangosan olvasgatja többször is és ismételgeti: záróra éjfélután 4-ig.

Nem tud ellenállni, betér.

Hosszú folyosón halad előre jó puha szőnyegen, mely csak alig van megvilágítva. Sötét vörös nehéz függönyökbe ütközik, amelyek a bárhelyiséget elválasztják a folyosótól. A zene kiszűrődik s borgőzös melegség csapja meg.

Jövetelére két frakkos pincér húzza szét a függönyöket s mézédeseen tessékelik befelé a misztikusan megvilágított terembe az új vendéget.

Csaknem sötét van a teremben.

A belépő ajtóval szemben kis emelvényen rikoltó hangú, hervatag dizőz énekel, akit a jazz-zenekar idegeket tépő keleti melódiával kísér. A fényes parketten párok símulnak egymáshoz. Körben kis páholyok állanak a falak mentén és minden páholy falán óriási pókok díszlenek s az imitált pókok domború üveghasán és hosszú lábain misztikusan szűrődik át a villany bíborvörös fénye.

Csak ha már hozzászokott a szem ehhez a sötét világításhoz, fedezhető fel, hogy a páholyok üresek-e vagy vannak benne s akkor is csak a kontúrjai látszanak az egymásba fonódó ember-párnák.

Fiatal hölgyek mélyen kivágott, hosszú estélyi ruhákban táncolnak a fényes parketten s gíggoló partnereikkel suhannak körbe, vagy ritmikusan mozognak egy helyben.

Vastag cigarettafüst és parfümillat kavarg.

Leül egy üres asztal mellé; odasereglenek a pincérek, jól szemügyre veszik s latolgatják, mire taksálják az új vendéget.

Kissé undorodik már a bortól, de valamit mégis rendelnie kell, hát hozat egy üveg bort s egyik estélyi ruhás hölgy sós mandulával kedveskedik neki s búvölögve rámosolyog az egyedül ülő fiatalemberre. Pajzánkodva ajánlja fel társaságát, de András zord s nem hajlandó társalogni. A hölgy mégis melléje telepszik, egészen közel húzza székét a férfihez s magának is bort kér poharába és kacéran kínálja koccintásra.

Isznak. - A hölgynek a bor nem ízlik, pezsgőt szeretne inni s András meglepetésére hívás nélkül ott terem a pincér, mintha csak hallotta volna, hogy miről van szó és már hozza is a pezsgőt és kicseréli a borospoharakat szélesszájú pezsgőspoharakkal.

Egykedvűen nézi, amint a pincér egy szalvéta segítségével kibontja, tölt és visszahelyezi az üveget a jeges vödörbe. Nem törődik vele, hogy ez is az ő bőrére megy. Most már úgyis mindegy, - gondolta.

- Mici vagyok - és kezét kezére teszi a nő - téged hogy hívnak, pofám?

- András, - mondja rekedten, fukar rövidséggel és mély slukkot vesz cigarettájából és tovább néz a táncolók felé.

- Különös embernek látszol, de tetszel nekem - csicsergi és egészen közel hajol a férfi arcához. - Nem akarsz táncolni? Meglátod, hogy tudok én símulni!

- Nem táncolok - és hátrább húzódik a széken s csaknem undorodik már az éjszakától.

- Hagyj békén, nem kellesz ma nekem, keress mást magadnak s csömörrel tolja el a nő símogató kezét s gorombaság buggyan ki a száján, de torkán akad a szó és vadul kirugja maga alól a széket s egy táncoló pár után rohan.

Megáll előttük s eszelősen néz a nő arcába.

A táncoló pár is megáll s szembefordulnak a fiúval.

- ...Marika! - bődül el a megkínzottak hangján.

- ...András! - szól meglepetten a leány.

- Hogy kerül maga ide Marika? - kérdi sírásbacsukló hangon s arcát kezébe temetve zokogni kezd a fájdalomtól.

Marika partnere bocsánatot kér és tovább áll, magukra hagyja őket, akik percekig állanak vonagló szájjal s egyiküknek sem nyílik ajka szóra.

A leány tér előbb magához s a férfi keze után nyúl és halkán szól:

- Csenedesdjék András, ne csináljon botrányt. Nyugodjon meg, jöjjön, üljünk le egy asztal mellé s mindent megmagyarázok s mondja el maga is, hogy került újból az utamba.

- Igen, az útjába kerültem - és keserűen felkacag - de hogy jutott maga ide? Ez a maguk híres nagy szerelme, amely ide hozta!? Könnyen vigasztalódnak!

- Ide tudott aljasodni - s fogai összecsikordultak és szemei vérben forogtak.

- András! - sikoltja a leány visszafojtott hangon. - Ki ne mondja mégegyszer ezt a csúf szót. Nincs joga hozzá. Nincs magának fogalma arról, mennyit szenvedtem, míg idejutottam. - Nem jószántamból választottam ezt az életpályát és nem is életpálya ez nekem, hanem csak átmenet...

- Igen, jól mondja, átmenet a tisztességből a tisztességtelenségbe - s hasítanak a szavai.

- Értsen meg András, a körülmények kényszerítettek erre, mert nem volt más megoldás számomra. - Maga elhagyott, apám, anyámtól országhatár választ el, magyar fülnek rosszúlhangzó nevemmel állást nem kaptam, hiába reménykedtem. Tanulmányaimat sem tudtam még egészen befejezni, - mondja sírásbafult hangon - s most délelőtt egyetemre járok, délután alszom s este táncolok, hogy meg legyen a mindennapi kenyerem és fenn tudjam magam tartani...

- Ez magának „fenn” van? - kérdi vad kacagással.

- Ne gúnyolódják András és ne bántson. Értsen meg végre. Sok vergődés után láttam csak be azt, hogy soha sem lehetek a maga felesége, mert minket mély szakadék választ el egymástól. Egy faj, származásunk eredete.

A maga gögös fajtája nem egyezne bele soha, hogy egy fia, félromán leányt vegyen el feleségül. Kizárna a társaságból. Egyébként is megtanultam apám-anyám boldogtalan életéből, hogy nyugalmat úgy sem adhatna nekem sem ez a házasság, mint ahogy anyámnak sem adott soha.

Leszámoltam a sorsommal. El akartam felejteni magát s élni maga nélkül - egyedül.

Andrást lefegyverzik az őszinte szavak és meghatottan nyújtotta át zsebkendőjét a síró leánynak s leszelídült hangon kérdezte

- Ki volt az a férfi, akivel táncolt? Mondja meg az Istenre kérem, mi köze van annak magához?

- Mi köze? - Semmi! Táncolni akart és engem választott partnerének félórával előbb. Semmi több, - most látom életemben először.

- Nem igaz. Hazudik - sziszegte a fogai között s olyant szorított a leány csuklóján, hogy az fájdalmában felsikoltott.

- Engedjen, el, ne kínozzon s hagyjon elmenni. Ne gyötörjön tovább, ne bántson engem, nincs joga hozzá! - Miért hagyott magamra? A maga bűne, hogy itt vagyok s nem az apám mellett.

Ujjai lehullottak a hófehér kezekről s percekig némán nézték egymást.

- Marika, könyörgöm, hagyja itt ezt a fertőt; jöjjön velem. Haza viszem anyámhoz s az enyém kell legyen, egyedül az enyém, még ha ki is tagad a fajtám - és zokogni kezdett újból. - Nem lehet joga másnak magához, hogy akár tánc közben is körülölelhesse magát.

Újból a leány keze után nyúlt s könyörögve szólt:

- Bocsásson meg Marika, hogy rossz voltam magához, hogy kerültem magát, de tele voltam előítélettel. - Nem telt el egy nap sem anélkül, hogy magára ne gondoltam volna. Küzdöttem, emberfelettien szenvedtem és vezekeltem. De most itt vagyok, a Sors akarta, a sorsunk rendezte úgy, hogy megint találkozzunk. Nem állhatunk ellent. Maga az enyém kell legyen s most úgy fogom meg a kezét, hogy soha többé el ne ereszem. - Szeretem s nem bírok maga nélkül élni.

- Mondja, hogy megbocsát és maga is szeret engem - és szenvedélyesen húzta magához közelebb a leányt.

- Annak jeléül, hogy megbocsátott, csókoljon meg, Marika!

S a leány engedelmesen hajolt hozzá s olyan szelíden, mintha csak testvérnek adná, megcsókolta életében először, akit szívből szeretett s akiért vállalta a hazátlanságot, az egyedüllétet, elszakadva apjától-anyjától.

- Jöjjön velem most azonnal. Hazakísérem. Hagyja itt ezt a förtelmes környezetet s holnap hazautazunk szűkebb hazámba az anyámhoz. Nem kell magának diploma, sem állás. Elviszem a háromszéki hegyek közé, a feleségem lesz és dolgozni fogunk együtt.

- Jól meggondolta, András? - szól figyelmeztetően, nem fogja megbánni elhatározását?

- Igen, jól meggondoltam és soha sem fogom megbánni, - sürgette az indulást. Bocsánatot kért és kisietett előbb a fizetőpincérhez s jövet kivette a ruhatárból a Marika köpenyét és felsegítette rá.

- Indulhatunk - és a leány karjába fűzte a karját s valósággal húzta maga után a sietségtől. Rohant az új élet felé, melynek gyötrelmes voltát befelé mindketten érezték.

Taxit hozatott s boldogan segítette be menyasszonyát. Egész úton símogatta a kezét s túlradó boldogsággal színezte a jövőt, kettőjük jövőjét s kérte, most ha hazaér, rögtön csomagoljon, hogy reggel már a korai gyorssal indulhassanak.

Az autó megállt az Attila-körúti bérház előtt s Marika búcsúzott; mégegyszer forrón megcsókolta Andrást s vidáman integetett a távozó taxi után, mialatt a házmester kaput nyitott.

Futva ment fel a lépcsőkön. Szobájában egy székre dobta bundáját és rögtön hozzálátott a csomagoláshoz. Percek alatt kiürítette a szekrényét, fiókjait s előkészítette utazóruháját, hogy reggel azzal ne legyen gondja és földöntúli boldogsággal feküdt be ágyába, de nem tudott elaludni a tudattól, hogy mégis teljesülni fog elérhetetlennek hitt vágya s végre az András felesége lehet.

Forgolódtott ágyában s a legapróbb részletekre bontotta az estét.

András egyedül maradt a kocsiban s bemondta a szálló címét. Fejét a kocsi támlájára hajtva megbékélt szívvel behunyta szemeit s gondolatait próbálta rendezni.

A kocsi gyorsan száguldott vele a néptelen utcákon keresztül. Hol befordult, hol kifordult egy-egy utcasarkon s ő azt sem figyelte merre jár, mily környéken. Filmszerűen peregetek lelkiszemei előtt az elmúlt napok történései s különösen a nap utolsó óráinak eseményei.

A gép nemsokára fékezett és megállt s a vezető udvariasan ajtót nyitott.

- Megérkeztünk kérem, - szólt be - mire felrezzent gondolataiból.

Nem kérdezte, mit mutat a taxi óramutatója, siettében csak találomra fizetett, ami ellen, nem volt kifogása a sofförnek, mert mihelyt a markába világított, mélyet hajolt és megköszönte.

Türelmetlenül csöngetett be a kapun s egyenesen a portásfülkébe sietett. Szorongó szívvel kérdezte:

- Nem jött pénzem?

- De igen kérem, táviratilag - s leszámolta a portás a küldött összeget, ami több volt, mint amennyit kért. Örömeben két-három darab reggeli ujságot kért - jó lesz majd a hosszú útra - és külső zsebébe dugta s hátatelt szívvel gondolt édesanyjára.

Két-három lépcsőfokot ugrott át egyszerre, hogy gyorsabban szobájába érjen.

Kissé fáj a feje a bortól és a sok cigarettától s émelygést érzett a gyomrában. Ruhástól feküdt végig a megvetett ágy szürke pokrócán s nyomban elszenderedett és az álom puha szárnyain hazarepült a háromszéki rónára...

De jaj, szörnyű kép tárult eléje:

Ítéletet hirdettek ki felette, a nép ítéletét s kezei nehéz bilincsek csörögtek. A falu népe körben állta s gúnyos megjegyzéseket szórt feléje: elárulta a fajtáját... megcsúfolta a székeket... így jár, akinek előbbrevaló a szerelme, mint a hazafisága... az idegen asszony az oka mindennek... és kárörvendő, ördögi vigyorok suhantak feléje. - A lánc csörgött a kezén és szorította a bilincs s ő nem bírta a jelenlevők szemébe nézni, földreszegzett tekintettel roskadozva lépegetett a vesztőhely felé...

Hánykolódott a szürke pokrócon s alig bírta magához térni.

Homlokáról verejték gyöngyözött s riadtan nyitotta ki szemeit. Első pillanatban nem tudta hol van s hogy került ide, de az ablaktáblák résein már a hajnal világossága szűrődött be s lassan öntudatra ébredt.

Még ébren is sajgott a csuklója s megtapogatta, hogy tényleg csak álmában szorította-e a bilincs.

Homlokáról letörölte a verejtéket, felkelt és vetkőzni kezdett. Külső zsebében megzörrent az ujságpapír. Kivette belőle s az asztalra dobta. Majd utána nyúlt s átfutotta a nagybetűs címeteket. Meglepődött s le kellett ülnie, hogy gondosabban elolvassa a rövid kis közleményt: kinevezték Popa Mariorát a magas állásba, aminek a késése annyi keserűséget okozott a leány életében. Szíve felujjongott s szeretne volna most azonnal közölni a leánnyal, noha erre már úgy sem lesz annak szüksége, mert ő más szerepet szánt neki. Marika csak feleség lesz, háziasszony, semmi más s ő pedig kettőzött szorgalommal fog dolgozni érte és olyan széppé teszi majd a kettőjük életét, amilyen csak a mesék világában lehet.

Gondosan összehajtotta az ujságot, a többi már nem érdekelte.

Levetette kis kabátját, aminek az ujja kifordult, azt rendesen visszahúzta s egy szék karfájára tette, hogy a gyűrődés kisímuljon rajta s mint régen megszokta az esti vetkőzésnél, minden apró holmiját kirakta zsebeiből az éjjeli szekrényre.

Kezébe került a kézbesítetlen levél és mélyen elszégyelte magát. Sietve számolta meg az anyja által küldött bankókat s betette a hiányzó pénzt a borítékba és ügyel-bajjal leragasztotta.

Majd reggel átadom - gondolta.

Igen, reggel várja Marika s együtt utaznak haza egy életre.

...de vajjon elég-e ez a nagy szerelem egy életre, amit most egymás iránt éreznek? - s újból megrohanta a tenger kétség.

...Hogy szereti a leányt s az is szereti őt, azt biztosan tudja, de ha tervezett házasságukból gyermekek születnek, azok megint csak félvért örökölnék... Hátha Marika sem tud feltétel nélkül magyarrá válni, főleg a szerelem elmúltával és szemrehányást fog tenni neki, aki most belekényszeríti ebbe a házasságba?...

Igaza van az álomnak. Ezzel a házassággal válik talán saját magának, anyjának, magyarságának árulójává, akikért pedig kész volna életét is áldozni. A szintiszta székely falu népe meg is vetné érte s a hátamögött tán ki is gúnyolnák?... - és az ördögi vigyorok kísértették.

Megborzongott a gondolattól.

- Teremtő Istenem, adj tanácsot! - s összekulcsolt kezekkel járta a szoba hosszát.

Mérhetetlenül szenvedett és nem talált nyugalmat.

Érezte, hogy nem tudja Marikát ismét elhagyni, már csak azért sem, mert tudja azt, hogy az érte vállalta ezt a sorsot, ezt a nagy árvaságot és még sem lehet sem vele, sem nélküle tovább élni és hatalmas fizikumát rázta a sírás nélküli zokogás.

Megállt az asztal előtt s szeme a kirakott holmik között kis browningjára meredt. - Az megoldaná ezt a mérhetetlen problémát, amiből nincsen kivezető út.

Utána nyúlt a kíméletlen csendben s megsímogatta hideg csövét és hosszasan nézte. A könny kibuggyant szeméből. Édesanyja arcát látta maga előtt s a szíve majd kiszakadt kebeléből.

Kitépett egy lapot noteszéből és sietve rózta a sorokat:

„Édes jó édesanyám! Bocsásson meg rossz fiának, aki utoljára megköszönöm az életet, amit nekem adott. Köszönöm a sok verejtéket, amit értem hullatott.

...mély szakadék szélére jutottam és belezuhantam. Ennyi az egész.

Isten vele édes jó édesanyám s Isten óvja minden székely testvéremet, hogy fajának tisztaságát megőrizhesse.”

Amíg ezeket leírta, teljesen megnyugodott.

A notesz egy másik lapján a szálloda igazgatóságát kéri, hogy a mellékelt levelet felbontatlanul juttassa el címzettnek az Attila-körútra.

Elrendezte apró kis holmait s katonai igazoló könyvecskéje került kezébe. Kinyitotta, melyben saját fényképe volt beragasztva s átírva: Orbán András székely határőr. - Elmosolyodott. Erről tudni fogják, hogy ki voltam és nyitva helyezte vissza az asztalra.

Megnézte óráját. Felvette újból levetett kiskabátját, gondosan megkötötte babos nyakkendőjét.

A reggeli napfény sugarasan szűrődött már be a fatáblák résein a sivár szállodai szobába s megaranyozta azt.

Sietni kell.

Orbán András székely határőr jobb halántékára szorította a hideg kis browning csövét, amely pillanat alatt pontot tett és megoldotta a megoldhatatlannak látszó problémát.

Az óra reggel 7 óra 15 percet mutatott.

- - -

Odaát az Attila-körúti bérházban Marika remegő izgalommal tűzte fejére legszebb kalapját és dobogó szívvel sietett a kapu aljába, hogy el ne késsen és meg ne várokoztassa érte jövő vőlegényét.